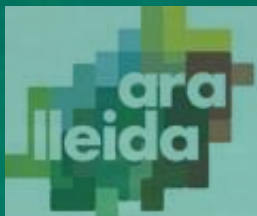

**CÀTEDRA DE TURISME
D'INTERIOR I DE MUNTANYA**

**ANUARI
ESTADÍSTIC DEL
TURISME I DE
L'OCI DE LLEIDA
2017-2018**

**Universitat
de Lleida**

ANUARI ESTADÍSTIC DEL TURISME I DE L'OCI DE LLEIDA 2017-2018

©Francisco García Pascual (autor/director)

©Monografia I: Daniel Paül

©Cartografia: Jaume Macià

©Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya

©Patronat de Turisme de la Diputació de
Lleida

ISBN:

Dipòsit Legal: LL-

Lleida 2019

ÍNDEX

- 01 **Presentació**
- 02 **El sistema d'allotjament turístic de Lleida (Terres de Lleida, Val d'Aran i Pirineus)**
- 03 **Els recursos naturals i patrimonials de Lleida**
- 04 **Evolució de l'ocupació d'hotels, càmpings, cases rurals i apartaments a Lleida, 2017-2018**
- 05 **Estimació del nombre total de turistes de Lleida, 2017**
- 06 **L'impacte econòmic i laboral del turisme i l'oci a la societat lleidatana, 2016-2018**
- 07 **Monogràfic I: Els museus lleidatans**

PRESENTACIÓ

PRESENTACIÓ

La Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya, impulsada pel Patronat de Turisme de la Diputació de Lleida i per la Universitat de Lleida, presenta el primer **Anuari del Turisme i de l'Oci de Lleida (2017-2018)**.

Aquesta obra, que pretén tenir continuïtat bianual, vol convertir-se en un referent estadístic que permeti calibrar l'evolució del sector del turisme i de l'oci a la província de Lleida. Amb tres característiques fonamentals. La primera rau en aportar informació estadística i estimacions de diferents ítems turístics basada en el rigor acadèmic i la contrastació de fonts. La segona es concreta en, sempre que la informació oficial ho permeti, subministrar dades estadístiques territorialitzades, conjunt els nivells provincial, comarcal i municipal amb el de les tres marques turístiques en les quals subdividim el territori lleidatà. La tercera radica abordar en cada edició un monogràfic sobre alguns dels àmbits turístics per tal d'aprofundir en la seva avaluació i radiografia.

Certament, el turisme és un sector econòmic molt complex, que abasta àmbits i tipologies de productes i destinacions turístiques molt heterogènies. Si bé cal igualment assenyalar que el turisme desborda el pla econòmic, donades les seves implicacions de signe divers laborals, socials, culturals o per la pressió que exerceix sobre el medi ambient, el patrimoni o sobre les infraestructures tant de transport com urbanes. Tot i això, ho hi ha dubte que el turisme s'ha convertit avui en dia en un dels principals motors de l'economia del conjunt del territori lleidatà, com així succeeix a Catalunya i a Espanya. En aquest sentit, les activitats turístiques i d'oci desenvolupament una funció clau en molts pobles i localitats de Lleida, d'aquí l'interès de copsar l'evolució del mateix, amb l'objectiu essencial d'aportar informació quantitativa i qualitativa als diversos actors protagonistes del turisme (empresaris, treballadors, administracions...), però també per al conjunt de la ciutadania.

Francisco Garcia Pascual

Director de la Càtedra TIM

EL TURISME ÉS, EN L'ACTUALITAT, UNA DE LES PRINCIPALS FORCES DE DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC I TERRITORIAL DE LLEIDA.

ÉS MÉS, EN ALGUNES LOCALITATS I EN DETERMINADES COMARQUES S'HA CONVERTIT EN L'ACTIVITAT ECONÒMICA FONAMENTAL, SOBRE LA QUAL GIREN LA RESTA DE SECTORS DE L'ECONOMIA I L'OCUPACIÓ.

02

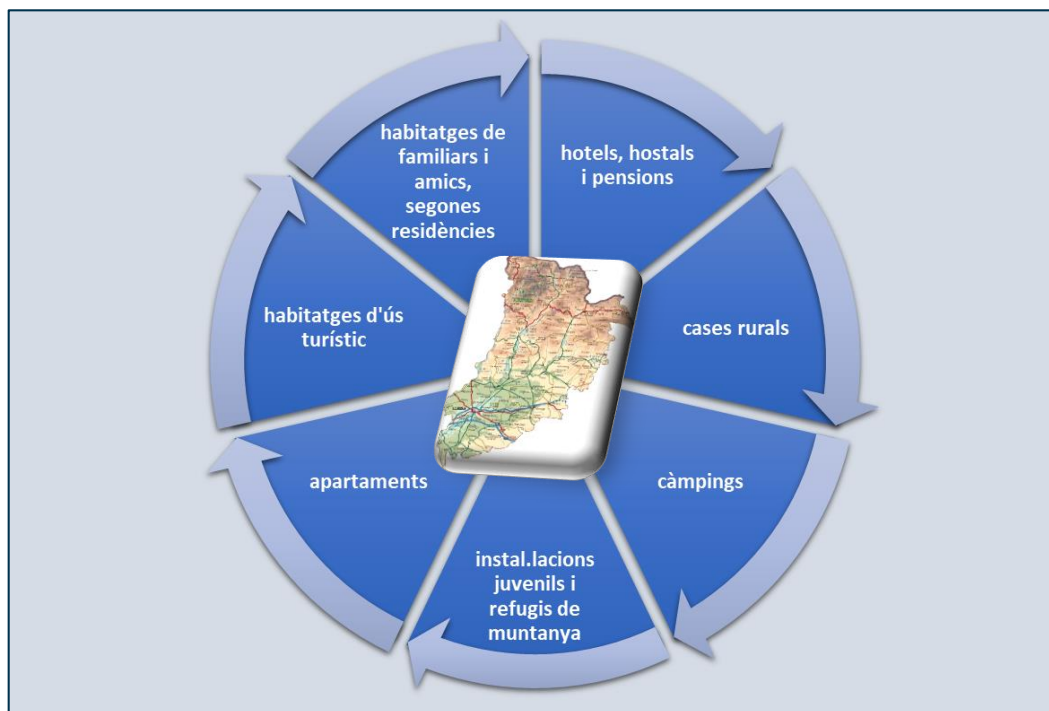
**EL SISTEMA
D'ALLOTJAMENT
TURÍSTIC DE
LLEIDA**

EL SISTEMA D'ALLOTJAMENT TURÍSTIC

Les diverses tipologies que conformen el sistema d'allotjament turístic són, en bona mesura, la clau de la indústria turística. El fet d'allotjar-se en un indret comporta tot un seguit d'impactes econòmics, laborals i socials directes i indirectes, i que van més enllà de les pròpies empreses d'allotjament: a l'afectar al sector de la construcció, a les empreses que fabriquen i subministren el mobiliari, a les indústries que produeixen aliments, a les empreses de serveis de neteja, al sector de bars i restauració, als serveis de manteniment d'instal·lacions, per posar-ne alguns exemples. Tot el que es tradueix, evidentment, en generar llocs de treball en tots aquests sectors i àmbits.

Cal advertir que en els darrers anys el sistema d'allotjament turístic s'ha fet més complex, producte d'una societat que ha evolucionat ràpidament segmentitzant els interessos, necessitats i gustos, provocant l'aparició de noves formes d'allotjament com els habitatges d'ús turístic.

Figura 1. Les formes d'allotjament turístic

Entre les múltiples formats d'allotjament turístic s'ha d'establir una primera i fonamental diferenciació: entre aquells que són de mercat i que, per tant, es paga una quantitat de diners pel seu ús (hotels, hostals i pensions; cases rurals; càmpings; apartament; habitatges d'ús turístic; instal·lacions juvenils i refugis de muntanya), i aquells altres que o són de propietat (segones residències) o sent de tercers no es paga pel seu ús (habitatges de familiars i amics).

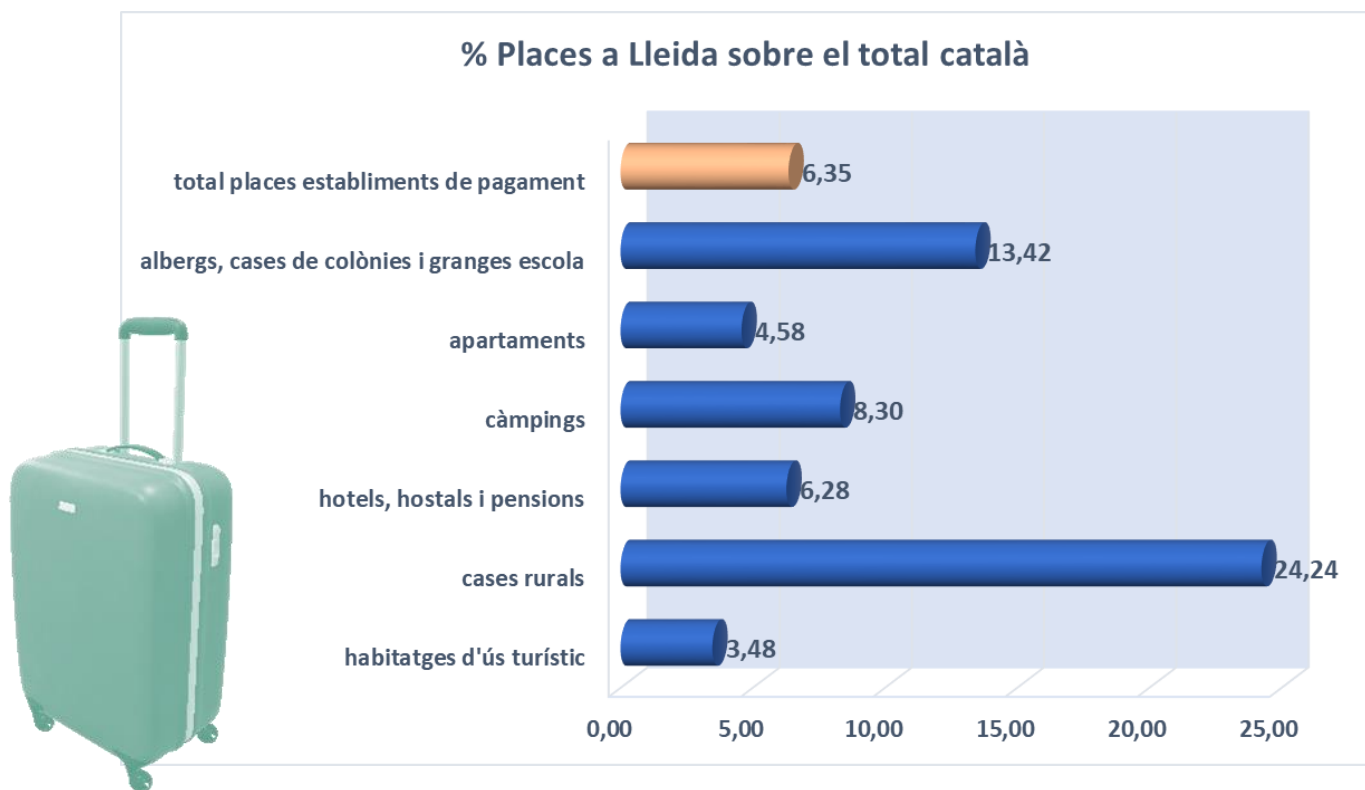
En el conjunt de la província de Lleida, amb dades a novembre de 2018 provinents del Registre de Turisme de la Generalitat de Catalunya, hi havia un total de 3.867 establiments turístics amb 69.880 places d'allotjament de mercat. A aquest valor cal afegir-li 36.496 segones residències que sumarien 182.480 places -atenent als resultats oferts pel Cens de Població i Habitatge de novembre de 2011-. És a dir, Lleida comptava al finalitzar l'any 2018 amb 252.360 places d'allotjament turístic. Si només ens fixem en les places turístiques de mercat, les 68.900 places lleidatanes, en xifres arrodonides, representaven el 6,4% del 1.080.000 de que disposava el sistema turística de Catalunya.

Taula 1. El sistema d'allotjament turístic català, any 2018

tipologia d'allotjament turística	establiments	places
habitatges d'ús turístic	2.591	14.251
cases rurals	658	4.727
hotels, hostals i pensions	414	19.779
càmpings	62	22.581
apartaments	30	661
albergs, cases de colònies i granges escola	85	6.845
refugis de muntanya	27	1.036
total places establiments de pagament	3.867	69.880
places en segones residències	36.496	182.480
total places potencialment turístiques	40.363	252.360

Lleida destacava essencialment pel paper que desenvolupa amb les cases rurals, al concentrar el 24% del total català. D'igual forma que sobresortia amb les diverses instal·lacions juvenils al comptar amb un 13%, i amb els càmpings a l'arribar a superar el 8% de les places del país. En canvi, cal assenyalar el pes limitat del territori lleidatà en els apartaments i, sobretot, en els habitatges d'ús turístics, on només assolía el 3,5%.

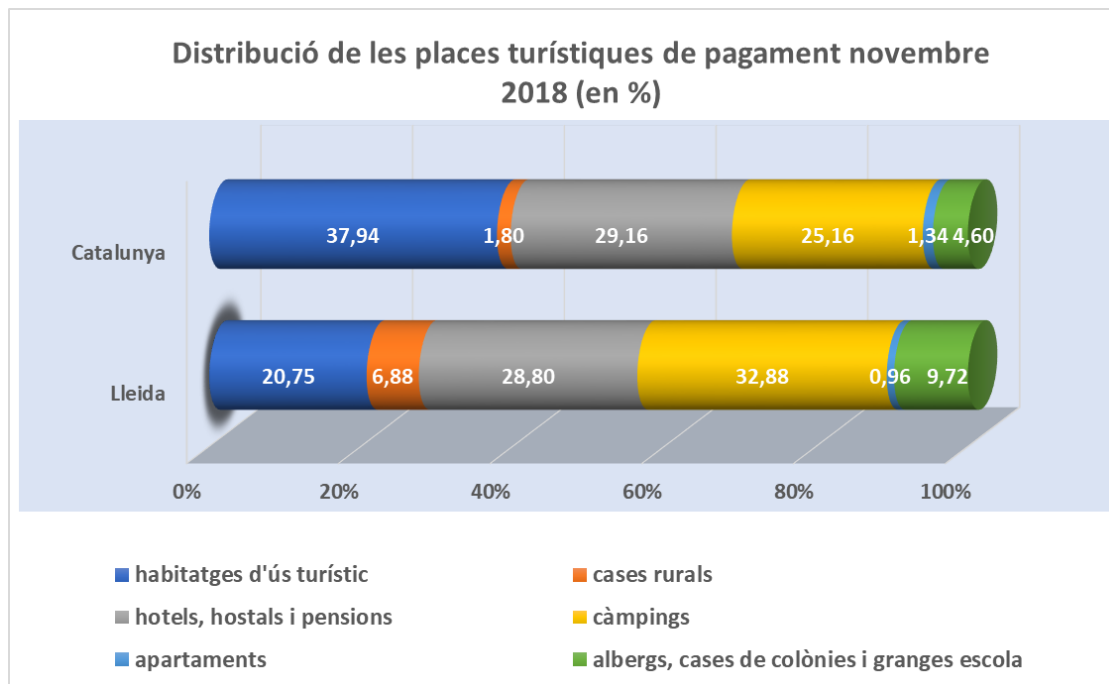
Gràfica 1. El pes de Lleida en el sistema d'allotjament turístic català de mercat, any 2018

Lògicament, des del punt de vista del pes de cada tipus d'allotjament en el conjunt de l'oferta comparant l'estructura lleidatana amb la catalana -sense tenir en compte els refugis de muntanya-, l'any 2018, destacava especialment un triple fet. D'una banda, el paper dels hotels és similar, agrupant al voltant del 29% de les places d'allotjament turístic de mercat lleidatanes. D'una altra, a Lleida sobresortia el rol dels càmpings superant als hotels, i concentrant un terç de l'oferta total.

I, finalment, cal anotar que a Lleida els habitatges d'ús turístic representaven la quinta part de l'oferta -molt si es té en compte que uns anys abans eren inexistents-, però quasi la meitat del que el percentatge que aquest tipus d'allotjament assoleix a Catalunya, on ha arribat a ser el principal tipus d'allotjament turístic.

Gràfica 2. Estructures diferencials dels sistema d'allotjament turística de Lleida versus Catalunya

Les marques turístiques lleidatanes

Les marques turístiques son una agrupació de comarques catalanes que, segons la Generalitat de Catalunya, tenen una identitat turística (en termes de productes turístiques) definida.

La distribució de marques la defineix l'administració catalana, i des de començament de la dècada del 2000, ha sofert diversos canvis.

En tot cas, en els límits de la província de Lleida corresponen tres marques: les Terres de Lleida (la meitat sud de la província amb les comarques de la Segarra, el Segrià, la Noguera, les Garrigues, l'Urgell i el Pla d'Urgell); els Pirineus lleidatans (la meitat nord de la província, amb les comarques del Solsonès, el Pallars Jussà, l'Alt Urgell, l'Alta Ribagorça, el Pallars Sobirà, i la part lleidatana de la Cerdanya); i, finalment, s'ha delimitat la comarca de la Val d'Aran, com una marca diferenciada de la resta del Pirineu.

La identitat turística

La identitat turística d'un territori determinat és un dels reptes de futur que té el món turístic, i en un espai tant divers culturalment i paisatgísticament com el lleidatà encara més.

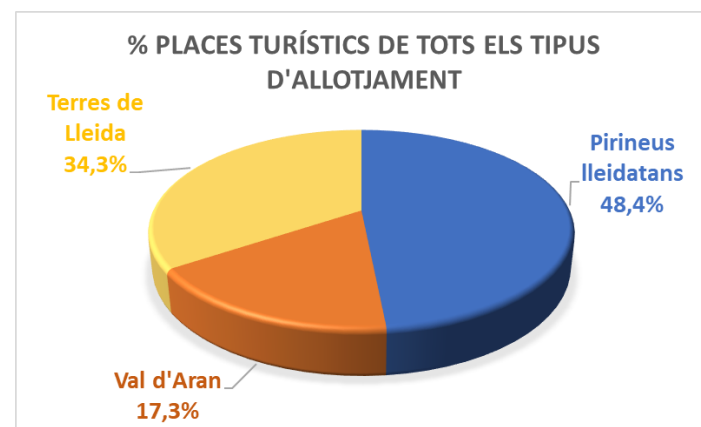
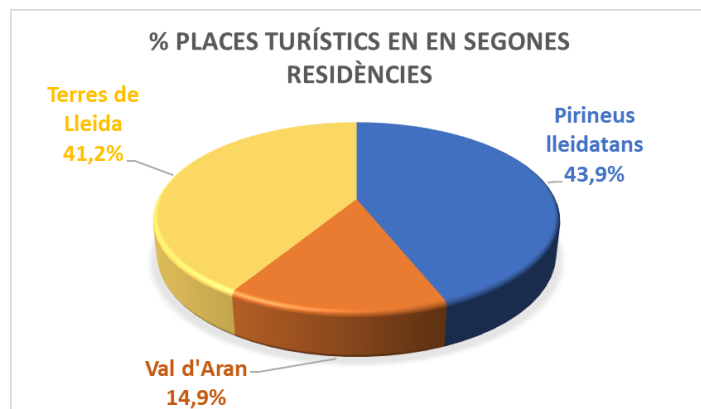
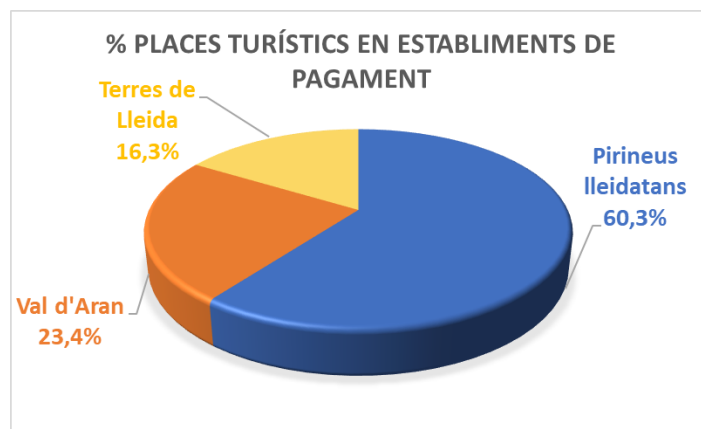
En aquest sentit, en un context de creixent globalització i de fort desenvolupament d'altres territoris turístics com la ciutat de Barcelona, el litoral català o els pirineus aragonesos, per posar uns exemples, Lleida necessita treballar el concepte *d'identitat turística*, que ha de ser percebuda i entesa pels potencials turistes i operadors turístics, i que, en el fons engloba tant productes com destinacions que tenen trets definitoris i distintius des del punt de vista turístic coincidents.

L'observació de la distribució territorial de l'oferta d'allotjament turístic a Lleida, focalitzada en les marques turístiques, demostra el predomini aclaparador del món pirenaic. En efecte, el 83% de les places de mercat, el 69% de les de segones residències, el que suposa que el 66% de tota l'oferta està concentrada en el conjunt de la zona de muntanya i premuntanya de Lleida.

Cal tenir present que la meitat sud de la província, que engloba la marca turística Terres de Lleida (i on s'ubica la ciutat de Lleida i on viuen la majoria dels lleidatans), té un paper limitat en termes d'oferta d'allotjament, especialment quan es tracta d'allotjament de pagament. Ara bé, igualment cal constatar el seu paper en termes de localització de segones residències, on juga un major protagonisme gràcies, probablement, al teixit d'habitatges en nuclis rurals que s'han convertit en segones residències per a ciutadans urbans.

Així mateix, es necessari assenyalar que la Val d'Aran comptava a finals del 2018, a més places d'allotjament turístic de mercat que totes les localitats i comarques que conformen la marca turística de les Terres de Lleida.

Gràfica 3. Les marques en el sistema d'allotjament turístic lleidatà, any 2018

L'anàlisi més pormenoritzat a escala comarcal permet introduir matisos en el predomini de les zones de muntanya. De les 252.400 places de mercat i de no mercat que conformaven l'any 2018 l'oferta d'allotjament potencialment turístic a la província de Lleida, podem observar que tres comarques es situaven a notable distància de la resta. En primer lloc estava la Val d'Aran que comptava amb un 17%, seguida del Segrià amb un 13% i del Pallars Sobirà amb un 12,7%. Així doncs, l'oferta turística es distribueix per tot el territori lleidatà, si bé manifesta una significativa concentració en espais de muntanya i premuntanya i a les ciutats. En aquest sentit, aquesta tesis es pot corroborar si tenim present que a la Val d'Aran es comptabilitzaven unes 43.600 places d'allotjament turístic en total, mentre que al Pla d'Urgell només 2.800, referint-nos així als dos extrems comarcals.

Ara bé, si només prestem atenció a les places de pagament (de mercat, i que suma hotels, càmpings, cases rurals, apartaments, habitatges d'ús turístic i albergs i refugis de muntanya), veiem que el pes del turisme lligat a espais pirenaics és contundent. Certament és una evidència, doncs la Val d'Aran acaparava el 23,4% de l'oferta i el Pallars Sobirà el 21,6%. En canvi, el Segrià descendia a tant sols el 5,2% del total lleidatà, sent superada per la Noguera, entre les comarques de les Terres de Lleida, com igualment per comarques pirinenques com el Solsonès, el Pallars Jussà, la Cerdanya lleidatana, l'Alta Ribagorça i l'Alt Urgell, arribant aquesta darrera a representar el 8,8% de les places disponibles.

Lògicament, la funció de cada comarca varia segons la tipologia d'establiment. En efecte, al parlar dels hotels cal destacar que la Val d'Aran concentrava el 35% de l'oferta, seguida del Pallars Sobirà amb el 14% i del Segrià amb el 13%. Als càmpings sobresortia clarament el Pallars Sobirà que concentrava el 34% de les places, seguida per la Val d'Aran, el Solsonès i l'Alt Urgell. En quant a les cases rurals, la distribució mostrava el lideratge del Solsonès amb el 18% de les places, seguit del Pallars Sobirà, l'Alt Urgell i del Pallars Jussà. Als apartaments destacava l'Alta Ribagorça amb el 27% de les places. En termes de localització dels albergs i altres instal·lacions juvenils, assolía un valor significatiu la Noguera amb el 17% i el Solsonès amb un 16%. Finalment, en els habitatges d'ús turístic el pes de la Val d'Aran era molt contundent al representar el 39% de les places disponibles a Lleida.

Taula 2. Distribució d'establiments d'allotjament turístic, any 2018

Comarca	habitatges d'ús turístic	cases rurals	hotels, hostals i pensions	càmpings	apartaments	albergs, cases de colònies i granges escola	refugis de muntanya	total places establiments de pagament
Alt Urgell	136	88	41	8	8	5	0	286
Alta Ribagorça	282	72	45	5	1	11	3	419
Cerdanya Lleidatana	159	23	24	3	1	6	2	218
Val d'Aran	1.000	18	112	9	3	3	8	1.153
Berguedà Lleidatà	4	8	2	1	0	0	0	15
Pallars Jussà	143	62	18	5	2	9	1	240
Pallars Sobirà	451	101	59	21	5	12	13	662
Solsonès	65	124	26	6	3	10	0	234
Garrigues	35	8	7	0	1	4	0	55
Noguera	144	52	22	3	0	17	0	238
Pla d'Urgell	11	15	7	0	0	0	0	33
Segarra	29	47	10	0	5	4	0	95
Segrià	83	7	32	1	0	2	0	125
Urgell	49	33	9	0	1	2	0	94
Lleida	2.591	658	414	62	30	85	27	3.867
Pirineus Lleidatans	1.240	478	215	49	20	53	19	2.074
Val d'Aran	1.000	18	112	9	3	3	8	1.153
Terres de Lleida	351	162	87	4	7	29	0	640

Taula 3. Distribució de les places en establiments d'allotjament turístic, any 2018

Comarca	habitatges d'ús turístic	cases rurals	hotels, hostals i pensions	càmpings	apartaments	cases de colònies i granges escola	refugis de muntanya	total places establiments de pagament
Alt Urgell	748	594	1.448	2.625	119	511	0	6.045
Alta Ribagorça	1.551	413	1.796	1.080	180	663	135	5.818
Cerdanya Lleidatana	875	159	907	2.139	32	571	67	4.750
Val d'Aran	5.500	171	6.905	3.069	52	295	332	16.324
Berguedà Lleidatà	22	42	62	315	0	0	0	441
Pallars Jussà	787	503	707	1.794	58	726	49	4.624
Pallars Sobirà	2.481	683	2.834	7.674	111	854	453	15.090
Solsonès	358	843	705	2.319	46	1.097	0	5.368
Garrigues	193	66	90	0	13	403	0	765
Noguera	792	406	646	1.455	0	1.153	0	4.452
Pla d'Urgell	61	144	217	0	0	0	0	422
Segarra	160	360	265	0	40	261	0	1.086
Segrià	457	61	2.814	111	0	215	0	3.658
Urgell	270	282	383	0	10	96	0	1.041
Lleida	14.251	4.727	19.779	22.581	661	6.845	1.036	69.880
Pirineus Lleidatans	6.820	3.237	8.459	17.946	546	4.422	704	42.134
Val d'Aran	5.500	171	6.905	3.069	52	295	332	16.324
Terres de Lleida	1.931	1.319	4.415	1.566	63	2.128	0	11.422

Taula 4. Pes de cada comarca i marca en els diferents tipus d'establiment turístic, any 2018 (%)

Comarca	habitatges d'ús turístic	cases rurals	hotels, hostals i pensions	càmpings	apartaments	cases de colònies i granges escola	refugis de muntanya	total places establiments de pagament
Alt Urgell	5,25	12,57	7,32	11,62	18,00	7,47	0,00	8,65
Alta Ribagorça	10,88	8,74	9,08	4,78	27,23	9,69	13,03	8,33
Cerdanya lleidatana	6,14	3,36	4,59	9,47	4,84	8,34	6,47	6,80
Val d'Aran	38,60	3,62	34,91	13,59	7,87	4,31	32,05	23,36
Berguedà lleidatà	0,15	0,89	0,31	1,39	0,00	0,00	0,00	0,63
Pallars Jussà	5,52	10,64	3,57	7,94	8,77	10,61	4,73	6,62
Pallars Sobirà	17,41	14,45	14,33	33,98	16,79	12,48	43,73	21,59
Solsonès	2,51	17,83	3,56	10,27	6,96	16,03	0,00	7,68
Garrigues	1,35	1,40	0,46	0,00	1,97	5,89	0,00	1,09
Noguera	5,56	8,59	3,27	6,44	0,00	16,84	0,00	6,37
Pla d'Urgell	0,42	3,05	1,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,60
Segarra	1,12	7,62	1,34	0,00	6,05	3,81	0,00	1,55
Segrià	3,20	1,29	14,23	0,49	0,00	3,14	0,00	5,23
Urgell	1,89	5,97	1,94	0,00	1,51	1,40	0,00	1,49
Lleida	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Pirineus Lleidatans	47,86	68,48	42,77	79,47	82,60	64,60	67,95	60,30
Val d'Aran	38,60	3,62	34,91	13,59	7,87	4,31	32,05	23,36
Terres de Lleida	13,55	27,90	22,32	6,94	9,53	31,09	0,00	16,34

Taula 5. Pes de cada tipus d'establiment a l'estructura d'allotjament turístic, any 2018 (%)

Comarca	habitatges d'ús turístic	cases rurals	hotels, hostals i pensions	càmpings	apartaments	cases de colònies i granges escola	refugis de muntanya	total places establiments de pagament
Alt Urgell	12,37	9,83	23,95	43,42	1,97	8,45	0,00	100,00
Alta Ribagorça	26,66	7,10	30,87	18,56	3,09	11,40	2,32	100,00
Cerdanya lleidatana	18,41	3,35	19,10	45,04	0,67	12,02	1,41	100,00
Val d'Aran	33,69	1,05	42,30	18,80	0,32	1,81	2,03	100,00
Berguedà lleidatà	4,99	9,52	14,06	71,43	0,00	0,00	0,00	100,00
Pallars Jussà	17,01	10,88	15,29	38,80	1,25	15,70	1,06	100,00
Pallars Sobirà	16,44	4,53	18,78	50,86	0,74	5,66	3,00	100,00
Solsonès	6,66	15,71	13,13	43,20	0,86	20,44	0,00	100,00
Garrigues	25,18	8,63	11,77	0,00	1,70	52,71	0,00	100,00
Noguera	17,79	9,12	14,51	32,68	0,00	25,90	0,00	100,00
Pla d'Urgell	14,35	34,16	51,48	0,00	0,00	0,00	0,00	100,00
Segarra	14,69	33,16	24,41	0,00	3,68	24,04	0,00	100,00
Segrià	12,48	1,67	76,94	3,03	0,00	5,88	0,00	100,00
Urgell	25,90	27,10	36,81	0,00	0,96	9,23	0,00	100,00
Lleida	20,39	6,76	28,30	32,31	0,95	9,80	1,48	100,00
Pirineus Lleidatans	16,19	7,68	20,08	42,59	1,30	10,50	1,67	100,00
Val d'Aran	33,69	1,05	42,30	18,80	0,32	1,81	2,03	100,00
Terres de Lleida	16,90	11,55	38,66	13,71	0,55	18,63	0,00	100,00

Les pautes de localització de les diverses tipologies d'establiments d'allotjament turístic dibuixen aquestes dades, delimiten com a factors decisius la presència d'importants recursos naturals turísticats (estacions d'esquí, parcs nacionals i naturals...), espais monumentals o de patrimoni cultural representatiu (romànic de la Vall de Boí...), i principals nuclis urbans tant de la plana com de les zones de muntanya de Lleida.

Un fet destacable, conjuntament amb la distribució espacial, és el diferent pes que juguen cada tipologia d'allotjament en el si de l'estructura de l'oferta de cada territori. Els hotels, hostals i pensions representaven el 77% de l'oferta d'allotjament al Segrià (evidenciant el rol de Lleida ciutat); assolint-se igualment ràtios elevades al Pla d'Urgell, a la Val d'Aran, a l'Urgell i a l'Alta Ribagorça. Contràriament, els càmpings jerarquitzen l'oferta clarament al Pallars Sobirà amb un 52% de les places de la comarca, com també a la Cerdanya lleidatana, a l'Alt Urgell, al Solsonès i al Pallars Jussà. Per la seva banda, les cases rurals destacaven sobretot al Pla d'Urgell amb un 34% de les seves places i a la Segarra i a l'Urgell. Mentre que els habitatges d'ús turístic assolien una proporció de les places comarcals elevada a la Val d'Aran on arribaven al 34%, com també important eren els percentatges aconseguits a l'Alta Ribagorça, les Garrigues i l'Urgell.

D'altra banda, a aquesta aproximació per marca turística i per comarca, li podem afegir per a completar aquesta anàlisi territorial de l'oferta turística lleidatana l'observació i interpretació de les xifres a escala local.

És a aquesta escala, la del món local, en la qual es dirimeixen en la pràctica els impactes beneficiosos en els terrenys econòmics, laborals o infraestructurals de les activitats de turisme i d'oci; així com és l'espai on incideixen sobre els serveis públics i privats i sobre les activitats comercials. A més, la ciutat o la vila serà l'espai on les normes municipals condicionin, limitin, regulin o impulsin el turisme. Tot això és cert, com igualment ho és que a algunes d'aquestes localitats, si tenen una considerable presència d'activitat turística, però damunt d'un determinat nivell de saturació, pot acabar tenint unes conseqüències contradictòries sobre el medi natural, sobre les estructures socials i culturals, sobre el mercat de l'habitatge i, fins i tot, pot repercutir en la pròpia convivència.

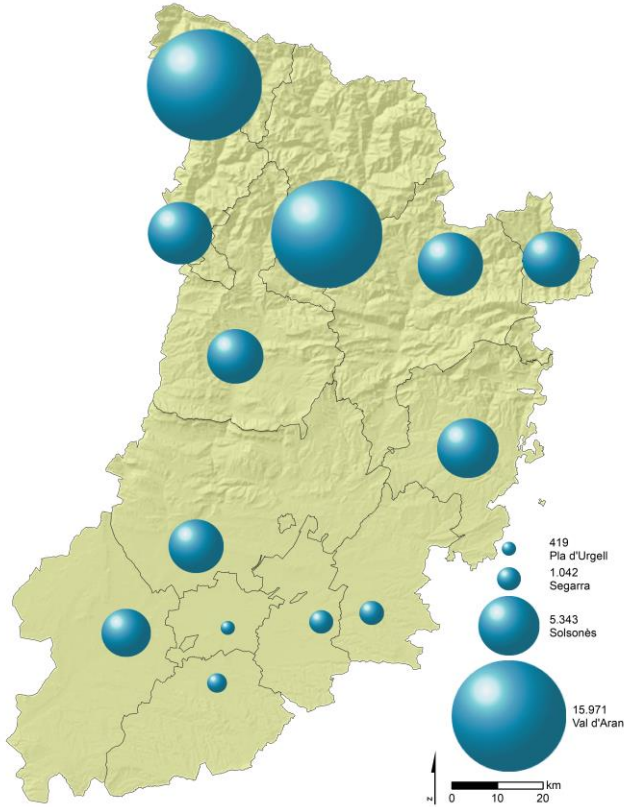
Taula 6. Principals municipis lleidatans segons el nombre de places d'allotjament turístic de mercat, any 2018 (%)

municipi	comarca	marca turística	nombre total de places d'allotjament turístic de mercat	% del total
Naut Aran	Aran	VAL D'ARAN	7.952	11,48
Vielha e Mijaran	Aran	VAL D'ARAN	5.585	8,06
Vall de Boí, La	Alta Ribagorça	PIRINEUS	4.114	5,94
Lleida	Segrià	TERRES DE LLEIDA	2.947	4,26
Sort	Pallars Sobirà	PIRINEUS	2.830	4,09
Espot	Pallars Sobirà	PIRINEUS	2.573	3,72
Bellver de Cerdanya	Cerdanya	PIRINEUS	2.309	3,33
Vall de Cardós	Pallars Sobirà	PIRINEUS	2.209	3,19
Esterri d'Àneu	Pallars Sobirà	PIRINEUS	1.501	2,17
Solsona	Solsonès	PIRINEUS	1.246	1,80
Prullans	Cerdanya	PIRINEUS	1.228	1,77
Àger	Noguera	TERRES DE LLEIDA	1.220	1,76
Pont de Suert, El	Alta Ribagorça	PIRINEUS	1.176	1,70
Seu d'Urgell, La	Alt Urgell	PIRINEUS	1.163	1,68
Camarasa	Noguera	TERRES DE LLEIDA	1.132	1,63
Valls de Valira, Les	Alt Urgell	PIRINEUS	1.064	1,54
Sant Llorenç de Morunys	Solsonès	PIRINEUS	1.058	1,53
resta de municipis (214 municipis)			27.944	40,35
total Lleida província			69.251	100,00

Suma el nombre de places en hotels, hostals i pensions, en cases rurals, en càmpings, en apartaments, en habitatges d'ús turístics, en albergs i altres instal·lacions juvenils, i en refugis de muntanya. Les dades sobre de novembre de 2018.

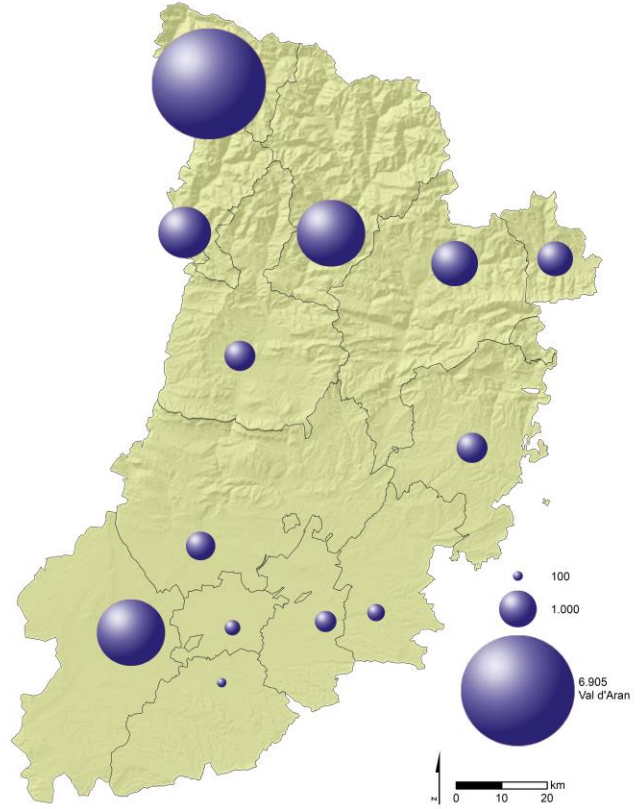
El principal municipi lleidatà segons el nombre total de places d'allotjament turístic de mercat, en el mes de novembre de 2018, era Naut d'Aran a la comarca de la Val d'Aran, que disposava de 7.952 places, un més que significatiu 11,5% del total provincial. És més, cal retenir que aquest valor suposava que Naut d'Aran comptava amb més places que comarques senceres com l'Alt Urgell, la Noguera, el Segrià o el Solsonès, per posar uns exemples. No oblidem que en aquest terme municipal es troba ubicada l'estació d'esquí de Baqueira Beret. Altres dos municipis tenien unes xifres destacables: Vielha amb 5.585 places i la Vall de Boí amb 4.114. Igualment, dos importants nuclis de turisme d'hivern (estacions d'esquí...) i de turisme de natura (especialment aquest desenvolupat a l'estiu i a la tardor), a banda de que a la Vall de Boí es compta amb les esglésies romàniques Patrimoni de la Humanitat.

Mapa 1
Nombre total de places en establiments turístics per comarca a la província de Lleida, 2018

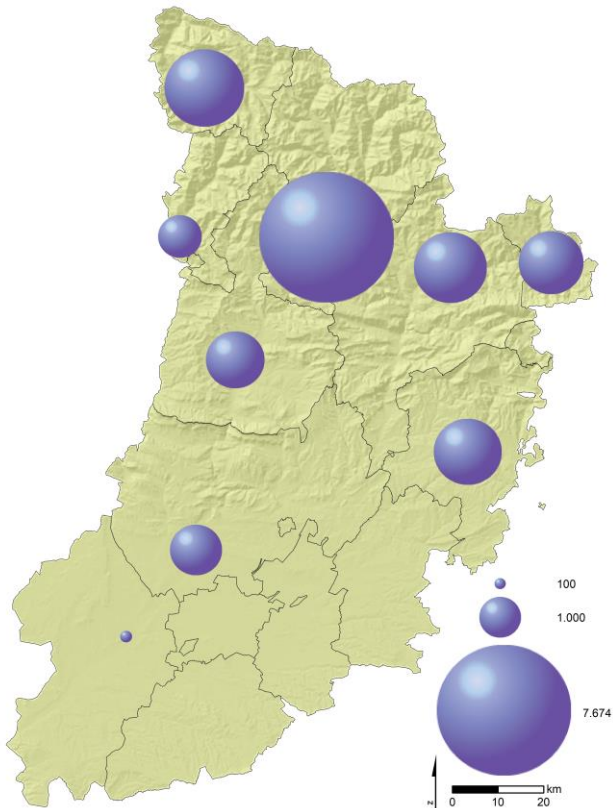
Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 2
Nombre total d'establiments hotelers, hostals i pensions per comarca a la província de Lleida, 2018

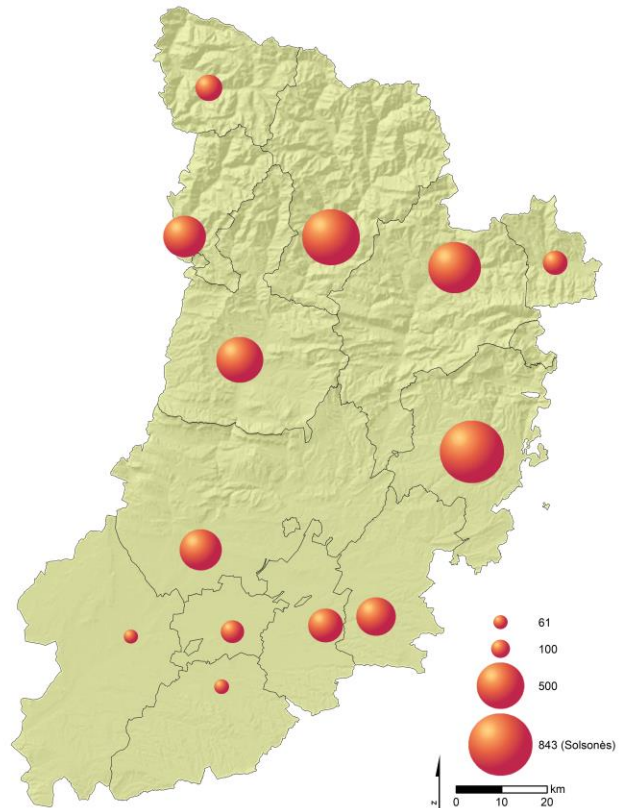
Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 3
Nombre de places de càmping per comarca a la província de Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

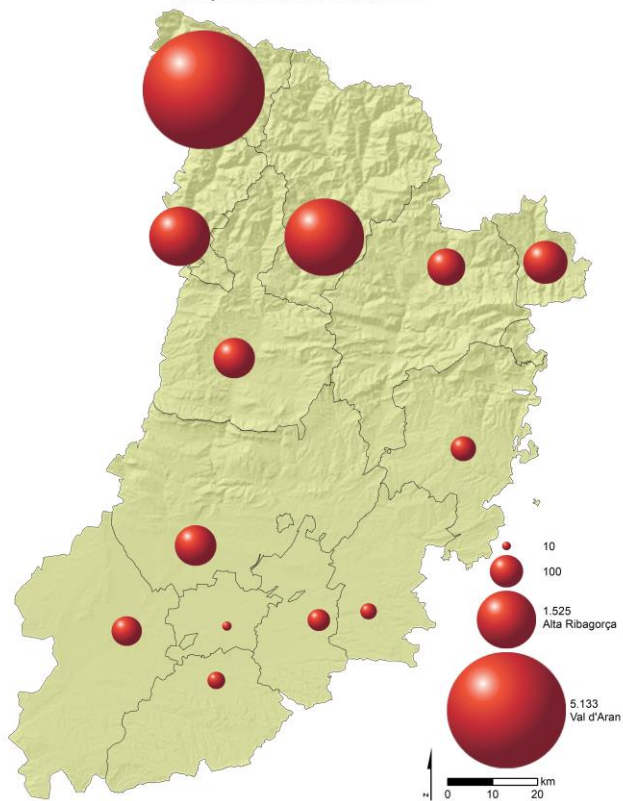
Mapa 4
Nombre total de places en establiments de turisme rural per comarca a la província de Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 5

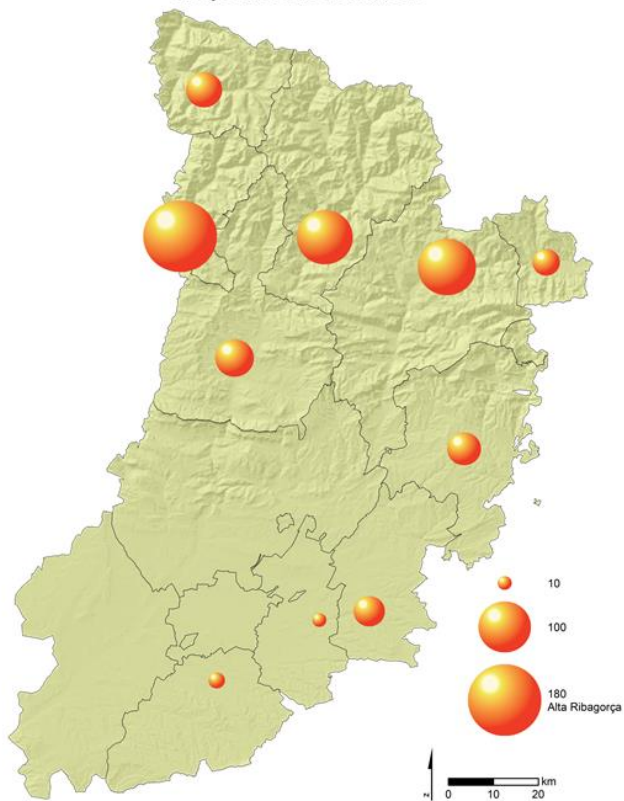
Nombre total de places d'habitatge turístic per comarca a la província de Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 6

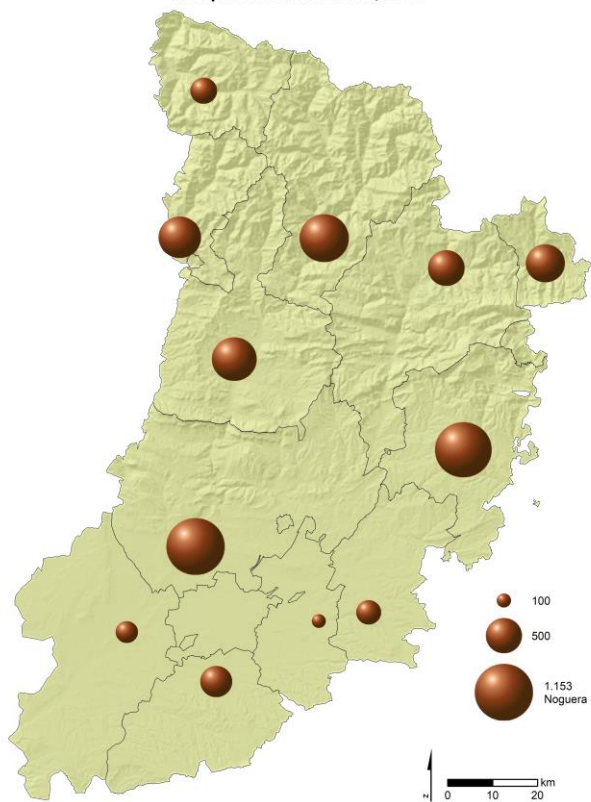
Nombre d'apartaments turístics per comarca a la província de Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 7

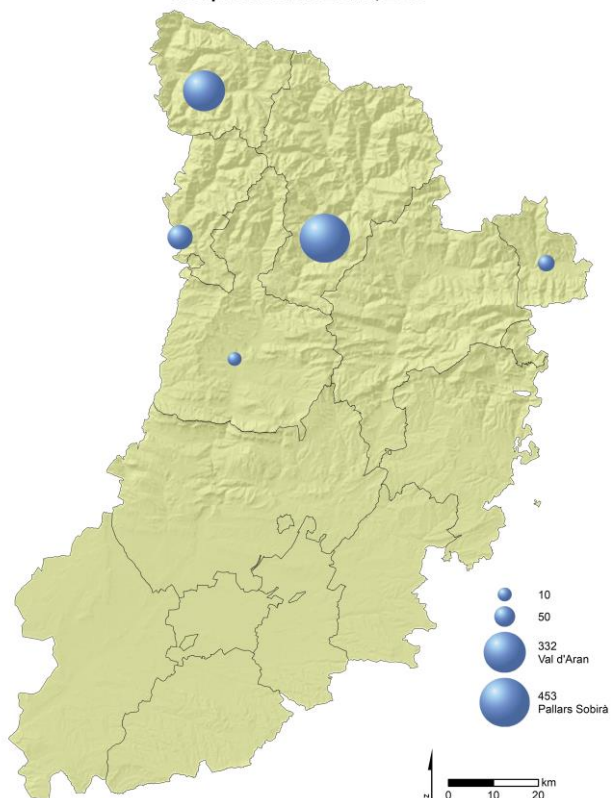
Nombre total de places en instal·lacions juvenils per comarca a la província de Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Xarxa d'Instal·lacions Juvenils de Catalunya © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 8

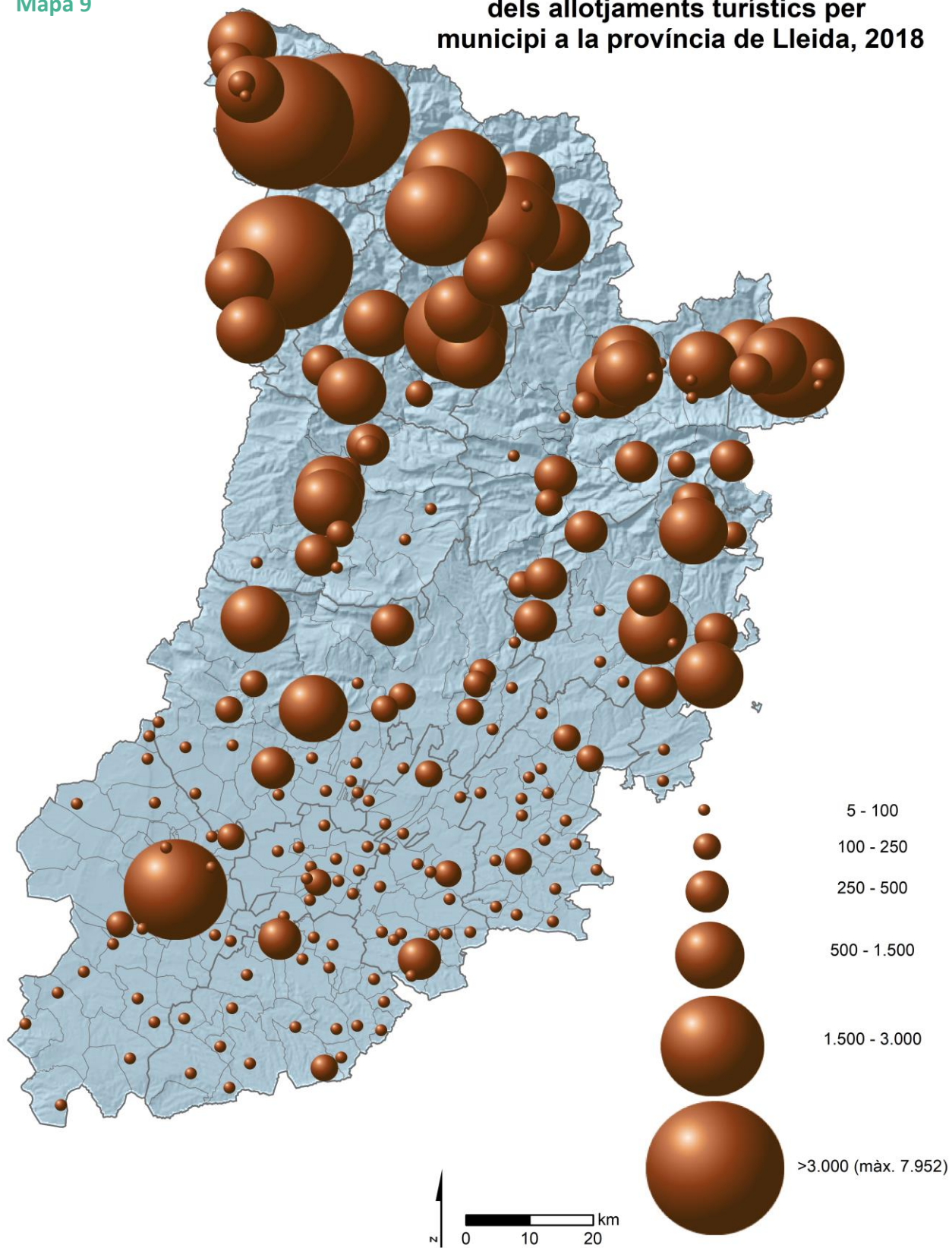
Nombre total de places en refugis per comarca a la província de Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya i RefusOnline.com © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 9

Nombre total de places dels allotjaments turístics per municipi a la província de Lleida, 2018

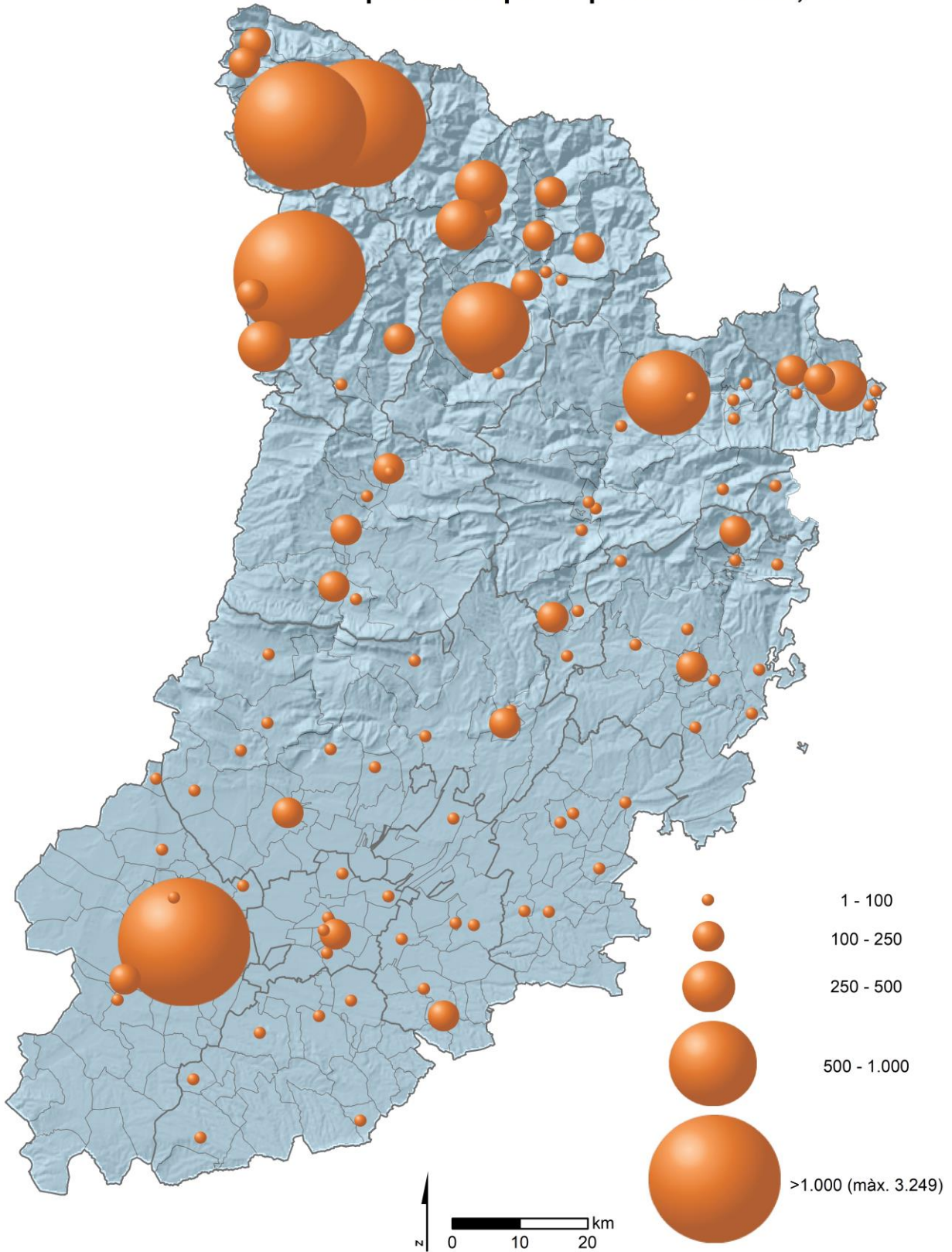

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement

© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 10

Nombre de places d'hotels, hostals i pensions per municipi a la província Lleida, 2018

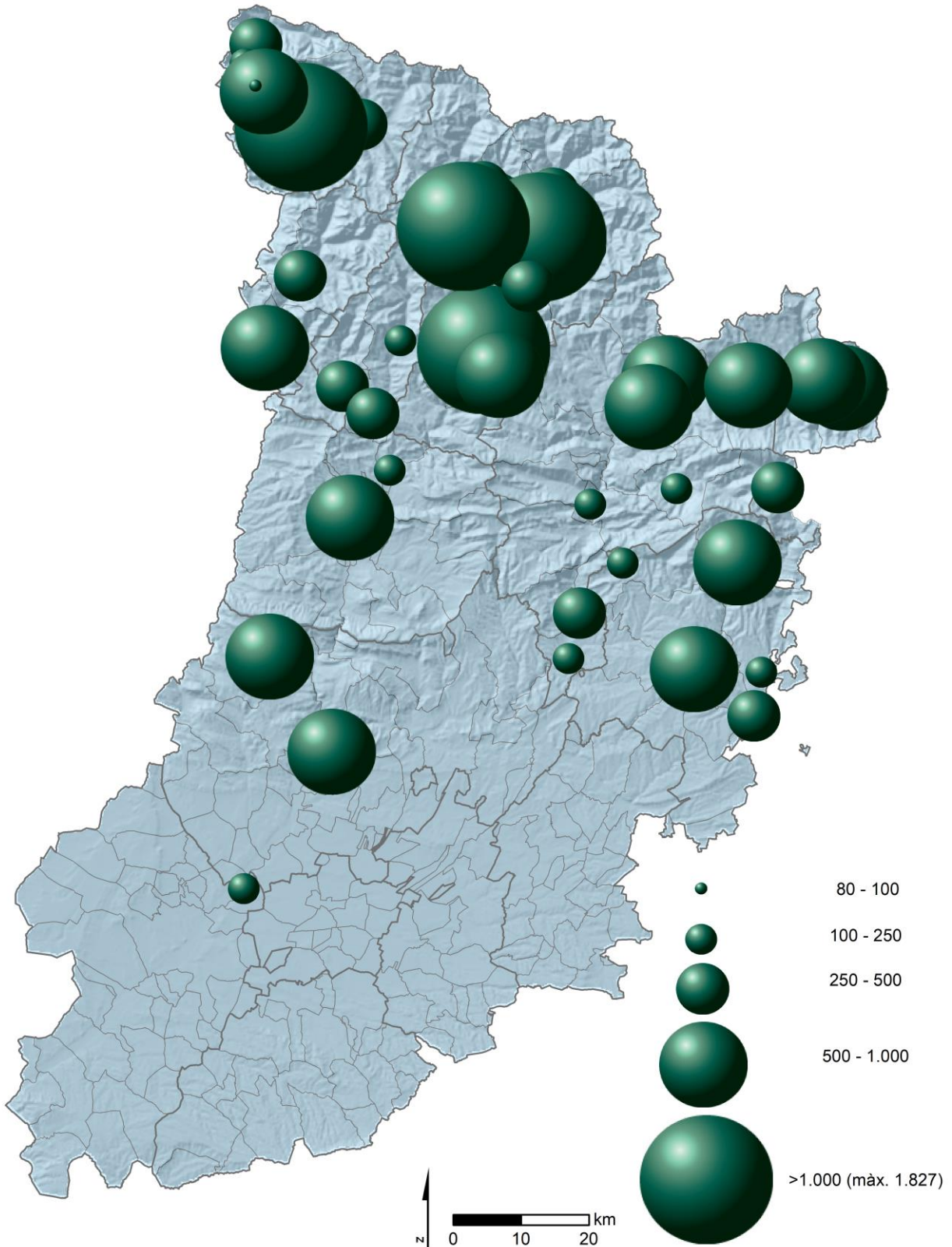

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement

© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 11

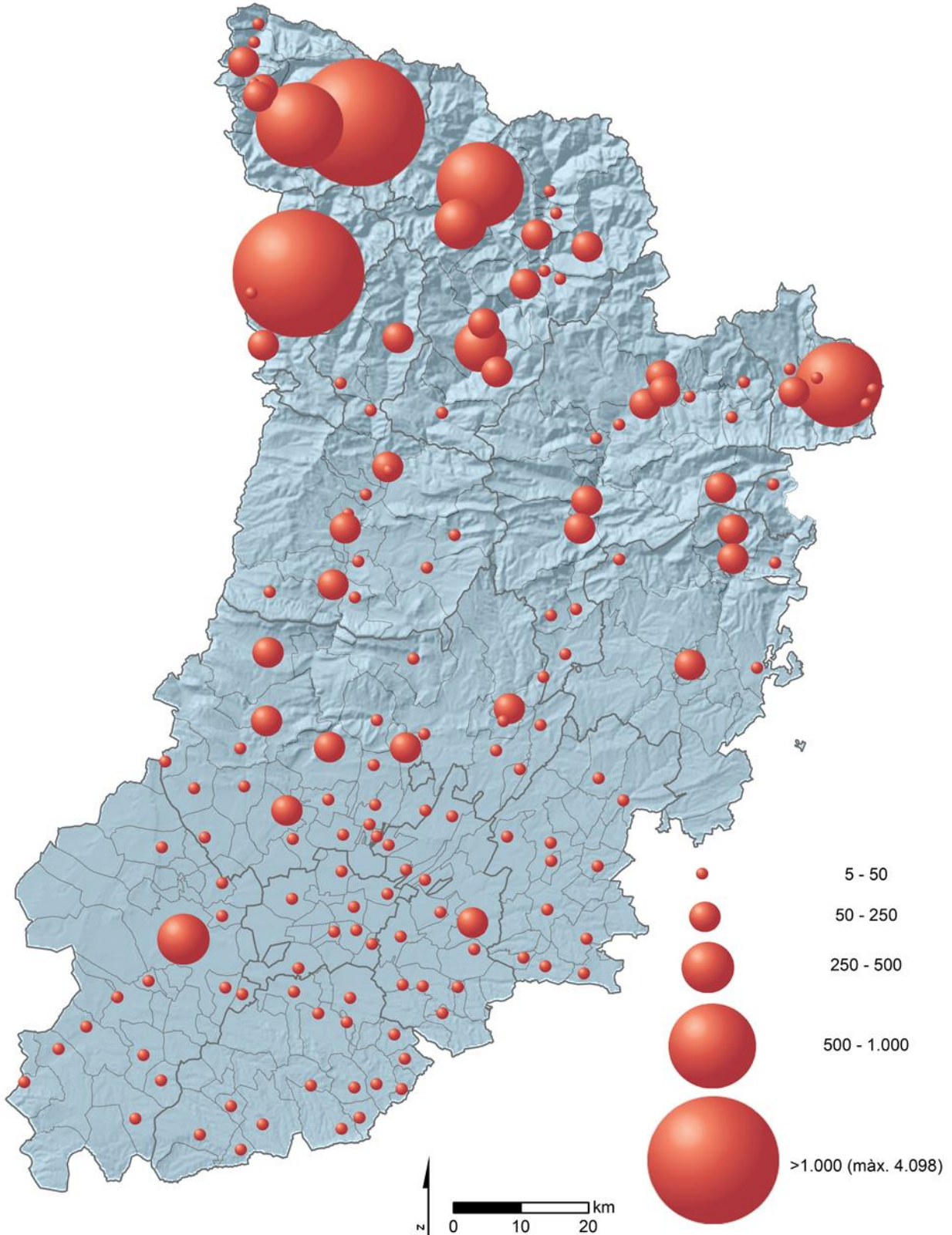
Nombre de places de càmping per municipi a la província Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement
© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 12

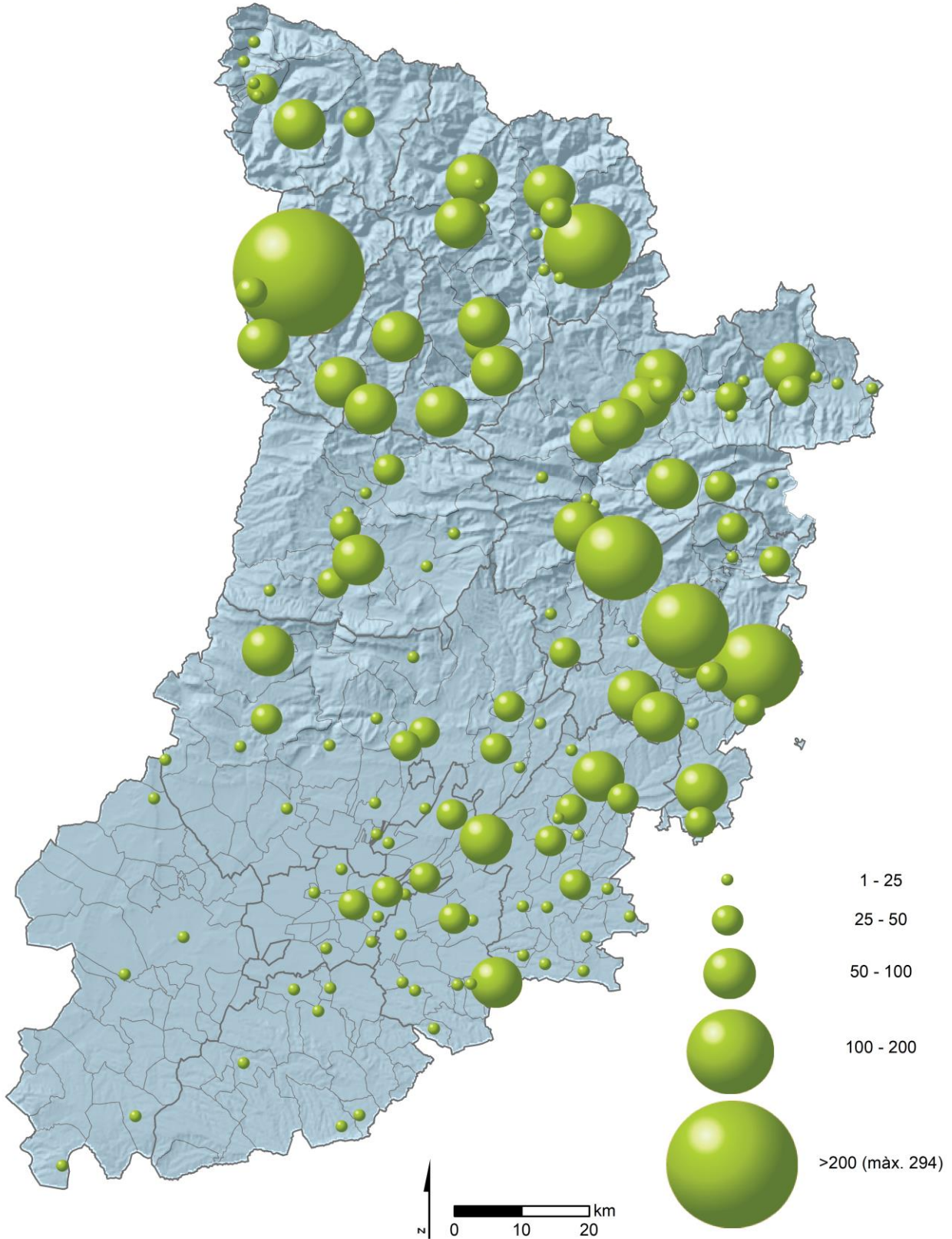
Nombre de places d'habitatges d'ús turístic per municipi a la província Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement
© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 13

Nombre de places en establiments de turisme rural per municipi a la província de Lleida, 2018

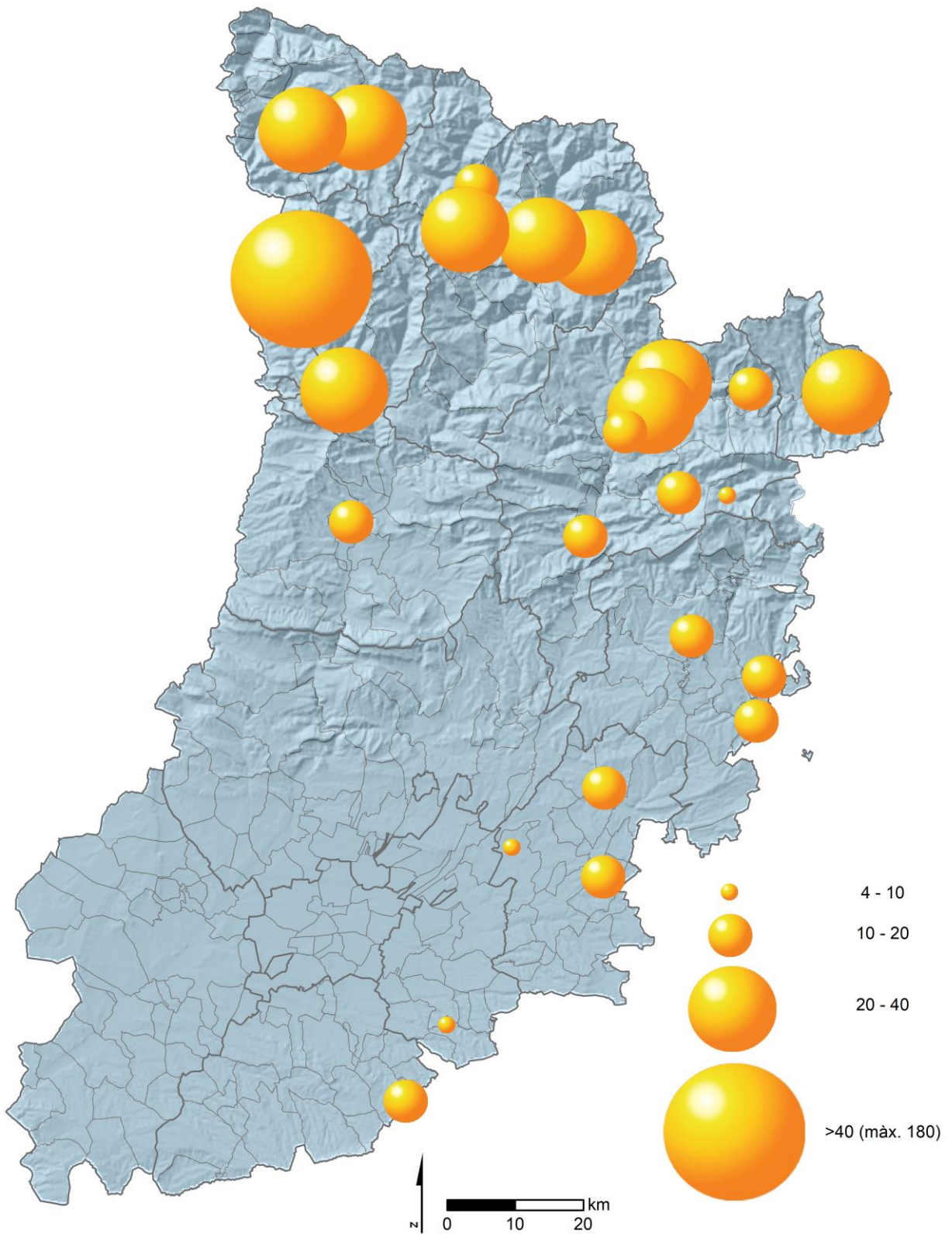

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement

© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 14

Nombre de places d'apartaments turístics per municipi a la província de Lleida, 2018

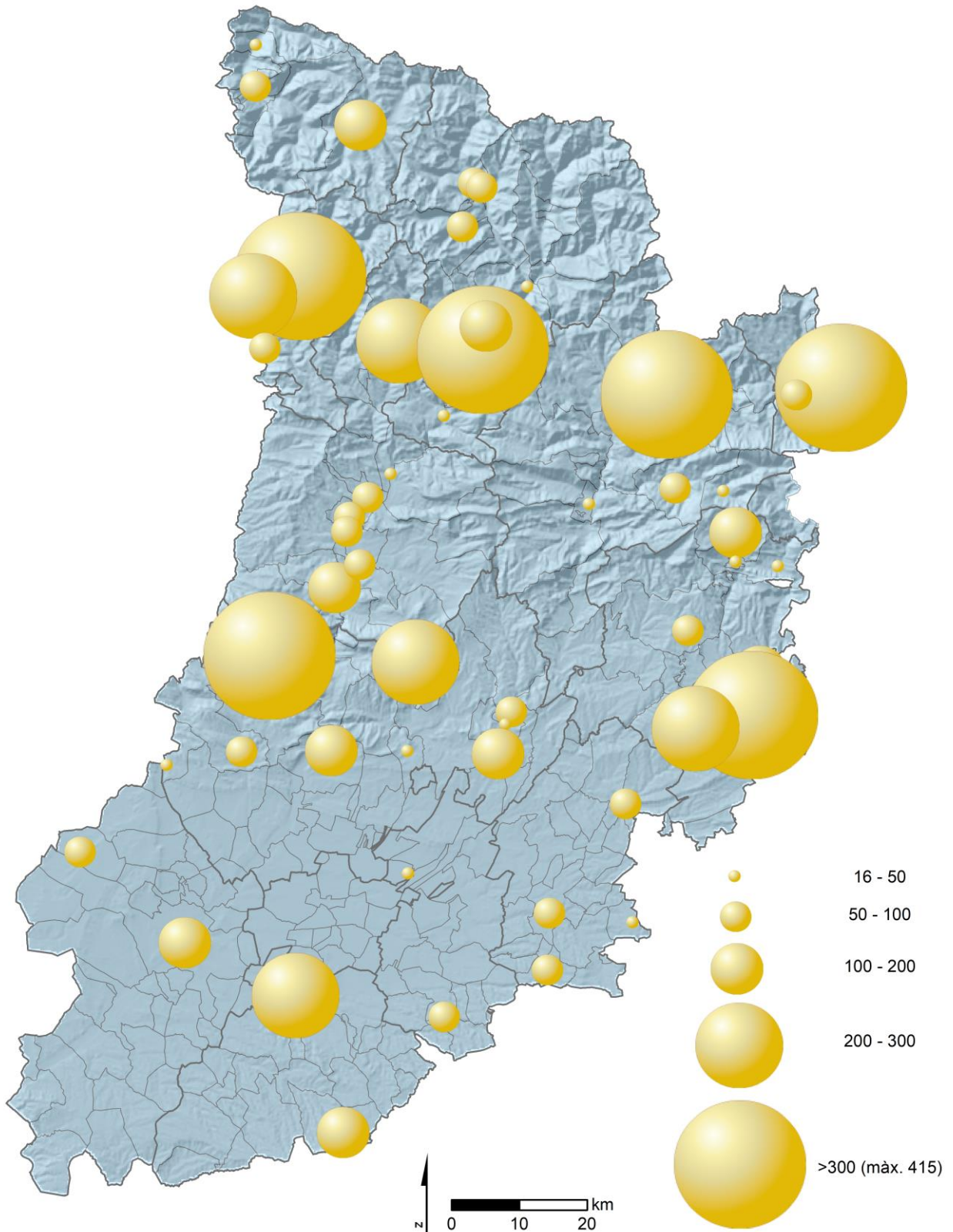

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement

© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 15

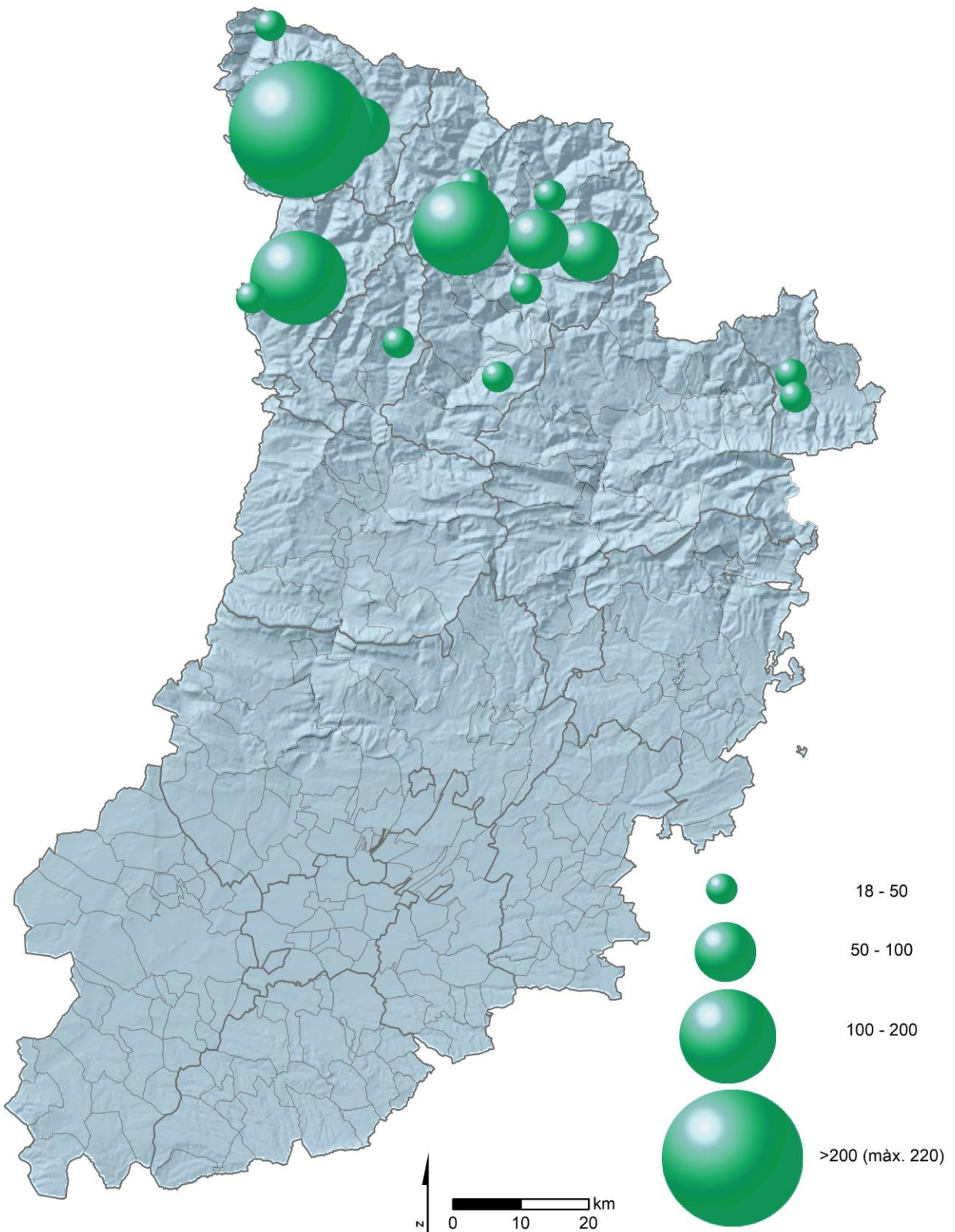
Nombre de places d'instal·lacions juvenils per municipi a la província de Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Xarxa Catalana d'Instal·lacions Juvenils
© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 16

Nombre de places de refugis per municipi a la província de Lleida, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya i RefusOnline.com

© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

- **Hotels.** L'anàlisi de la localització de les places d'hotels, hostals i pensions a escala local posa de manifest un doble fenomen. D'una banda, hi ha presència d'aquests establiments a pràcticament la meitat dels municipis; d'una banda, tot i això, el grau de concentració és mol elevat. En efecte, els quatre primers municipis agrupen el 52% de les places hoteleres de Lleida. Concretament, destacaven amb dades de novembre de 2018 Naut d'Aran amb 3.249 places i Vielha amb 3.194, cadascú per tant amb un 16% del total provincial. Seguits de Lleida ciutat amb 2.420 places i la Vall de Boí amb 1.405. Altres municipis entre 350 i 700 places serien la Seu d'Urgell, Rialp, Espot, Sort i Bellver de la Cerdanya.
- **Càmpings.** La lògica espacial dels acampaments turístics reflexa una presència limitada a només un de cada cinc municipis. No obstant, els deu primers municipis concentraven la meitat de les places de tota la província. Entre ells sobresortia la Vall de Cardós amb 1.827 places, així com Sort amb 1.650, Espot amb 1.392 i Vielha amb 1.254. Altres municipis que comptaven amb més de 900 places eren Prullans, Camarasa, Solsona i Bellver de la Cerdanya.
- **Cases rurals.** La distribució de les cases rurals, en les seves diverses tipologies, mostra que les dues terceres parts dels municipis comptaven amb alguna casa rural. Per damunt de la resta, destacava la Vall de Boí amb 294 places, que equivalen al 6% del total. Igualment tenien valors importants Lladurs amb 180 places, Alins amb 121, Navès amb 117 i Odèn amb 102.
- **Habitatges d'ús turístic.** Els HUTs, un tipus d'establiment de recent aparició, està present en 151 municipis de la província, amb un grau de concentració molt elevat, doncs en els cinc primers municipis es situaven el 55% de les places provincials. A més, cal tenir present que Naut d'Aran, amb 4.301 places, sumava el 30% provincial. També destacaven la Vall de Boí amb 1.353, Vielha amb 924, Esterri d'Àneu amb 594 i Bellver de la Cerdanya amb 583.
- **Apartaments.** Només estan presents a 25 municipis, sobresortint la Vall de Boí que amb 180 places agrupava el 28% del total provincial. Altres municipis importants eren Sarroca de Bellera, Bellver de la Cerdanya, Valls de Valira, Alins i Vall de Cardós.

- **Albergs de joventut.** Cal advertir que tot i que s'anomenen albergs de joventut i altres instal·lacions juvenils com cases de colònies o granges escola, en termes turístics poden ser usades igualment per adults. Com passa en molts casos. A més, una variant d'aquest tipus d'allotjament és el "Hostel" que està tenint a totes les grans ciutats europees un fort creixement, encara que a Lleida no, de moment. De les quasi 7.000 places disponibles, un 6% estaven a Bellver de la Cerdanya amb 415, seguit aquest municipi per Àger amb 410 places, la Seu d'Urgell amb 371, Clariana de Cardener amb 334, Vall de Boí amb 313, Sort amb 310 i Juneda amb 291.

- **Refugis de muntanya.** Lògicament, aquest tipus d'allotjament turístic es limita a municipis situats en zones d'alta muntanya pirenaica. A finals del 2018 només en 15 municipis lleidatans hi havia refugis de muntanya. El municipi de Vielha e Mijaran era el que en tenia més, amb 222 places, el que equivalia al 21% del total. També disposaven d'un nombre considerable Espot amb 191 i la Vall de Boí amb 117. A més distància, es trobaven Naut d'Aran, Alins, Vall de Cardós, Soriguera, Torre de Cabdella i Lladorre.

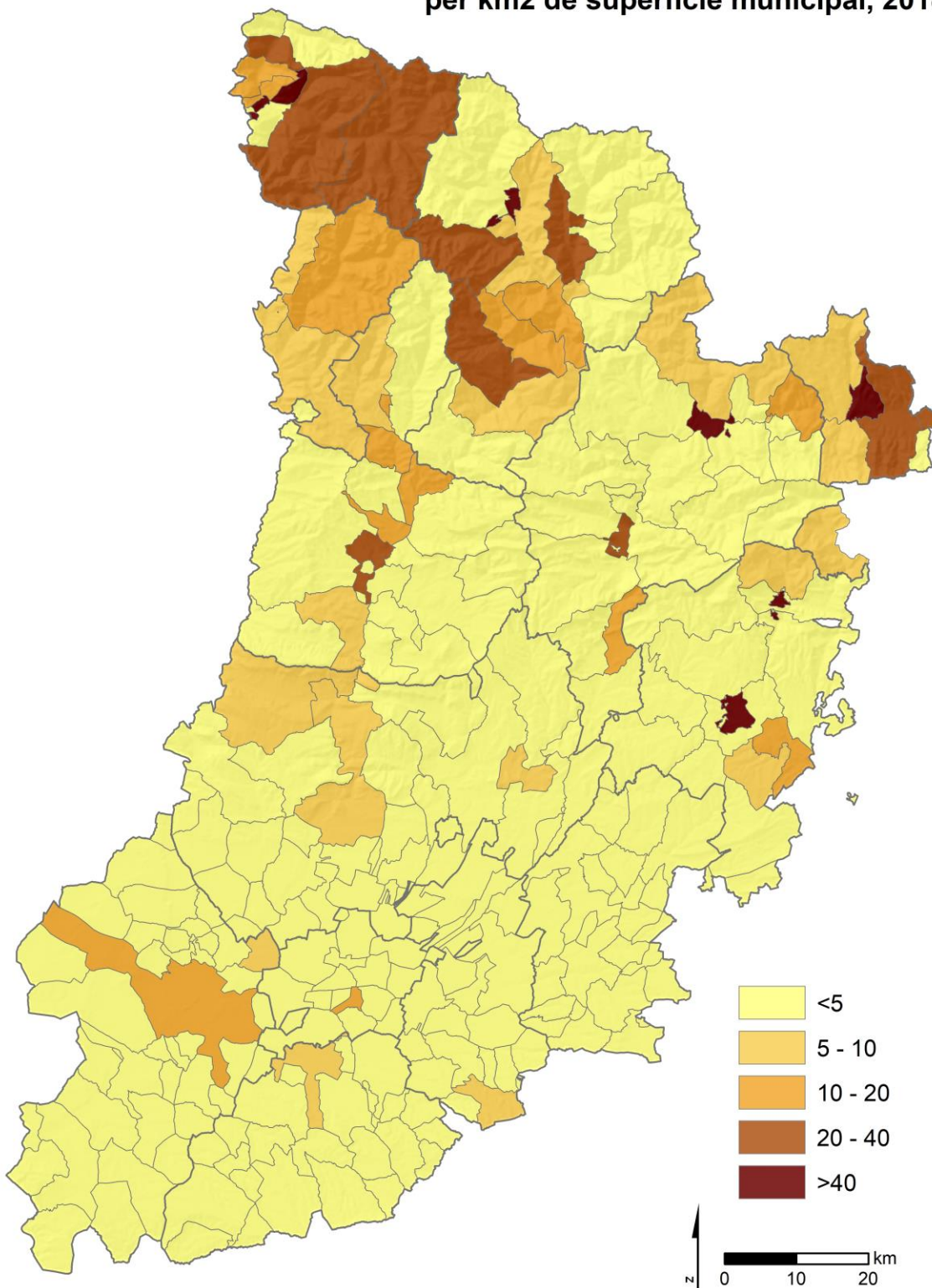
La distribució dels diversos establiments d'allotjament turístic ens explica les principals pautes de localització de les activitats turístiques al territori lleidatà. Ara bé, el turisme, entès com a un sistema complex de producció i consum del bé turístic, té, com sabem, repercussions de signe divers en el territori. Algunes d'aquestes repercussions poden tenir un caràcter positiu, com així succeeix en nombroses ocasions (al crear llocs de treball, generar riquesa, obtenir impostos, adquirir bens i matèries primeres a empreses d'altres sectors econòmics, i ofereix oportunitats d'emprenedoria al poder desenvolupar una empresa turística o de serveis al turisme...). Però també poden impactar negativament sobre les estructures productives del turisme i sobre la societat receptora (encareix els bens immobles, pot provocar un augment dels preus dels bens de consum de la ciutadania d'una ciutat, comarca o regió concreta; la saturació física dels espais públics centrals de les ciutats i localitats turístiques comporta tensions entre els turistes i els residents, i igualment pot impactar en el medi ambient local).

En aquest sentit, dos indicadors ens permeten copsar amb rigor la incidència del turisme en el territori. D'una banda, comptem amb la densitat turística, que relaciona el nombre de places d'allotjament turístic i la superfície del municipi o la comarca. D'altra banda, fem servir la intensitat turística, que relaciona el nombre de places d'allotjament turístic i la població que resideix en un municipi o comarca. Òbviament, són indicadors que, igualment, es poden utilitzar en espais més grans com són la marca turística, la província o Catalunya y Espanya.

La densitat turística a la província de Lleida se situava a novembre de 2018 en 5,7 places per km², un valor relativament baix, si, per exemple el comparem amb la mitjana catalana que era de 33,6 places/km². En termes de marques turístiques, veiem que a la Val d'Aran s'arribava a les 25,7 places per km² de superfície, als Pirineus lleidatans a les 7 places/km² i, finalment, la marca turística amb el pitjor registre era les Terres de Lleida amb només 2 places/km². En canvi, si observem aquest indicador a escala comarcal, detectem com s'amplifiquen les disparitats de densitat. En efecte, mentre que a la Val d'Aran, tal i com acabem d'assenyalar, la densitat era de 25,7 places per km², i també s'assolien valors elevats a la Cerdanya lleidatana amb 16 places/km², a l'Alta Ribagorça amb 13,6 places/km², així com al Pallars Sobirà amb 11 places/km²; contràriament a les Garrigues només s'aconseguia una densitat d'1 plaça per km². Valor baix que d'igual forma es reproduïx al Pla d'Urgell i a la Segarra.

Mapa 17

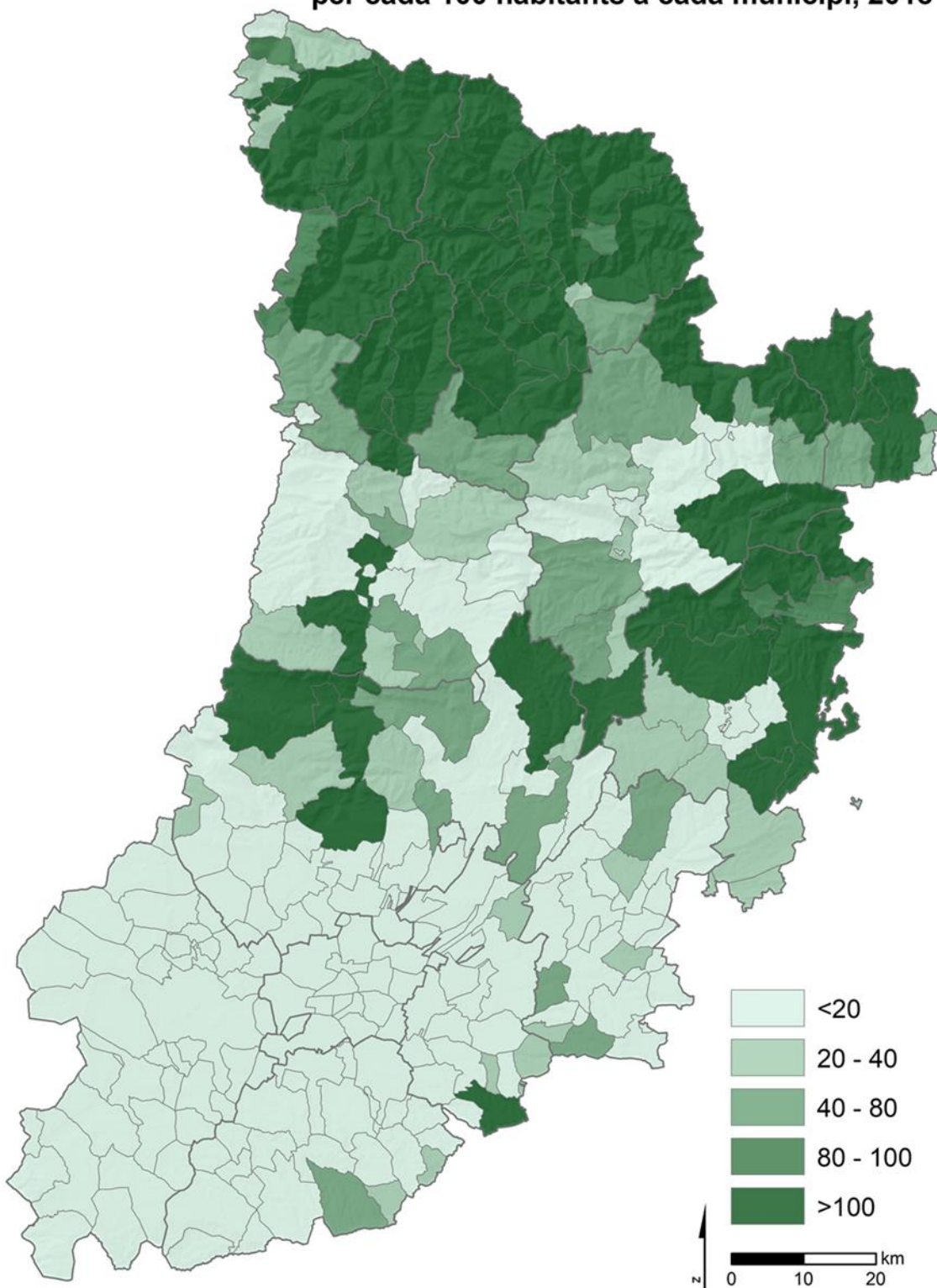
Índex de densitat turística: nombre d'allotjaments turístics de mercat per km2 de superfície municipal, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement
© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 18

Índex d'intensitat turística: nombre de places d'allotjaments turístics de mercat per cada 100 habitants a cada municipi, 2018

Font: Elaboració pròpia a partir dels llistats d'empreses i establiments turístics del Departament d'Empresa i Coneixement
© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

La densitat turística a escala municipal referma les disparitats de situacions que caracteritzen el territori lleidatà en termes turístics. Si bé la mitjana provincial era de 5,7 places per km², en el municipi amb la ràtio més elevada, Sant Llorenç de Morunys, es va arribar l'any 2018 a les 243,8 places per km². Municipi al que segueix de prop Esterri d'Àneu amb 176,8 places per km²; situant-se molt ben posicionats en aquest indicador de places per km² la Seu d'Urgell amb 75,3, Vilamòs amb 61 i Prullans amb 57,9. Tots ells notablement per damunt de la mitjana catalana. Per cert, la ciutat de Lleida aconseguia una ràtio de 13,9 places per km², quasi el triple que la mitjana provincial, si bé en altres nuclis importants de població aquest indicador es reduïa sensiblement, doncs a Tàrrrega s'assolien les 2,2 places per km², a Cervera les 3,5 places per km² i a Balaguer les 4,8 places per km².

L'altre indicador és la intensitat turística. Durant l'any 2018, la ràtio d'intensitat turística de Lleida província va ser de 16,1 places per cada 100 habitants, lleugerament superior a la mitjana catalana que fou de 14,2. Ara bé, aquí sí que les disparitats entre les diverses marques turístiques (en realitat entre les zones de muntanya poc poblades i amb forta presència turística i les zones del Pla amb més població i una presència menor d'activitat turística comercial), són substancials. En efecte, a la Val d'Aran es va arribar a les 163,5 places per cada 100 habitants, als Pirineus lleidatans a 69,1, mentre que a les Terres de Lleida -la meitat sud de la província- aquest indicador era de només 3,2 places per cada 100 habitants. L'observació de les dades a nivell comarcal igualment corroborà l'heterogeneïtat del món turístic en el territori lleidatà. Així, la comarca amb una intensitat més elevada de les activitats turístiques és el Pallars Sobirà amb 217,6 places per cada 100 habitants, dues-centes vegades superior a la registrada al Pla d'Urgell amb només 1,1 places per cada 100 habitants. A banda de la Val d'Aran, que ja s'ha comentat, a l'Alta Ribagorça s'aconseguia una intensitat turística molt alta xifrada en 154 places per cada 100 habitants, i a la Cerdanya lleidatana de 142,3. A l'altre costat d'aquest indicador trobem el Segrià amb tant sols 1,8 places per cada 100 habitants i a l'Urgell amb 2,3.

Per municipis, la intensitat turística manifesta com en algunes de les localitats lleidatanes hi ha una presència del turisme molt important, fins al punt que la població resident és clarament inferior a la capacitat potencial d'allotjar turistes.

El municipi amb el nivell més elevat d'intensitat turística, segons les dades disponibles a novembre de 2018, era Espòt amb un valor de 704,9 places per cada 100 habitants. Això vol dir, que hi ha set vegades més places que residents. A més, aquesta xifra el col·loca com el municipi català amb un grau d'intensitat turística més elevat. També amb dades espectaculars de places per cada 100 habitants trobem Vilamòs amb 623,8, Vall de Cardós amb 613,6, Prullans amb 548, Clariana de Cardener amb 485 i Naut d'Aran amb 446. Cal ressaltar en aquest sentit, que altres 35 municipis comptarien amb una intensitat turística superior a 100, és a dir, que tindrien més places d'allotjament turístic que nombre de residents -d'aquests quasi tots s'ubiquen als Pirineus lleidatans i a la Val d'Aran i només quatre es localitzen a les Terres de Lleida-.

La ciutat de Lleida registra una intensitat turística, segons aquest indicador, relativament baixa, doncs només s'assolien les 2,2 places d'allotjament turístic per cada 100 habitants. Valor que igualment es reproduïx en altres localitats lleidatanes com Balaguer amb 1,6, Tàrrega amb 1,2 i Mollerussa amb 0,9.

03

**ELS RECURSOS
NATURALS I
PATRIMONIALS
DE LLEIDA**

ELS RECURSOS NATURALS I PATRIMONIALS

Per tal de desenvolupar-se les activitats turístiques en un indret determinat, necessita que es valoritzin els recursos de que disposa, siguin aquests naturals o patrimonials. Entenem per valoritzar el recursos naturals o patrimonials una doble idea: d'una banda, que empreses, institucions o particulars promocionin i ofertin per al seu gaudi turístic, en el sentit més ampli del terme, un determinat recurs amb unes condicions concretes (accés, temporalitat, adequació, preu, etc.); i, d'altra banda, quan aquests recursos potencialment convertits en un bé turístic, són percebuts pels ciutadans com un bé turístic que es pot "consumir", turísticament parlant i, per tant, que val la pena fer una despesa per el seu "consum" i/o invertir-hi temps.

Lògicament, el turisme, com a indústria, es basa fonamentalment en la disponibilitat de recursos naturals i patrimonials convertits en un atractiu turístic. En el cas del bens patrimonials, cal tenir present que poden ser materials (un castell, un jaciment arqueològic, un museu, un edifici singular, una catedral, un casc antic, etc.), però també poden ser immaterials (una festa, un esdeveniment esportiu o musical, una tradició o fet cultural, un itinerari històric, etc.). De forma coherent amb aquesta interpretació, els territoris, com és el cas de la província de Lleida, sumen dialècticament tant recursos naturals com recursos patrimonials, que són utilitzats en formes i intensitats diverses com a reclam turístic. No hi ha dubte que Lleida compta amb significatius recursos en les dues vessants.

A més, hem d'assenyalar un element important en relació als recursos naturals i patrimonials *turistificats*, i és que, en molts casos tot i que no sempre, sobre ells actuen normes i lleis que els regulen, els ordenen i els protegeixen, fets que condicionen el desenvolupament de les activitats turístiques.

S'escapa de l'objectiu d'aquesta publicació el consignar una relació exhaustiva de tots els recursos mediambientals i/o patrimonials de que disposa la província de Lleida. Per això, només farem referència aquells que destaquen per la seva capacitat contrastada d'atreure turistes o visitants. Ara bé, cal advertir que les estadístiques al respecte no són sempre sòlides i comparables entre els diferents tipus recursos naturals i patrimonials, situació que limita una aproximació més rigorosa.

RECURSOS NATURALS

Els recursos naturals potencialment turístics són bens del mediambient molt diversos: una muntanya, un riu, un llac, un bosc, un prat, un espai desertitzat, un glaciar, són alguns d'ells. Als que s'ha d'afegir la combinació d'un espai físic determinat i unes condicions climatològiques concretes, donant com a resultat tant els espais d'alta muntanya amb neu que s'utilitzen per l'esquí (i que necessiten temperatures fredes), i els espais costaners amb platges destinats a banyar-se i prendre el sol (basats en temperatures molt elevades i caloroses).

Òbviament, Lleida no té sortida al mar, però en canvi disposa d'altres recursos naturals d'elevada qualitat mediambiental i amb una significativa capacitat d'atreure visitants tant locals, nacionals com internacionals.

La serralada Pirenaica, una part de la qual ocupa quasi la meitat nord de la província, sens dubte, es converteix en un dels principals elements naturals potencialment turístics. Les altres muntanyes, algunes de les quals superen els tres mil metres d'alçada, les valls, els boscos, els llacs i els rius conformen uns ecosistemes molt atractius turísticament parlant. A més, aquí s'ubiquen les estacions d'esquí.

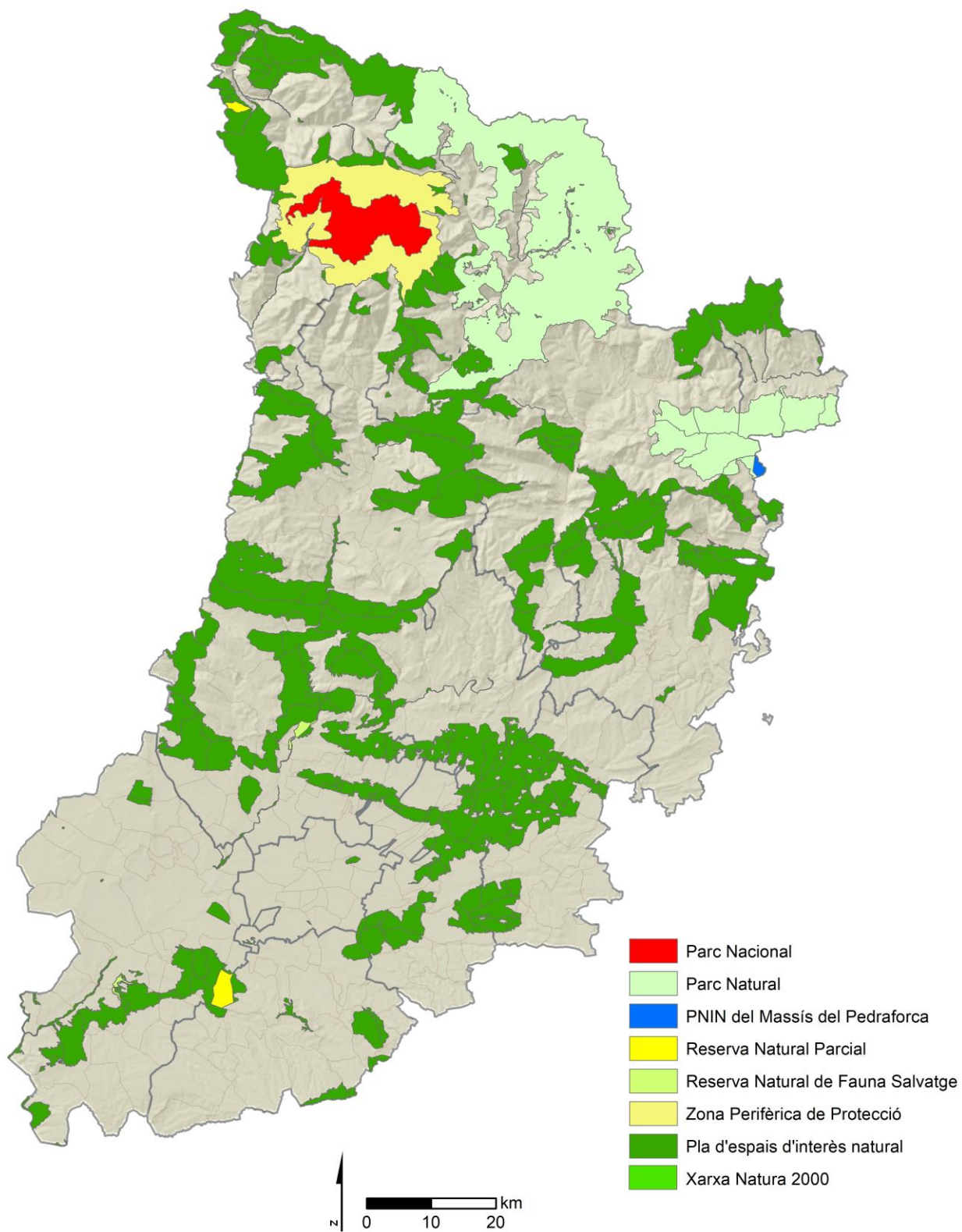
No oblidem que a aquests elements de la Serralada Pirenaica lleidatana, s'afegeix la riquesa faunística que s'estén per tot aquest espai.

Molt relacionat amb els Pirineus, geogràficament, tenim les serralades prepireniques com la del Cadí (tot i que una part està ubicada a la província de Girona), o la del Montsec. Espais de paisatges molt diferenciats i de gran riquesa vegetal i animal -sent l'element definitori l'alçada-.

Aquestes muntanyes són travessades per rius que configuren part de la seva orografia i que, igualment, es converteixen en importants recursos turístics en sí mateixos -especialment amb l'eclosió dels esports d'aventura-. Tot i existir un nombre considerable, sobresurten els rius Segre, el Noguera-Ribagorçana i el Noguera-Pallaresa.

Una part d'aquests recursos estan sotmesos a normes reguladores del seu ús en termes turístics. Tot i que paradoxalment, la figura reguladora confereix més potència turística al recurs natural, al facilitar-li una imatge de marca i prestigi, reconeguda per la ciutadania. Així, tenim el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, el Parc Natural de la Serra del Cadí-Moixeró i el Parc Natural del Alt Pirineu.

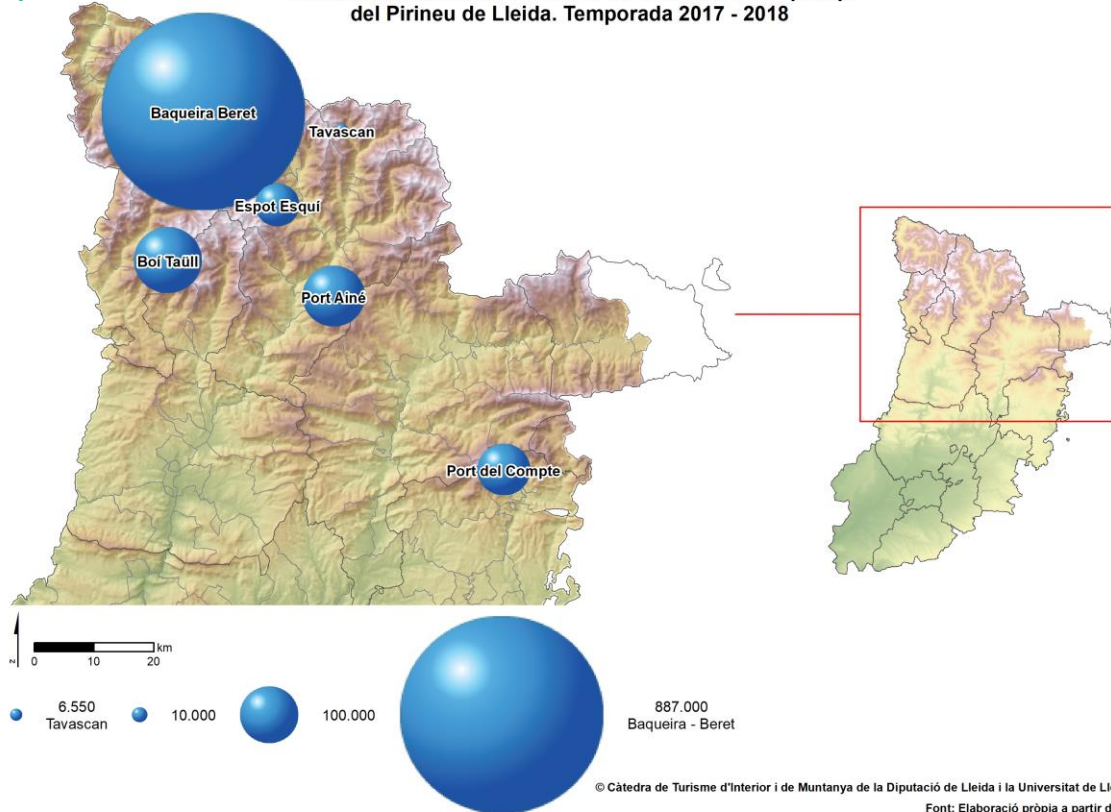

Font: Elaboració pròpia a partir del Sistema d'Espais Naturals Protegits de Catalunya. Departament de Territori i Sostenibilitat
© Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Mapa 21

Nombre total de forfets venuts a les estacions d'esquí alpí del Pirineu de Lleida. Temporada 2017 - 2018

L'esquí a Lleida

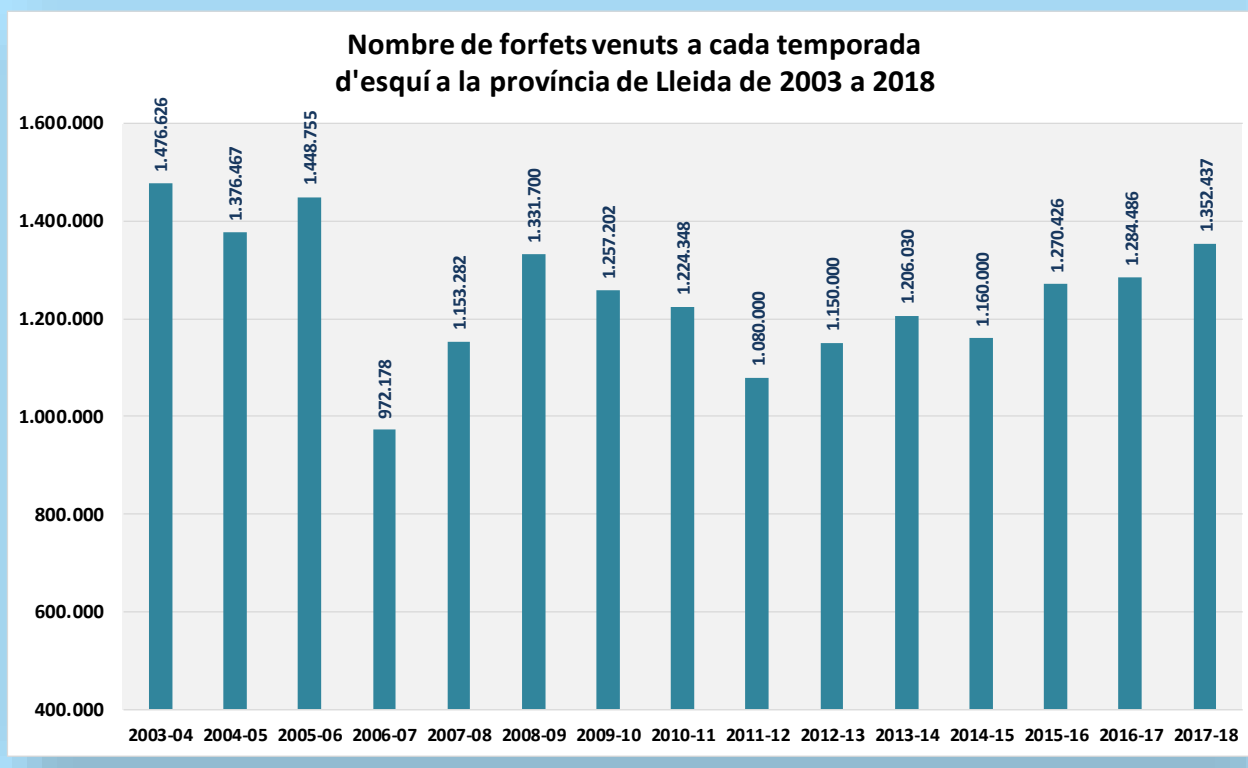
Els esports d'hivern s'han convertit en un dels fonaments de la indústria turística lleidatana des de fa ja força anys. En especial, cal focalitzar l'atenció en la pràctica de l'esquí, alpí majoritàriament, encara que també hi ha pràctica del tipus nòrdic.

La pràctica turística de l'esquí requereix d'instal·lacions adequades que, davant del volum i intensitat dels visitants, han assolit grans dimensions en alguns casos. Aquests equipaments, les estacions d'esquí, estan ubicades a la Serralada pirenaica, tant a la marca turística de la Val d'Aran com a la que anomenem Pirineus lleidatans. Estacions que incorporen hotels, edificis d'apartaments i també espais de restauració i d'oci.

Actualment, Lleida compta amb sis estacions d'esquí alpí: Baqueira Beret, Port Ainé, Esport Esquí, Boí Taüll, Tavascán i Port del Comte. Equipaments als que hem d'afegir els dedicats específicament a esquí nòrdic com són les estacions d'Aransa, Tuixent-La Vansa, Baqueira Beret, Tavascán-Pleta del Prat, Sant Joan de l'Erm, Lles de Cerdanya i Virós-Vallferrera.

En total, Lleida disposa d'11 estacions d'esquí repartides en les comarques del Solsonès, la Vall d'Aran, la Cerdanya lleidatana, l'Alta Ribagorça i l'Alt Urgell.

Gràfica 4. L'evolució de l'esquí lleidatà, 2004 a 2018

La pràctica de l'esquí depèn de la disponibilitat de neu, de l'orografia i de la climatologia, i lògicament d'un relleu muntanyós. D'aquí que parlem d'un recurs natural (la muntanya, la neu i el clima) que en determinades èpoques de l'any es transforma en un potent entramat d'empreses que ofereixen directament aquest servei i d'altres que s'hi relacionen indirectament. Cal tenir present que el volum d'ocupació i els ingressos que generen en els mesos d'hivern són molt importants per aquests territoris.

En aquest sentit, aquestes estacions ofereixen un total de 494 km esquiables. D'aquests, uns 308 km s'ofereixen en estacions d'esquí alpí, distribuïdes en 246 pistes.

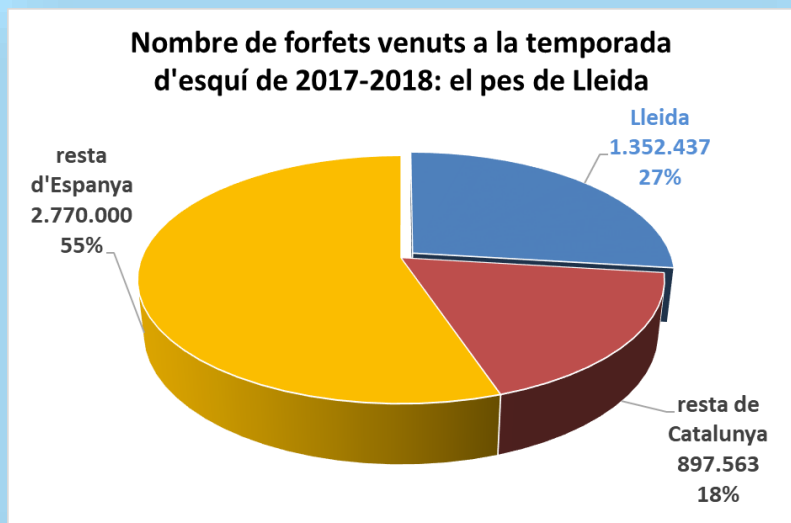
Durant la temporada 2017-2018, la darrera completa, les pistes d'esquí alpí lleidatanes van assolir la xifra de 1.291.947 forfets venuts.

Dada que implica un creixement del 4,5% respecte a l'any precedent, i per damunt de les registrades en la darrera dècada, tot i que encara està per sota de les excel·lents campanyes desenvolupades en la dècada del 2000.

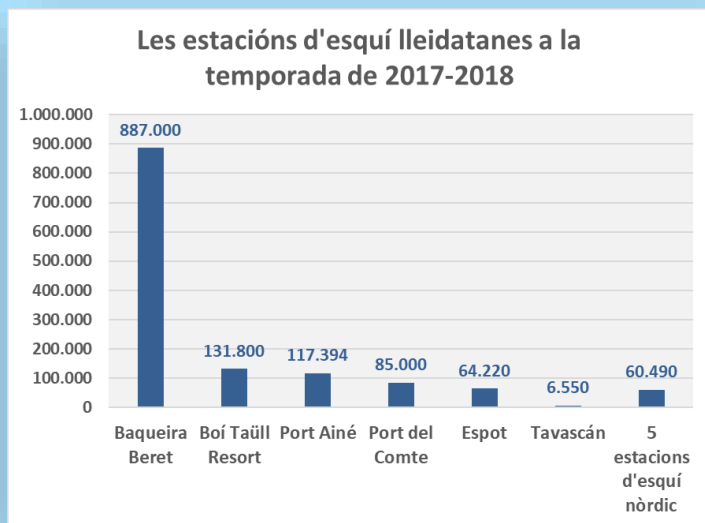
L'esquí nòrdic, també en aquesta campanya, va arribar a xifres elevades, amb 60.490 forfets venuts. Igualment, el valor més important de les últimes temporades.

Per tant, la temporada 2017-2018 l'esquí lleidatà hauria arribat als 1.352.437 dies d'esquí venuts.

Gràfica 5. El paper de l'esquí lleidatà

Gràfica 6. Les estacions d'esquí lleidatanes a la temporada de 2017-2018

Aquest volum d'esquiadors a les 11 estacions d'esquí lleidatanes representen un percentatge important al món de l'esquí català i espanyol. En efecte, durant la temporada 2017-2018 les estacions d'esquí lleidatanes van aconseguir el 60% dels dies d'esquí venuts a Catalunya i el 27% dels venuts en el conjunt d'Espanya. Valors que clarament certifiquen el paper preeminent de l'oferta d'esquí lleidatana. Tot i això, cal advertir que, per exemple, aquesta mateixa temporada les estacions andorranes van sumar 2.510.000 de forfets venuts, molt per damunt de la xifra lleidatana, i les aragoneses pirinenques assolien una xifra semblant a la lleidatana.

De les 11 estacions, la més important és sens dubte la de Baqueira Beret, que durant la temporada 2017-2018 va assolir els 887.000 forfets, el que representava el 66% del total lleidatà. A notable distància es trobaven les estacions de Boí Taüll Resort amb 131.800 i Port Ainé amb 117,534. I, a continuació, Port del Comte, Espot i Tavascán.

D'altra banda, les estacions d'esquí alpí lleidatanes s'ubiquen en els municipis de Naut d'Aran, la Vall de Boí, en Espot, en Lladorre, en Rialp i en la Coma i la Pedra. En aquests municipis, les estacions han induït a la configuració d'una important estructura d'allotjament, que al novembre de 2018 sumava 15.234 places. Encara que la zona de influència és molt més extensa i compta amb un nombre superior de places.

El paper de les estacions en termes de dinamitzar l'ocupació laboral local és determinant. Cal fixar-se, per exemple, que només, en aquest sis municipis, al mes de desembre de 2017, hi havia afiliats a la Seguretat Social un total de 3.129. En canvi, a l'estiu, en el mes de juny de 2017, els afiliats eren 1.323 i en juny de 2018 1.349. Per tant, el negoci de la neu fa duplicar la demanda laboral en aquests municipis.

Els recursos naturals potencialment utilitzables com a reclam turístic no sempre ho són, evidentment, tot i que la tendència del model turístic actual és a un creixent consum turístic del món natural amb intensitats molt dispars.

Així mateix, cal tenir present que els recursos naturals que es consumeixen turísticament no només es troben en els Pirineus, sinó que s'ubiquen per tota la demarcació lleidatana. Com així passa, per ressaltar-ne alguns, amb l'Estany d'Ivars, la Serra Llarga-Secans de la Noguera, les Valls del Sió-Llobregós, Aiguabarreig el Segre-Cinca, el Bellmunt- Almenara, la zona pantà d'Utxesa o el Tossal de Torregrossa.

Segons el sistema d'espais naturals protegits de la Generalitat de Catalunya, es comptabilitzen un total de 48 espais a la província de Lleida que sumen milers d'hectàrees i disposen de diversos graus de protecció legal. Aquests espais naturals addicionen quasi 130.000 hectàrees, el que reflecteix la importància i qualitat del medi natural lleidatà, del seu paisatge i de la seva potència com reclam turístic.

A més, el Pla d'Espais d'Interès Natural (PEIN), abasta un territori més ampli, i a Lleida agruparia 389.000 hectàrees de superfície, aproximadament el 30% de la superfície provincial.

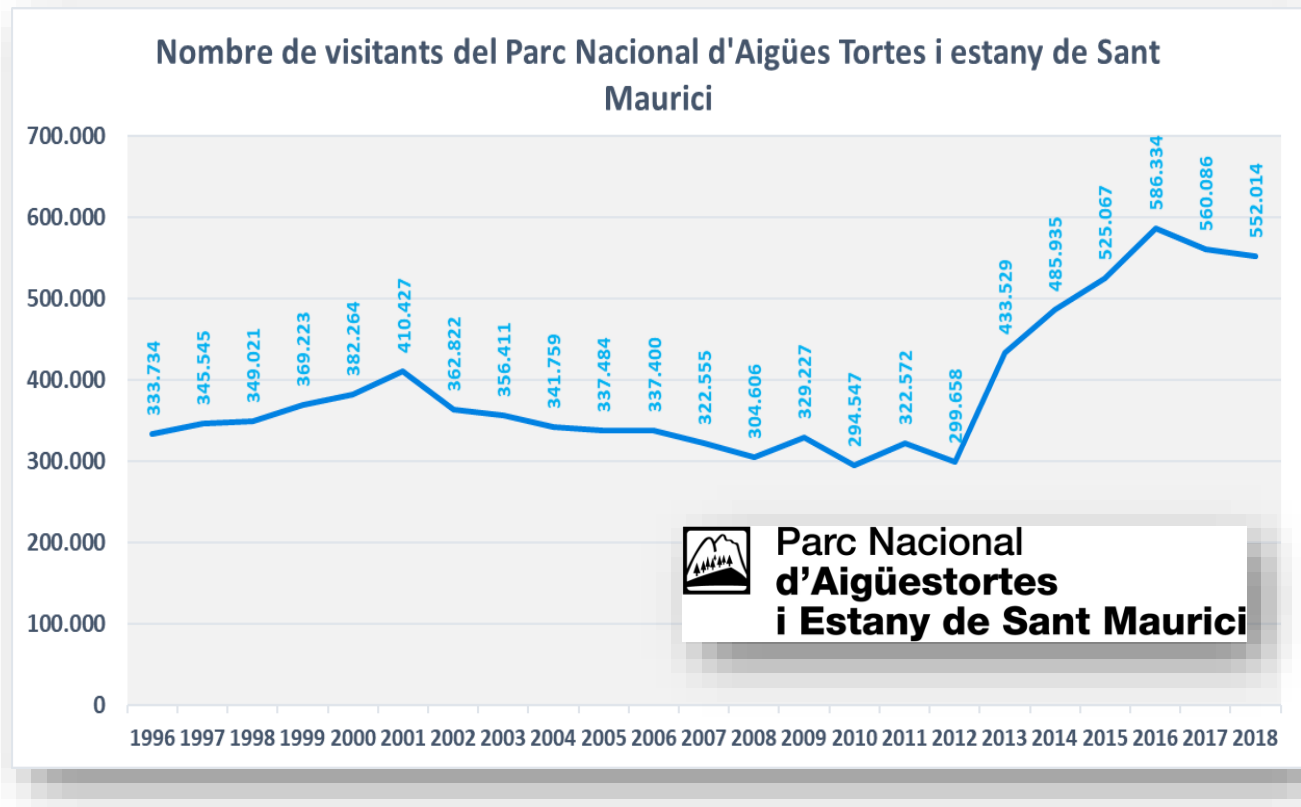
Taula 7. Espais naturals protegits de Lleida

Alt Pirineu i Aran	Terres de Lleida
Aigüestortes	Aiguabarreig Segre-Cinca
Arribèra deth Garona	Aiguabarreig Segre-Noguera Pallaresa
Capçalera de la Noguera Ribagorçana	Aiguabarreig Segre-Noguera Ribagorçana
Collegats-Queralt	Anglesola-Vilagrassa
Costoja	Bellmunt-Almenara
Era Artiga de Lin	Capçalera de la Noguera Ribagorçana
Eth Portilhon	Els Bessons
Filià	Erms d'Aitona
Gelada	Estany d'Ivars-Vila-sana
La Faiada de Malpàs	Granyena
Marimanha	Mas de Melons-Alfés
Montanhes de Les e Bossòst	Montllober
Naut Aran	Muntanyes de Prades
Ribera Salada	Plans de la Unilla
Riberes de l'Alt Segre	Plans de Sió
Sant Joan de Toran	Riba-roja
Serra d'Aubenç i Roc de Cogul	Serra del Montsant
Serra de Carreu-Sant Corneli	Serra del Montsec
Serra del Montsec	Serra Llarga-Secans de la Noguera
Serra del Verd	Tossals d'Almatret
Serres d'Odèn-Port del Comte	Tossals de Torregrossa
Tossa Plana de Lles-Puigpedrós	Utxesa
Tossals d'Isòvol i Olopte	Vall de Vinaixa
Vall Alta de Serradell-Terreta-Serra de Sant Gervàs	Valls del Sió - Llobregós

El medi natural, d'aquesta forma, s'ha convertit en un recurs turístic important a la societat contemporània. Lleida, al ser un territori relativament extens, amb zones orogràfiques molt diverses i amb pisos ecològics i climatologies dispars, és un espai natural complex i heterogeni. Aquesta heterogeneïtat deriva en unes estructures paisatgístiques molt variades i, per tant, enriqueixen la potencialitat turística d'aquest medi. Un medi que cada any visiten milers de turistes i d'excursionistes lleidatans, catalans, espanyols i estrangers.

Com podem comprovar, aquest medi és consumit turísticament tant en un format “natural” (un bosc, un riu...) com en un format “artificial” (per exemple, una estació d'esquí).

Gràfica 7. Visitants del Parc Nacional d'Aigües Tortes

Entre els recursos naturals de que disposa Lleida, sobresurt un per la seva transcendència en quant a nombre de visitants, com és el Parc Nacional d'Aigües Tortes i estany de Sant Maurici. L'any 2018 va assolir els 552.000 visitants, lleugerament per sota dels dos anys precedents, tot i que segueix sent una xifra molt considerable, i que corrobora una tendència expansiva en quant a les visites del Parc. En aquest sentit, les enquestes que es fan als visitants del Parc, mostren que el 19% eren estrangers, un 5% de les resta d'Espanya i el 76% són catalans.

Aquest Parc, de titularitat estatal, va ser creat a l'any 1956 i compta amb una superfície de 141 km² (260km² com a zona de protecció), repartits entre quatre comarques: Alta Ribagorça, Pallars Jussà, Pallars Sobirà i la Val d'Aran. Un espai pirenaic, amb quatre cims que superen els 3.000 metres d'alçada, i una desena més que s'enfilen per damunt dels 2.800 metres; ple de aqüífers, llacs i altres espais amb molta vida vegetal i faunística, típica de les zones d'alta muntanya.

Un altre espai significatiu en termes turístic és el Parc Natural de l'Alt Pirineu que l'any 2018 va rebre un total de 354.681 visitants, un 12% més que l'any precedent. Parc que va tenir en el mes d'agost el seu moment més àlgid amb més de cent mil visites.

RECURSOS PATRIMONIALS

Els recursos patrimonials incorporen una realitat molt heterogènia, agrupant-se en dues grans tipologies: el patrimoni material i el patrimoni immaterial (o cultural intangible). En aquest sentit, UNESCO (2019) recorda que “el patrimoni cultural no es limita a monuments i col·leccions d’objectes, sinó que comprèn també tradicions o expressions vives heretades dels nostres avantpassats i transmeses als nostres descendents, com tradicions orals, arts de l’espectacle, usos socials, rituals, actes festius, coneixements i pràctiques relatives a la naturalesa i l’univers, i sabers i tècniques vinculades a l’artesania tradicional”.

Aquesta és la concepció del patrimoni cultural entès com a plural en quant a l’època de construcció, fabricació, disponibilitat o ús, però també en termes de la seva tipologia que abasta des d’un castell o una església, des d’un centre històric a una antiga fàbrica industrial, des d’una pinacoteca a un museu d’eines del camp i de l’agricultura, o des d’un jaciment prehistòric a les restes d’un edifici de l’època romana, recursos als que hem d’afegir els immaterials que van des d’una revetlla de poble a un gran esdeveniment musical modern, des d’una tradició cultural a festes gastronòmiques, des d’una competició esportiva a un festival de cinema, des d’una fira de productes ecològics a una trobada castellera. Diversitat i heterogeneïtat són característiques fonamentals del patrimoni lleidatà que s’ha posat o pot posar-se al servei del turisme.

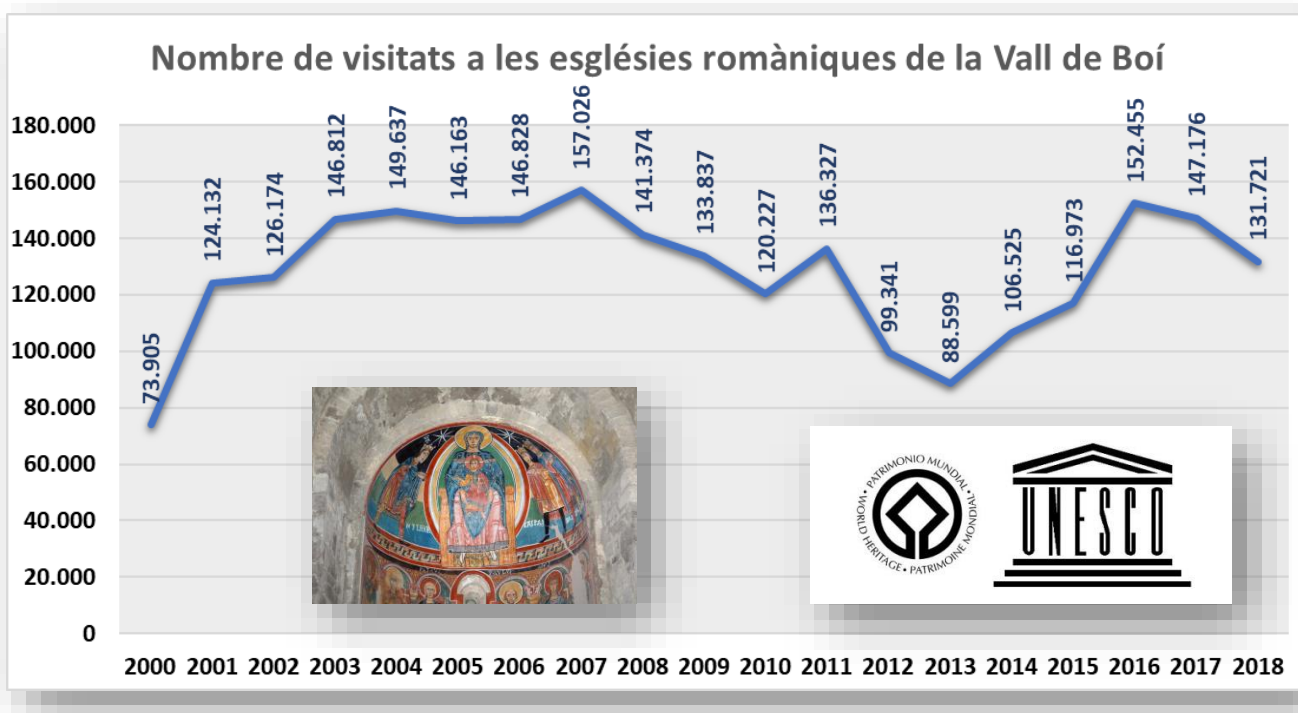
El patrimoni cultural, en el seu sentit més ampli, generalment compta amb protecció jurídica, que condiona o pot tant el seu ús turístic com, alhora, garanteix la seva preservació i, per tant, el seu ús turístic futur. D'una banda, la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol i la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català, configuren el nucli d'aquesta legislació. Concretament, la llei catalana a l'article 1 defineix el patrimoni cultural català a partir de considerar que està "integrat per tots els béns mobles o immobles relacionats amb la història i la cultura de Catalunya que per llur valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic o tècnic [que] mereixen una protecció i una defensa especials, de manera que puguin ésser gaudits pels ciutadans i puguin ésser transmesos en les millors condicions a les generacions futures. També formen part del patrimoni cultural català els béns immaterials integrants de la cultura popular i tradicional i les particularitats lingüístiques". Es sumen aquí, a més, totes les figures de protecció locals, que emanen de la legislació municipal i que, igualment, poden condicionar les activitats turístiques actuals i futures.

Al mateix temps, ens trobem amb l'etiqueta de qualitat que rep un bé patrimonial amb la seva declaració com a Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO, tant en la vessant material com en la immaterial. A Lleida comptem amb les esglésies romàniques de la Vall de Boí (declarades amb aquesta etiqueta de prestigi l'any 2000), els jaciments amb pintures rupestres de la Roca dels Moros (el Cogul) i la Cova dels Vilasos o dels Vilars (Os de Balaguer) que formen part del les pintures de l'arc mediterrani de la Península (declarades al 1998), i les Festes del Foc dels Pirineus (Les Falles, declarades Patrimoni Immaterial de la Humanitat a l'any 2015). De formar complementària, cal esmentar que actualment diverses institucions lleidatanes estan ara treballant per aconseguir aquesta "etiqueta de qualitat" per al Seu Vella de la ciutat de Lleida.

És evident que no tots aquests ítems patrimonials tenen la mateixa transcendència turística, per diverses motivacions, encara que la podrien tenir en un futur. En tot cas, la consideració d'un bé patrimonial com a Patrimoni de la Humanitat, li confereix socialment i mediàticament de forma immediata un valor de bé que interessa "consumir turísticament". Un bon exemple, a Lleida ha estat sens dubte el conjunt d'Esglésies Romàniques de la Vall de Boí.

La designació de les esglésies romàniques de la Vall de Boí com a Patrimoni de la Humanitat al mes de novembre del 2000, va ser un revulsiu turístic (i per tant econòmic i social) molt significatiu a l'Alta Ribagorça i al conjunt del Pirineu lleidatà. El conjunt patrimonial, gestionat pel Consorci Patrimoni Mundial de la Vall de Boí, està conformat per les esglésies de Sant Climent i Santa Maria de Taüll, Sant Joan de Boí, Santa Eulàlia d'Erill la Vall, Sant Feliu de Barruera, la Nativitat de Durro, Santa Maria de Cardet, la Assumpció de Coll i l'ermita de Sant Quirc de Durro, distribuïdes entre vuit nuclis de població diferents. Espais als que afegir el Centre d'Interpretació del Romànic de la Vall de Boí, ubicat a Erill la Vall.

Gràfica 8. Visitants al Romànic de la Vall de Boí Patrimoni de la Humanitat des del 2000

En aquestes quasi dues dècades transcorregudes des de la declaració, 2.445.000 persones han passat i visitat el Romànic de la Vall de Boí. L'observació de la trajectòria seguida pel nombre de visitants, mostra fefaentment que des del 2000 fins als 2007 el creixement va ser constant, amb un màxim el 2007 de 157.000 persones. Però, en canvi, potser per l'impacte de la crisi socioeconòmica sobre la capacitat dels ciutadans de consumir turisme, es va dibuixar una tendència fortament decreixent, que va tenir al 2013 el seu punt àlgid amb només 88.000 visitants.

Des de llavors, el Patrimoni Romànic de la Vall de Boí va retrobar-se amb el turisme, recobrant el puls d'atracció de visitants. En efecte, va créixer fins als 152.000 visitants l'any 2016; si bé els exercicis del 2017 i del 2018 han tornat a mostrar una relativa contracció amb 147.000 i 132.000 visitants respectivament.

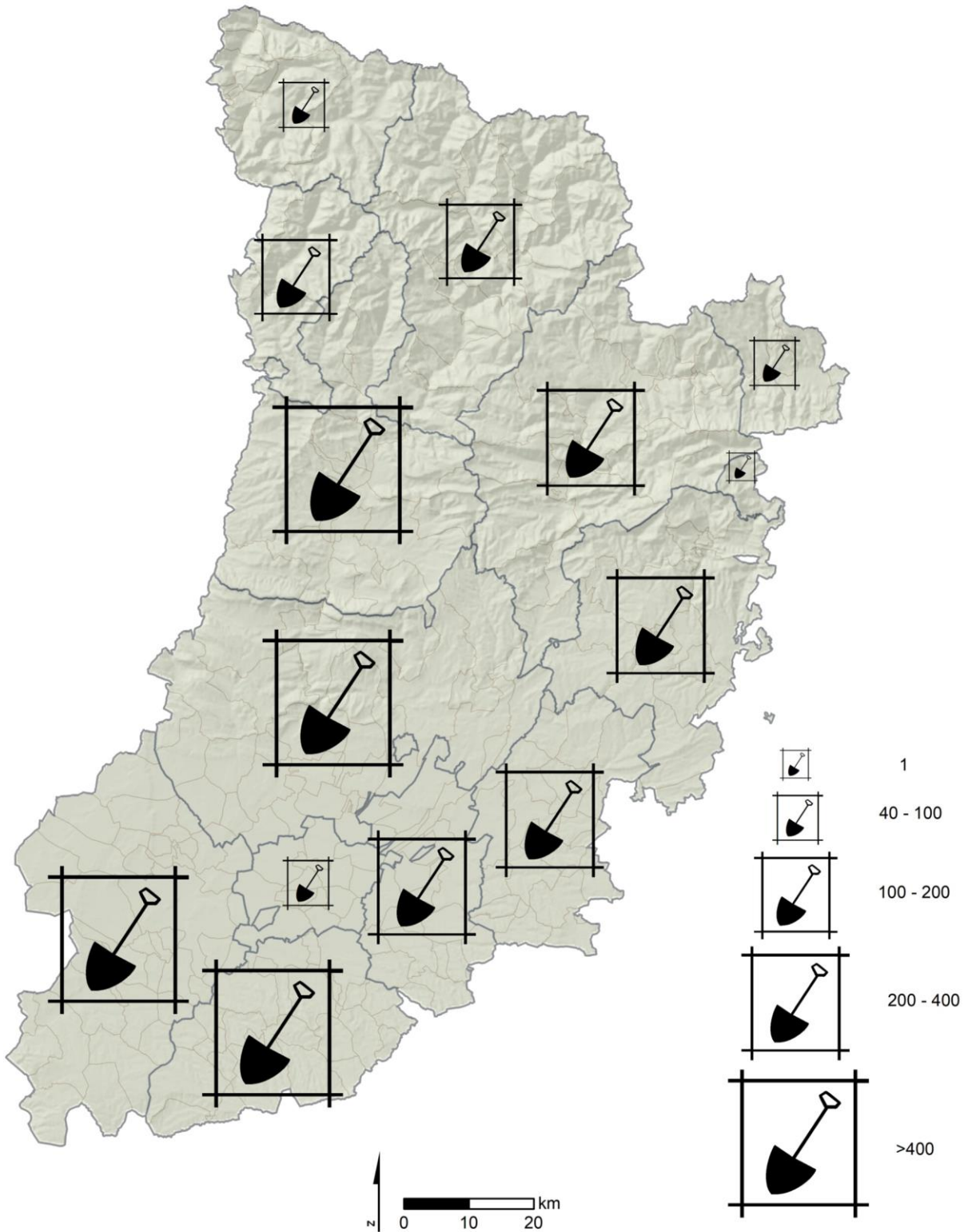
Però, els recursos patrimonials potencialment turístics abasten una realitat àmplia i heterogènia de bens. A més, un bé patrimonial, material o immaterial, pot reunir una sèrie de condicions que li permetin convertir-se en un atractiu turístic en uns casos, i en altres, no reunir-les i no “jugar” una funció turística -fet que, evidentment, pot canviar en el temps si determinades iniciatives públiques i/o privades intervenen en aquest sentit-. El conjunt de la província de Lleida disposava a finals de l'any 2017 de 631 bens declarats i catalogats com a bens culturals d'interès nacional (BCIN). Xifra que representava el 26% del total de BCIN catalans, que arribaven als 2.418. D'aquests, 517 eren monuments, 54 zones arqueològiques, 53 conjunts històrics urbans, 5 zones paleontològiques i 7 altres tipus de patrimoni. Ítems patrimonials als que hem d'afegir 89 museus i col·leccions (d'ells 12 eren museus), 27 arxius i 99 biblioteques. Val a dir, que la Noguera, la Segarra i la Val d'Aran eren les comarques amb més patrimoni catalogat. En tot cas, recordem que l'inventari general parla de 8.204 monuments i 2.634 jaciments arqueològics catalogats a tota la província, que inclouen aquests declarats BCIN.

Taula 8. Els recursos patrimonials potencialment turístics de Lleida, any 2017

àrea	bens culturals d'interès nacional								Total
	arxius (any 2015)	Biblioteques (any 2016)	museus i col·leccions (any 2017)	monuments (any 2017)	conjunts històrics (any 2017)	zones arqueològiques (any 2017)	zones paleontològiques (any 2017)	altres bens immobles i monumentals (any 2017)	
Alt Urgell	3	6	11	38	0	8	1	0	47
Alta Ribagorça	0	2	2	20	6	0	0	1	27
Aran	1	4	3	26	38	0	0	0	64
Cerdanya lleidatana	1	1	6	32	1	2	0	0	35
Garrigues	0	9	7	22	0	6	0	0	28
Noguera	2	9	7	84	2	19	1	0	106
Pallars Jussà	1	3	7	41	0	9	3	0	53
Pallars Sobirà	2	4	10	30	2	0	0	0	32
Pla d'Urgell	1	10	2	10	0	0	0	0	10
Segarra	2	7	6	84	1	2	0	0	87
Segrià	9	30	10	45	1	7	0	1	54
Solsonès	2	5	5	44	0	0	0	0	44
Urgell	3	9	13	41	2	1	0	0	44
Lleida (total)	27	99	89	517	53	54	5	2	631
Cataluña	330	847	492	2.085	101	208	9	15	2.418

Mapa 20

Nombre d'elements patrimonials arqueològics i paleontològics per comarca a la província Lleida, 2019

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Inventari del Patrimoni Arqueològic i Paleontològic. Departament de Cultura © Càtedra de Turisme d'Interior i de Muntanya de la Diputació de Lleida i la Universitat de Lleida (2019)

Segons l'Institut Català de Recerca en Patrimoni, tots els monuments, museus, col·leccions, i centres d'interpretació de les que es tenen dades, ubicats a la província de Lleida (un total de 56) van rebre 576.786 visitants durant l'any 2017, un 6,3% més que en l'exercici precedent. No obstant, aquest valor és relativament baix si el comparem amb el total català que va arribar als 25.916.000 visitants distribuïts en 328 equipaments culturals. És a dir, Lleida captava només el 2,3% de les visites al patrimoni català. Sens dubte, un dels principals reptes de les institucions lleidatanes ha de ser incrementar aquest volum de visites turístiques al nostre equipament patrimonial. I que d'aquest augment se'n beneficiïn monuments de diversos indrets del territori.

Dins d'aquests equipaments culturals destaca la Seu Vella de Lleida ciutat. La catedral del segle XIII va aconseguir l'any 2018 un total de 100.006 visitants, superant en un 17% l'indicador del 2017 que fou de 85.377. Si comparem aquest resultat del 2018 amb el de 2010 el creixement és important, doncs aquest darrer fou de 72.000 visites. Ara bé, l'any 2003 ja s'havia superat la barrera dels 100.000 visitants, recuperada durant l'exercici del 2018.

04

EVOLUCIÓ DE L'OCUPACIÓ D'HOTELS, CÀMPINGS, CASES RURALS I APARTAMENTS A LLEIDA, 2017-2018

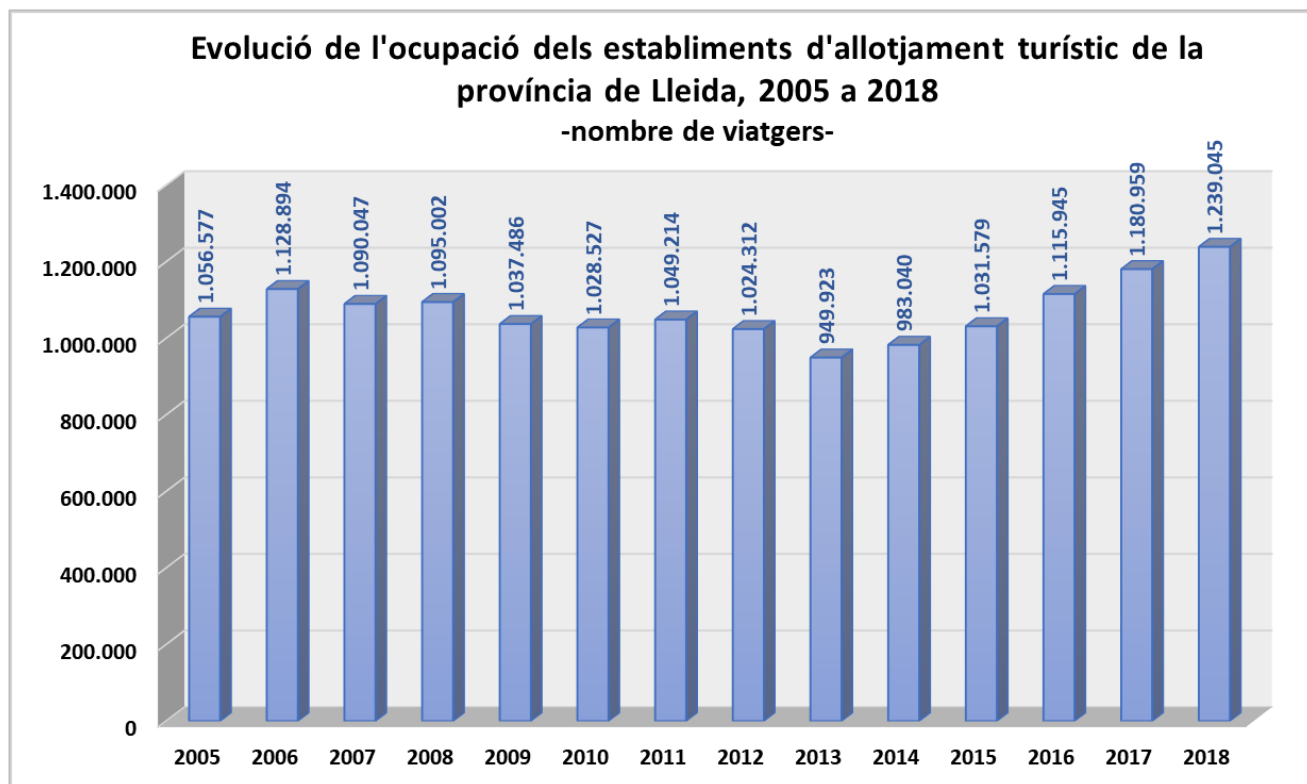
L'evolució de l'ocupació dels diversos establiments turístics dedicats a l'allotjament és un dels principals termòmetres de l'evolució del turisme en qualsevol indret. En efecte, el conèixer el volum de visitants allotjats, el nombre de pernoctacions que efectuen, la mitjana de dies que romanen a l'establiment, la despesa que esmercen a l'establiment i a la resta d'activitats i llocs, i les característiques principals d'aquests turistes són elements cabdals que ajuden a interpretar la realitat turística i la seva trajectòria més recer de qualsevol lloc. No obstant, cal tenir present que la informació que produeixen els instituts d'estadística oficials fa referència exclusivament a unes determinades tipologies d'establiments d'allotjament turístic, que no abasten una part significativa del turisme, doncs queden fora l'allotjament en segones residències, en habitatges de familiars i amics, o en habitatges d'ús turístic, per exemple.

En aquest sentit, les estadístiques oficials que aporten xifres sobre ocupació turística a nivell provincial es refereixen únicament als turistes i visitants allotjats en hotels, hostals i pensions, en càmpings, en cases rurals, i en apartaments regulats (edificis d'apartaments). A nivell de comunitat autònoma també és publiquen dades sobre ocupació d'albergs juvenils, però no a escala provincial. D'altra banda, bona part d'aquestes estadístiques malauradament no es disposen a escala comarcal i només es poden obtenir per alguns municipis molt turístics -en el cas de Lleida en només quatre municipis-.

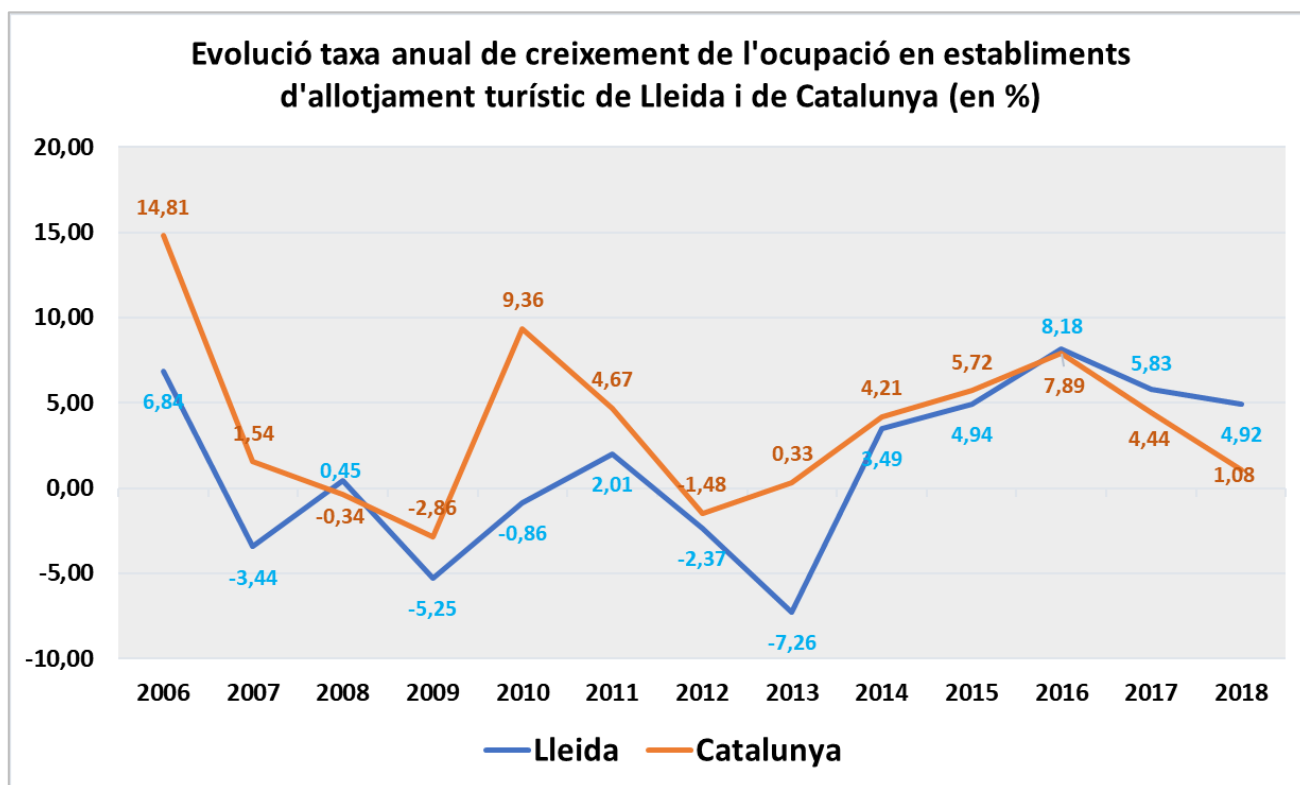
Més enllà d'aquestes consideracions prèvies, l'ocupació turística a Lleida va tancar l'any 2018 arribant a comptabilitzar un total de 1.239.000 turistes que van pernoctar en establiments turístics. Això comporta un moderat creixement del 4,9% respecte a l'exercici de 2017, on s'havia assolit un valor de 1.181.000. És clarament significatiu que aquest ritme intens de captació de nous clients, ha estat clarament per damunt de la ràtio aconseguida a Catalunya que fou de només un 1,1%.

Si observem la tendència des d'un enfocament temporal més ampli, podem corroborar dos tesis importants. La primera, mostra que la crisi econòmica va impactar més severament al turisme lleidatà que al català. Així, l'ocupació turística va decreixer a Lleida en un -0,7% de mitjana entre el 2005 i el 2014, mentre que a Catalunya augmentava en un 3,4%. La segona, manifesta que els darrers anys de recuperació econòmica, Lleida dibuixa un dinamisme més sòlid i intens que el conjunt de Catalunya. En efecte, entre el 2015 i el 2018 l'ocupació a Lleida s'incrementà en un 6% de mitjana anual, mentre que a Catalunya ho feia en un 4,8%.

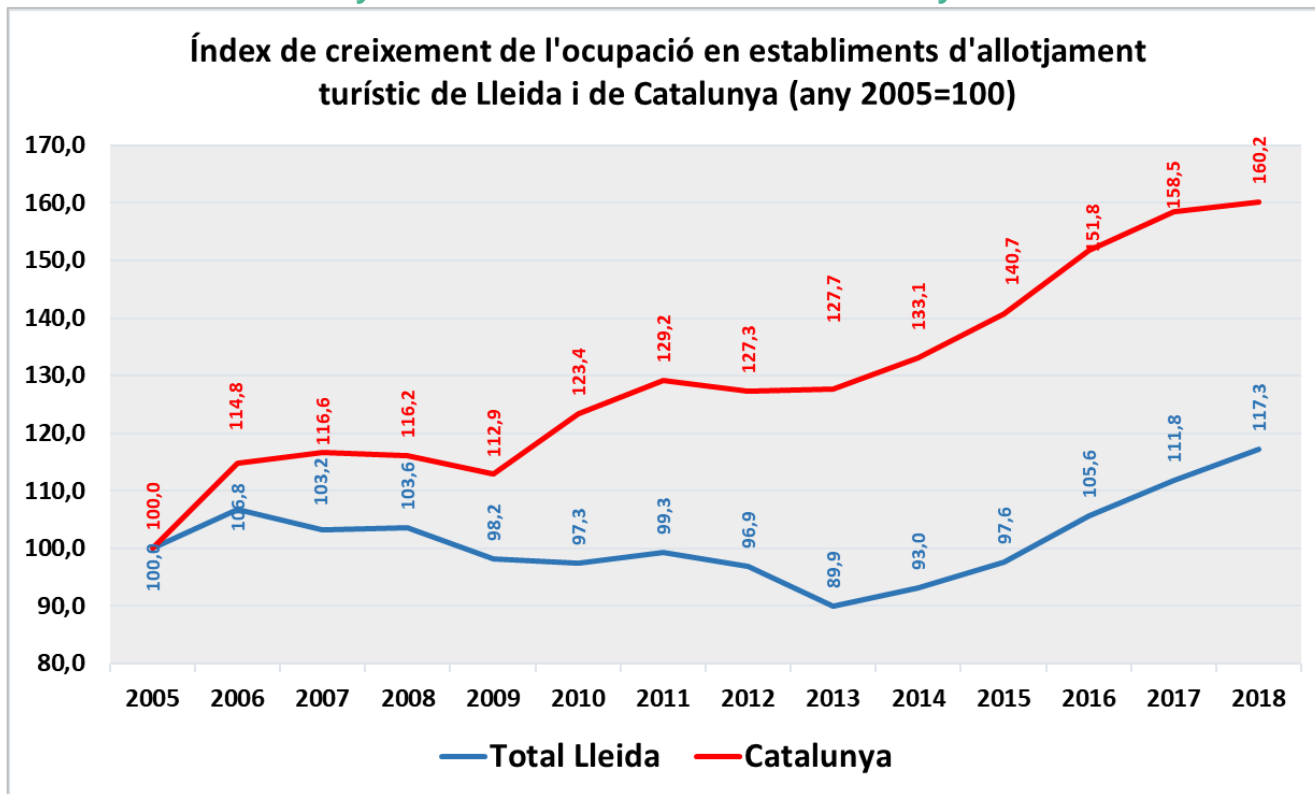
Gràfica 9. Evolució del volum de viatgers allotjats a Lleida entre el 2005 i el 2018

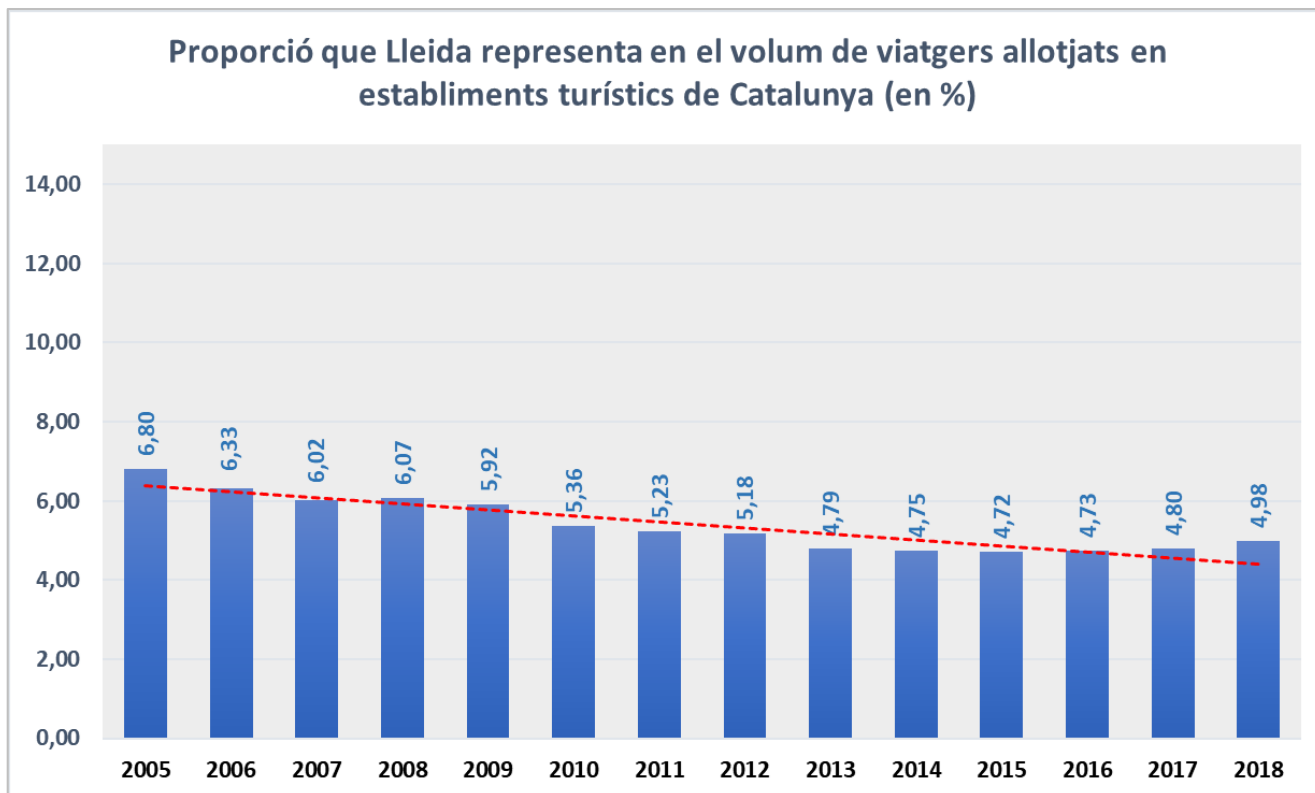
Gràfica 10. Dinamisme comparatiu de l'ocupació turística a Lleida i a Catalunya entre el 2005 i el 2018

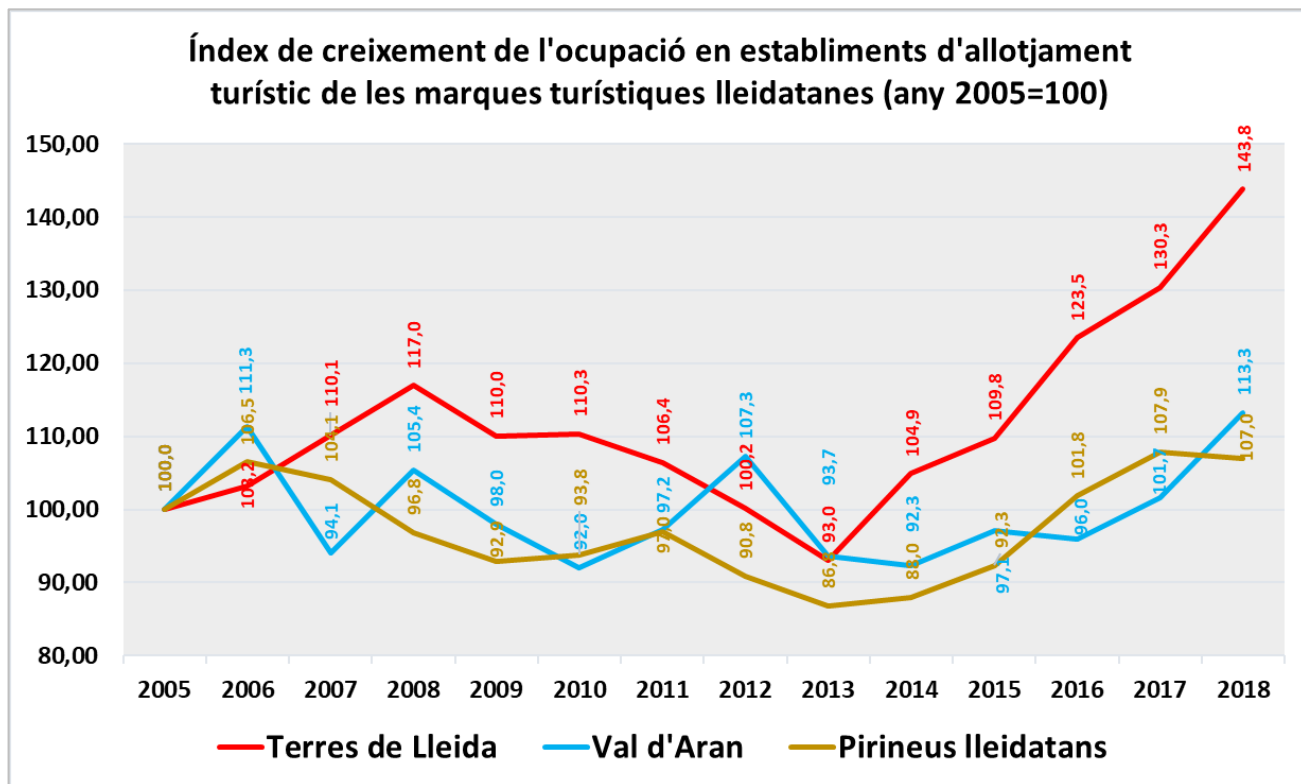
Gràfica 11. La recuperació del turisme lleidatà queda lluny del dinamisme del turisme a Catalunya

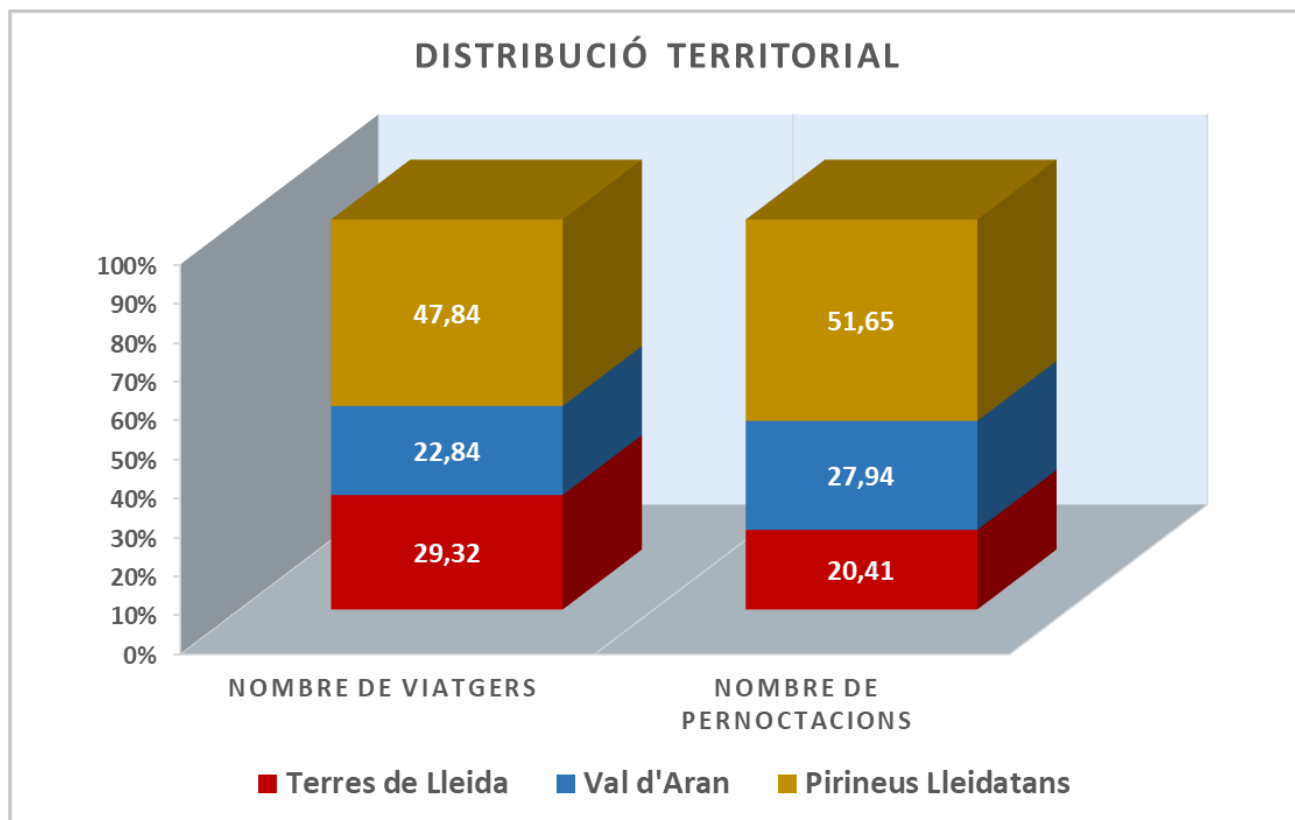
Gràfica 12. El pes de Lleida en el turisme català ha disminuït amb la crisi

Gràfica 13. La recuperació del turisme lleidatà queda lluny del dinamisme del turisme a Catalunya

Gràfica 14. El pes de Lleida en el turisme català ha disminuït amb la crisi

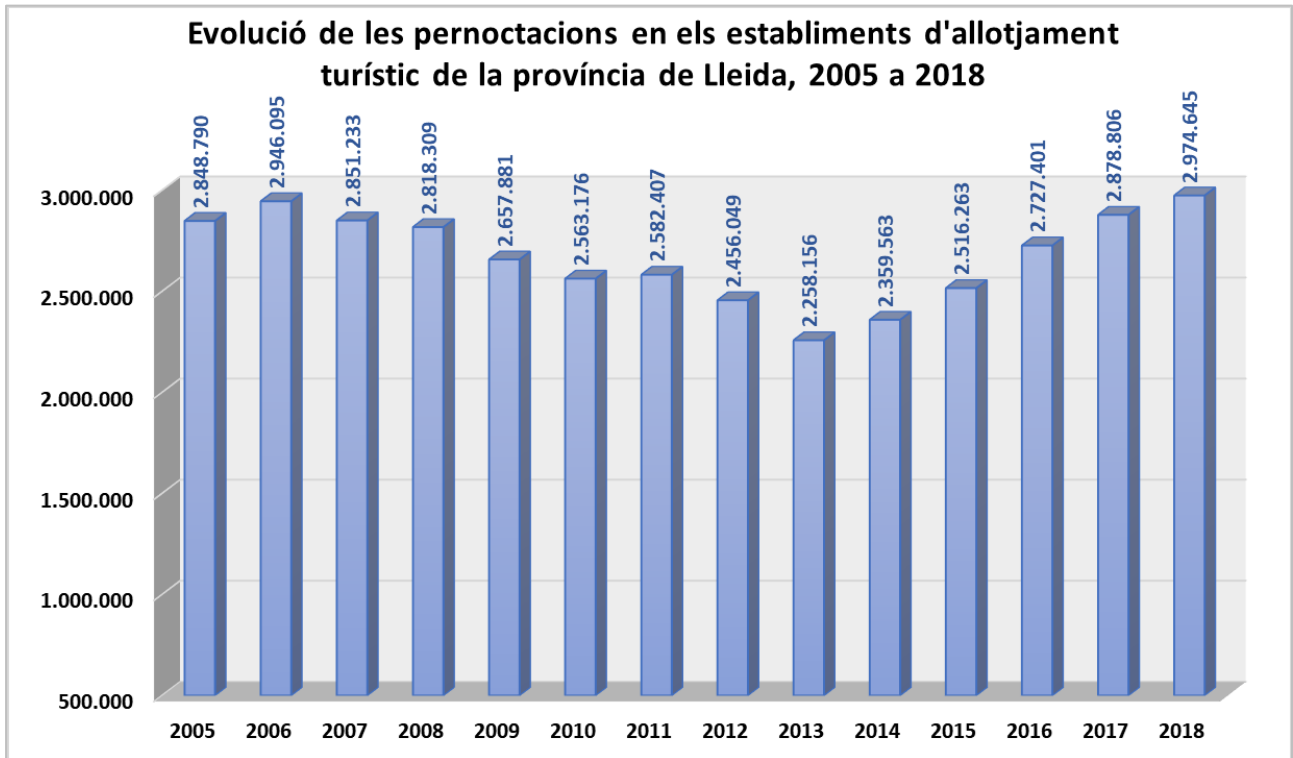
En tot cas, la trajectòria seguida pel establiment d'allotjament turístic lleidatans, en el global del període de 2005 a 2018 manifesta un menor ritme de creixement, clarament inferior al dibuixat per la marca turística de Barcelona (la ciutat de Barcelona) especialment i, en menor mesura, per la Costa Daurada. Cal retenir com element demostratiu que si convertim les dades absolutes en un índex, on la xifra de l'any 2005 és igual a 100, podem observar que els establiments d'allotjament turístic de Lleida haurien assolit l'any 2018 el valor 117. És a dir, el sistema d'allotjament regulat lleidatà hauria crescut en un 17% entre ambdues dates. Xifra molt significativa, doncs, comporta una notable recuperació després dels anys difícils de la crisi econòmica. No oblidem que l'any 2013 aquest índex es va situar en només un 89. En canvi, Catalunya globalment demostra una tendència a créixer constantment durant tot el període, gràcies sobretot al turisme estranger. En efecte, seguint amb aquest indicador, els establiments d'allotjament turístic catalans en l'any 2005 va assolir un valor equivalent a 100, en el 2018 havia superat el 160. I, per tant, havia registrat un increment del 60% entre les dues dates.

A nivell de marques turístiques lleidatanes, la tendència general mostra matisos importants. Així, les Terres de Lleida marcaran un dinamisme accentuat durant aquests anys, com ho demostra el fet que si l'any 2005 el volum d'ocupació dels establiments d'allotjament turístic de Lleida va ser equivalent a 100, l'any 2018 havia arribat a 144 -per tant, va guanyar un 44%-. Contràriament, a la Val d'Aran aquest indicador l'any 2018 va situar-se en 113 i en els Pirineus Lleidatans va situar-se en només un 107. En altres paraules, l'ocupació turística a les Terres de Lleida creix un 44%, a la Val d'Aran fou menor del 13% i als Pirineus Lleidatans de tan sols un 7%.

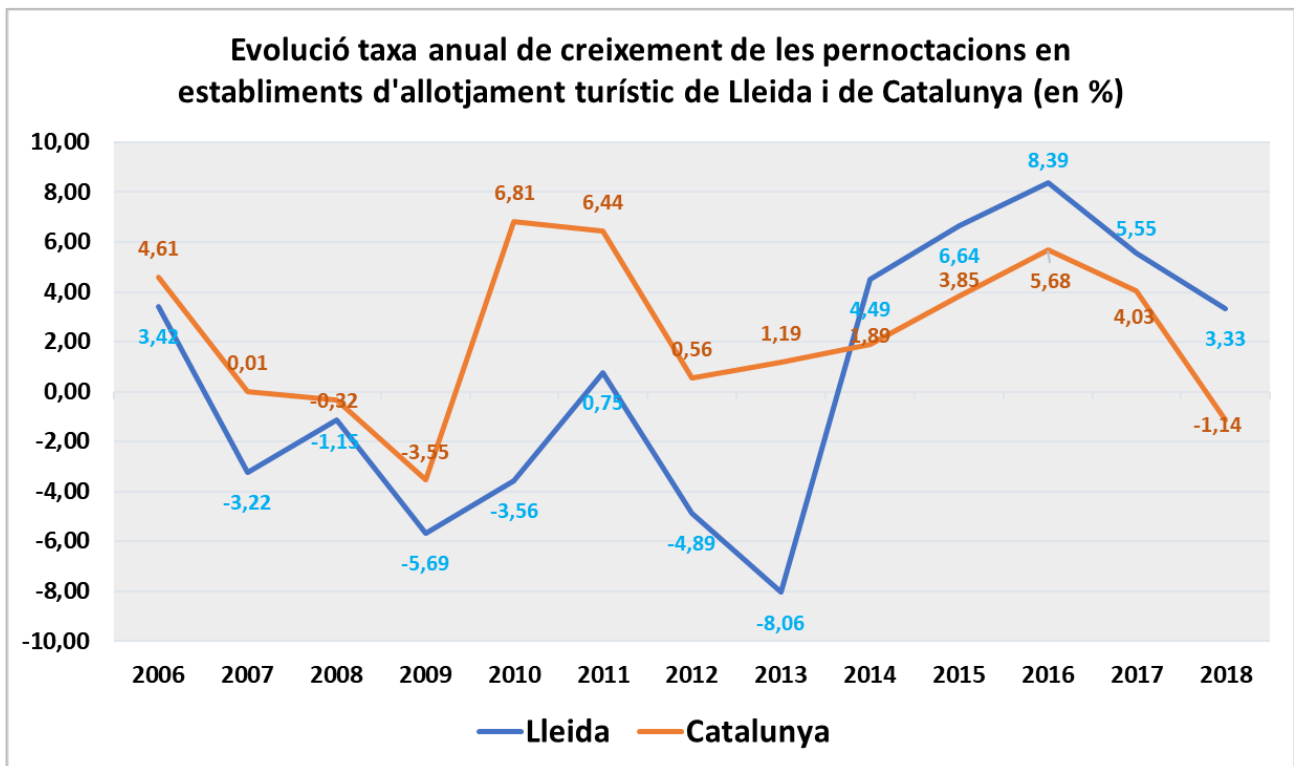
En tot cas, durant el darrer any, el 2018, l'ocupació a hotels, càmpings, cases rurals i apartaments a Lleida va créixer un 4,9%. Una tendència molt positiva, que encara ho va ser més a la Val d'Aran amb una ràtio del 11,4% i a les Terres de Lleida amb un increment del 10,4%. Pel contrari, als Pirineus lleidatans la situació va ser inversa, i els establiments d'allotjament van perdre un 0,8% de clients.

Aquest exercici, 2018, l'anàlisi de la territorialització del volum de viatgers allotjats, posa de manifest el domini de la muntanya. En efecte, el 47,8% d'aquests ho van fer en establiments ubicats als Pirineus lleidatans i un 22,8% a la Val d'Aran; en canvi, només el 29,3% ho van fer a les Terres de Lleida -la meitat sud de la província-.

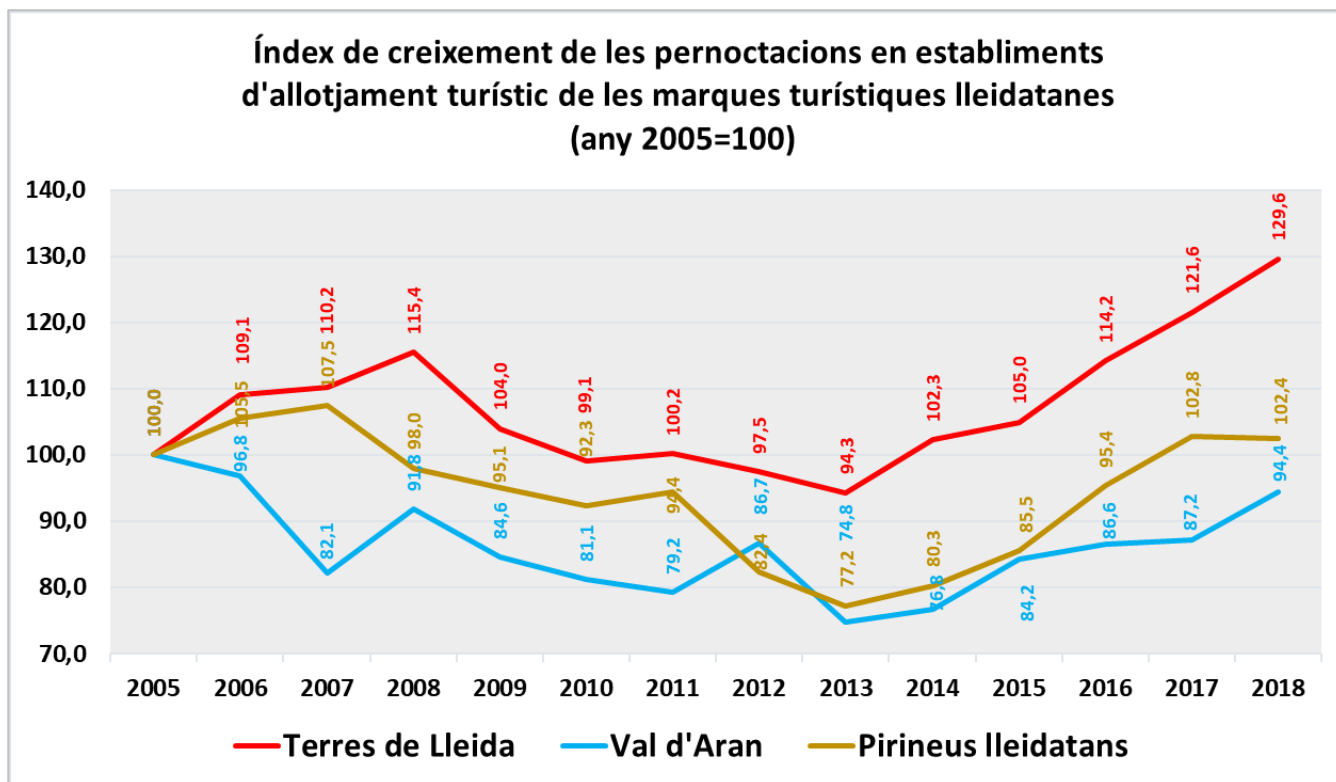
Gràfica 15. L'any 2018 marca un rècord de pernoctacions del turisme lleidatà

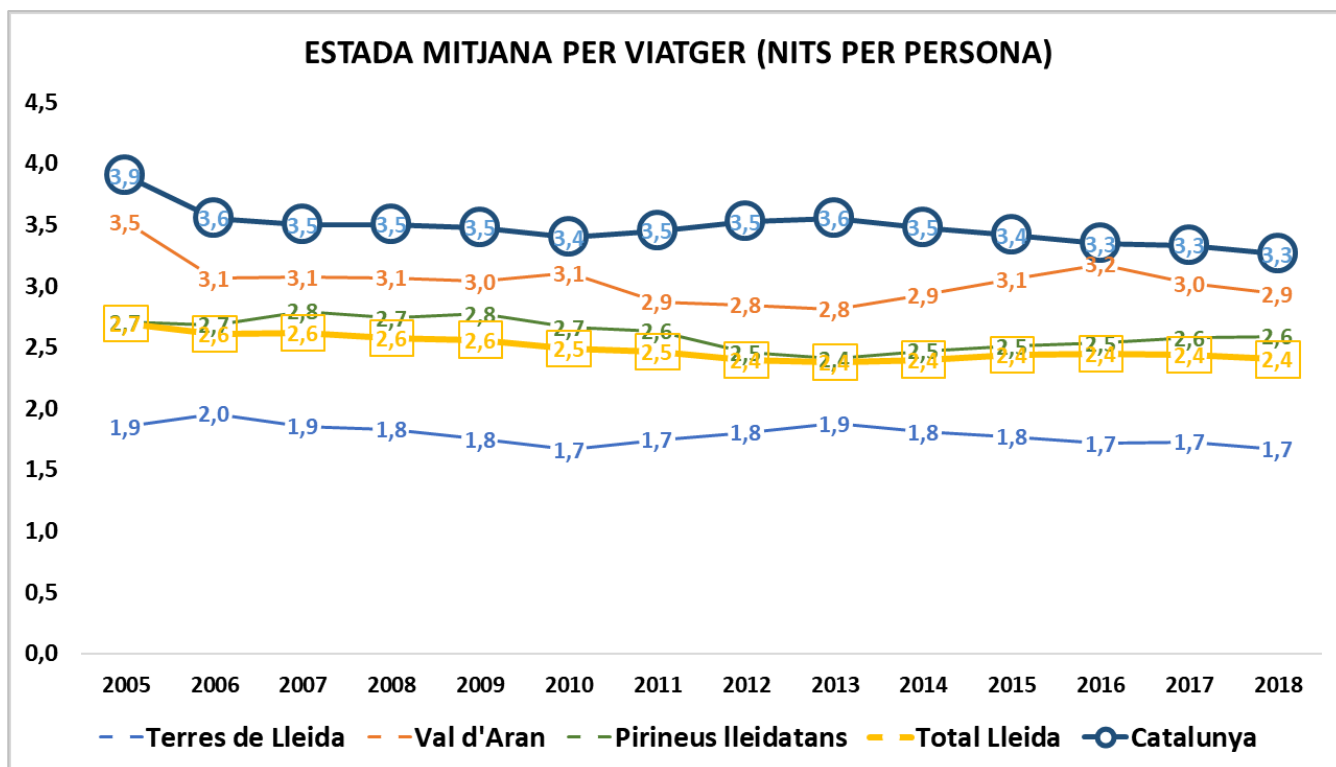
Gràfica 16. Dinamisme comparatiu de les pernoctacions en els establiments turístics de Lleida i de Catalunya

Gràfica 17. Disparitats de dinamisme de les marques turístiques lleidatanes

Gràfica 18. Amb la crisi es redueix l'estada mitjana dels viatgers en els establiments turístics

L'estudi de les xifres referides a l'evolució de les pernoctacions corrobora les tendències explicitades al valorar el volum de viatgers aconseguit en els establiments turístics de Lleida. En efecte, l'any 2018 es va arribar a les 2.974.600 pernoctacions en el conjunt de la província. Aquest valor suposava un creixement del 3,3% respecte a l'any precedent, una dada elevada si es té present la registrada a Catalunya, que va ser de -1,1%. Ara bé, si observem el període 2005 a 2018, veiem tant l'impacte de la crisi com la ràpida recuperació posterior. Així, el volum de pernoctacions a Lleida va decreixer en una mitjana del -3,7% entre el 2007 i el 2013 -aquest any va registrar el nombre més baix amb només 2.258.800 pernoctacions-. Recordem que Catalunya, en canvi, mostrava una tendència positiva xifrada en el 1,6% tot i la crisi. Contràriament, entre el 2014 i el 2018, el nombre de pernoctacions desenvolupades als establiments lleidatans va augmentar amb vigor en un 5,7%, molt per damunt de la mitjana catalana que fou del 2,9%.

A nivell de marques turístiques, és necessari ressaltar el paper dels territoris de muntanya. Efectivament, de los quasi tres milions de pernoctacions produïdes durant el 2018 a la província de Lleida, el 51,7% es van realitzar als Pirineus Lleidatans i un 27,9% a la Val d'Aran. La resta, un 20,4%, van fer-se a les localitats de les Terres de Lleida.

Ara bé, de forma conseqüent amb el succeït amb la tendència dibuixada pel volum de viatgers, en el referent al nombre de pernoctacions i llur evolució, podem comprovar que les Terres de Lleida han manifestat un ritme de creixement considerablement més elevat que la resta del territori lleidatà. Així, si la xifra de pernoctacions de les Terres de Lleida era equivalent a un índex de 100, al 2018 s'havia situat en 129,6; és a dir, va créixer un 29,6% entre ambdues dates. Una tendència força diferent a les registrades a les contrades de muntanya. Els Pirineus lleidatans van assolir un ràtio de 102 l'any 2018, per tant, respecte al 2005 només havia crescut un 2%. Mentre que la Val d'Aran comptava amb un índex de 94,4, el que vol dir que el seu nombre de pernoctacions al 2018 era un 5,6% inferior a l'aconseguit l'exercici 2005.

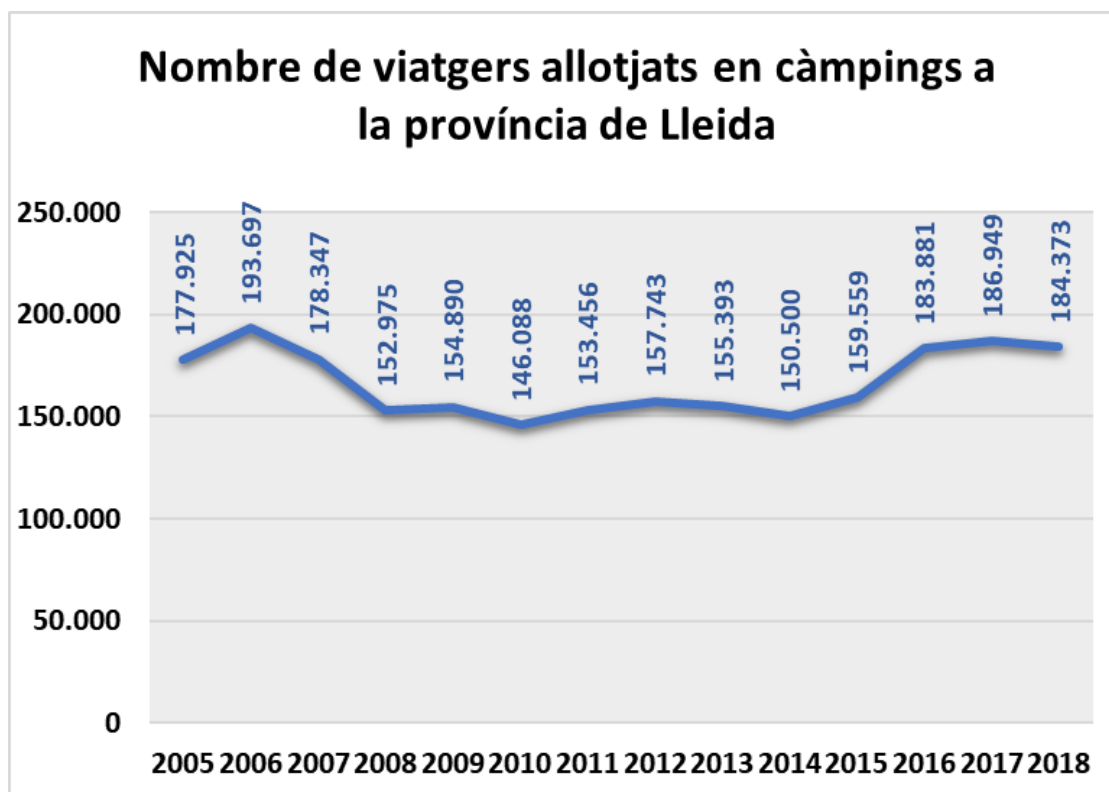
L'estada mitjana -nombre de nits per viatger- dels establiments turístics lleidatans l'any 2018 va ser de 2,4, clarament per sota de la mitjana catalana que fou de 3,3. A més, cal tenir present que la tendència en els darrers anys és a disminuir. L'any 2005 l'estada mitjana a Lleida va ser de 2,7. Les marques turístiques lleidatanes mostren notables diferències, doncs l'estada mitjana a la Val d'Aran era de 2,9 nits per viatger, molt per damunt de les 1,7 nits aconseguides a les Terres de Lleida.

Si examinem la trajectòria seguida pels viatgers de nacionalitat espanyola i els dels altres països, podem extreure tres consideracions. La primera és el permanent predomini del turisme nacional (català i espanyol). En efecte, l'any 2018 el 83,4% i el 84,1% dels viatgers i de les pernoctacions, respectivament, van ser persones residents a Catalunya i a la resta d'Espanya. La segona rau en tornar a explicitar els efectes negatius de la crisi econòmica sobre el nombre de turistes nacionals i estrangers, i igualment la ràpida recuperació de tots dos col·lectius en el darrer quinquenni. I, la tercera, posa de relleu que el creixement dels viatgers i de les pernoctacions dels turistes estrangers està, en aquests últims anys, molt més significativa i intensa que la que desenvolupen els turistes nacionals. Aquesta tesi es corrobora si tenim present que l'any 2018, per exemple, els viatgers nacionals van augmentar un 3,4% i les seves pernoctacions un 2,2%, mentre que els viatgers estrangers van créixer en un 13,3% i les nits esmerçades als diversos establiments turístics lleidatans van augmentar un important 8,8%.

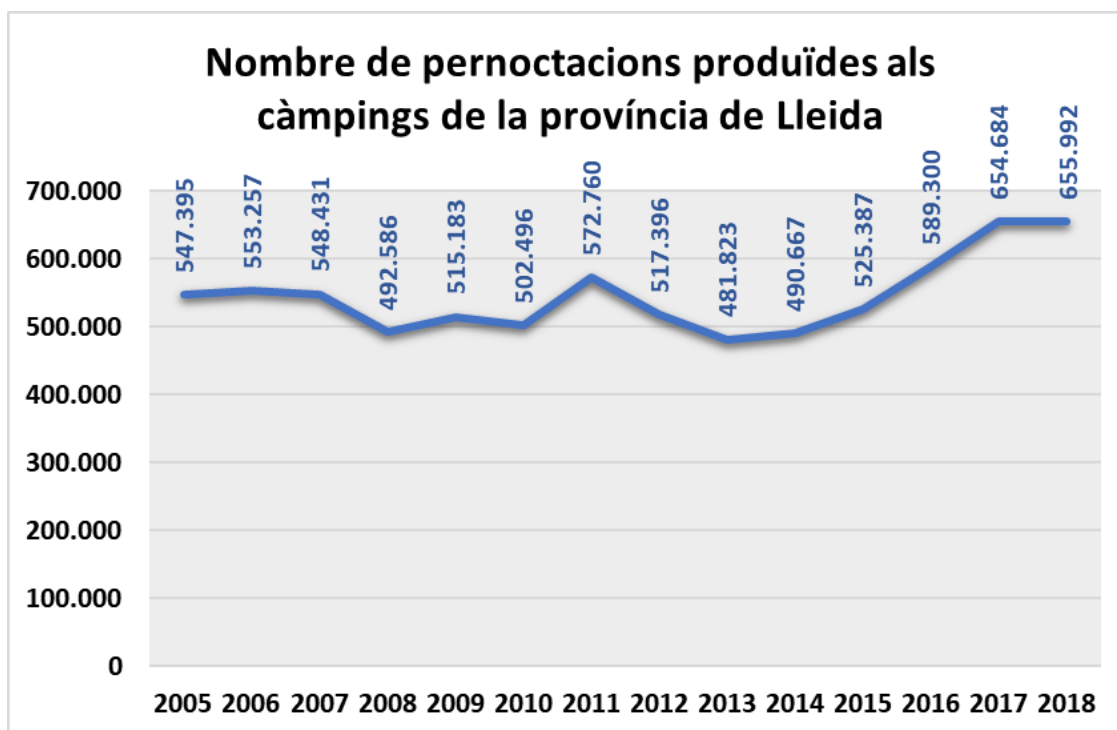
Taula 9. Evolució viatgers i pernoctacions segons nacionalitat en establiments turístics lleidatans, 2005 a 2018

anys	Total		residents a Espanya		residents a l'estranger	
	viatgers	pernoctacions	viatgers	pernoctacions	viatgers	pernoctacions
2005	1.056.577	2.848.790	912.118	2.509.418	144.459	339.375
2006	1.128.894	2.946.095	982.295	2.602.877	146.599	343.219
2007	1.090.047	2.851.233	936.440	2.489.771	153.609	361.464
2008	1.095.002	2.818.309	945.539	2.478.311	149.463	339.996
2009	1.037.486	2.657.881	905.308	2.346.781	132.181	311.101
2010	1.028.527	2.563.176	886.640	2.259.726	141.887	303.447
2011	1.049.214	2.582.407	908.049	2.243.590	141.167	338.820
2012	1.024.312	2.456.049	871.178	2.108.657	153.134	347.391
2013	949.923	2.258.156	805.760	1.927.323	144.162	330.832
2014	983.040	2.359.563	831.959	1.988.227	151.080	371.334
2015	1.031.579	2.516.263	873.224	2.140.689	158.357	375.573
2016	1.115.945	2.727.401	942.997	2.292.893	172.946	434.508
2017	1.180.959	2.878.806	999.283	2.446.083	181.677	432.726
2018	1.238.950	2.971.688	1.033.116	2.500.633	205.835	471.058

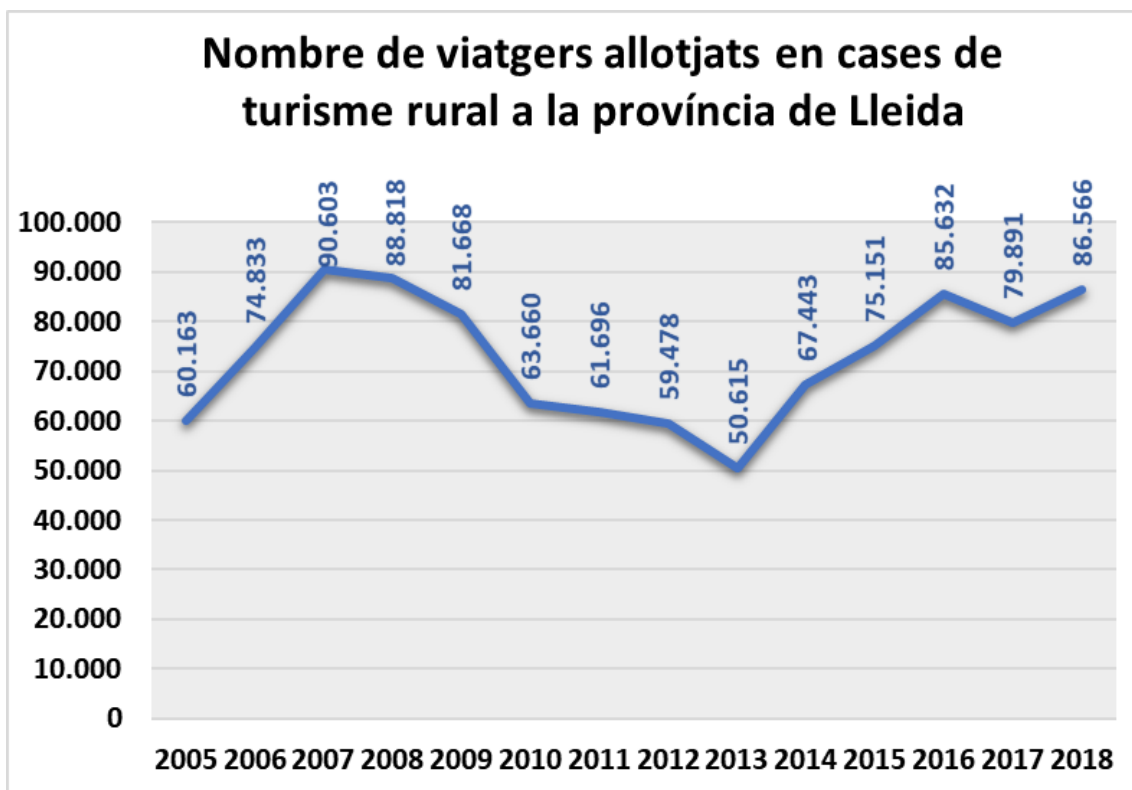
Gràfica 17. Viatgers en els càmpings lleidatans

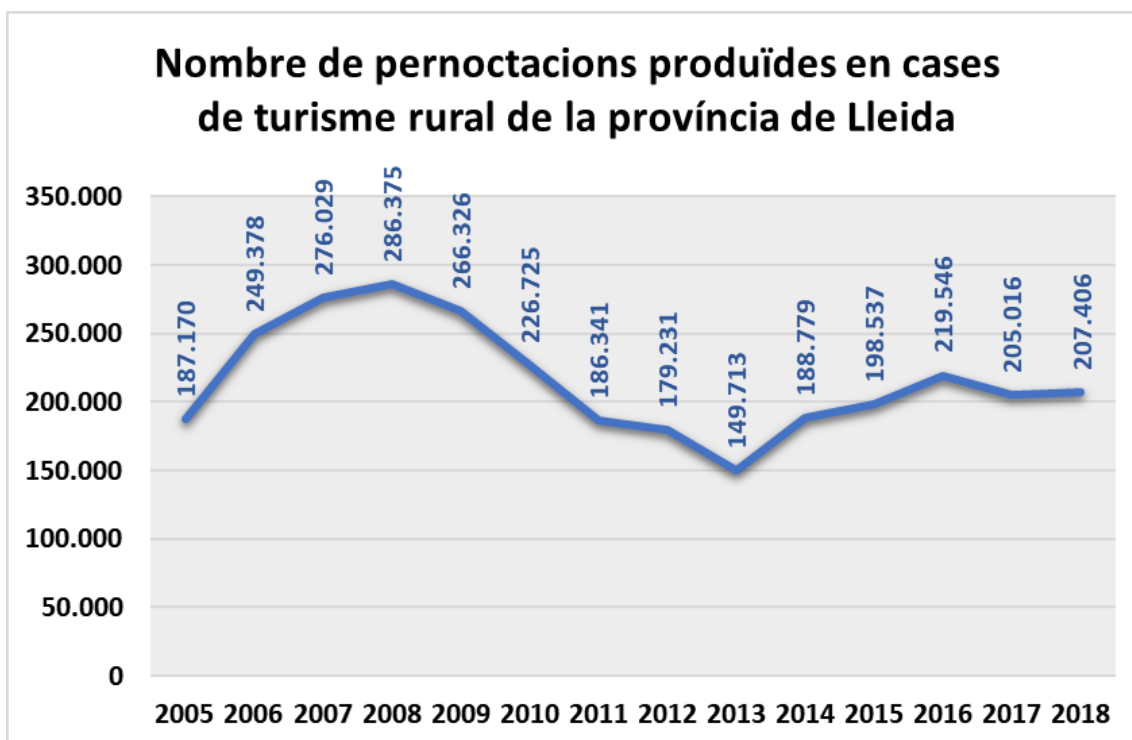
Gràfica 18. Pernoctacions en els càmpings lleidatans

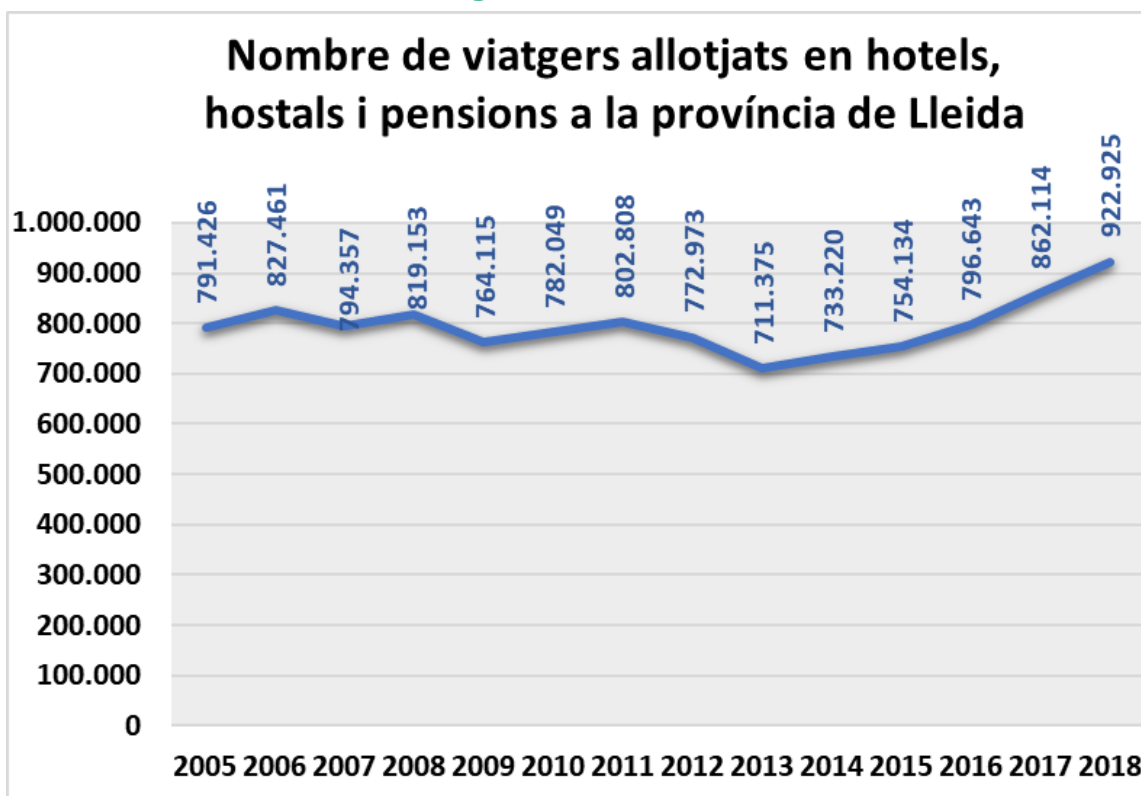
Gràfica 19. Viatgers a les cases rurals lleidatanes

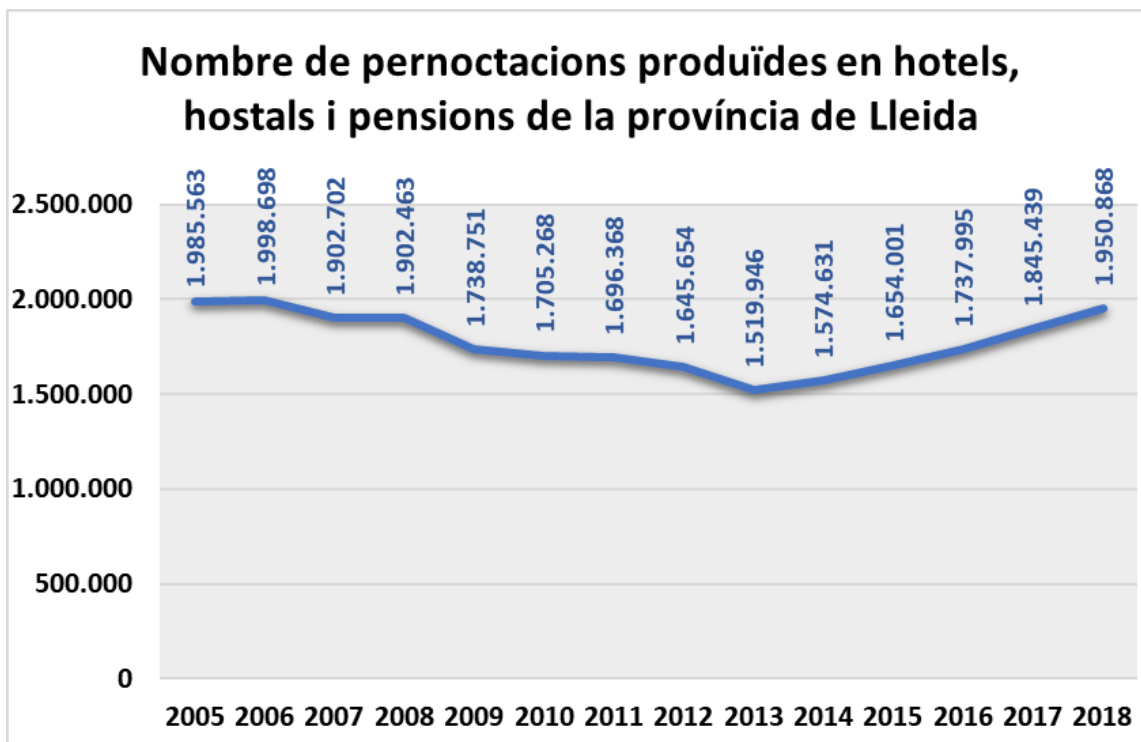
Gràfica 20. Pernoctacions en les cases rurals lleidatanes

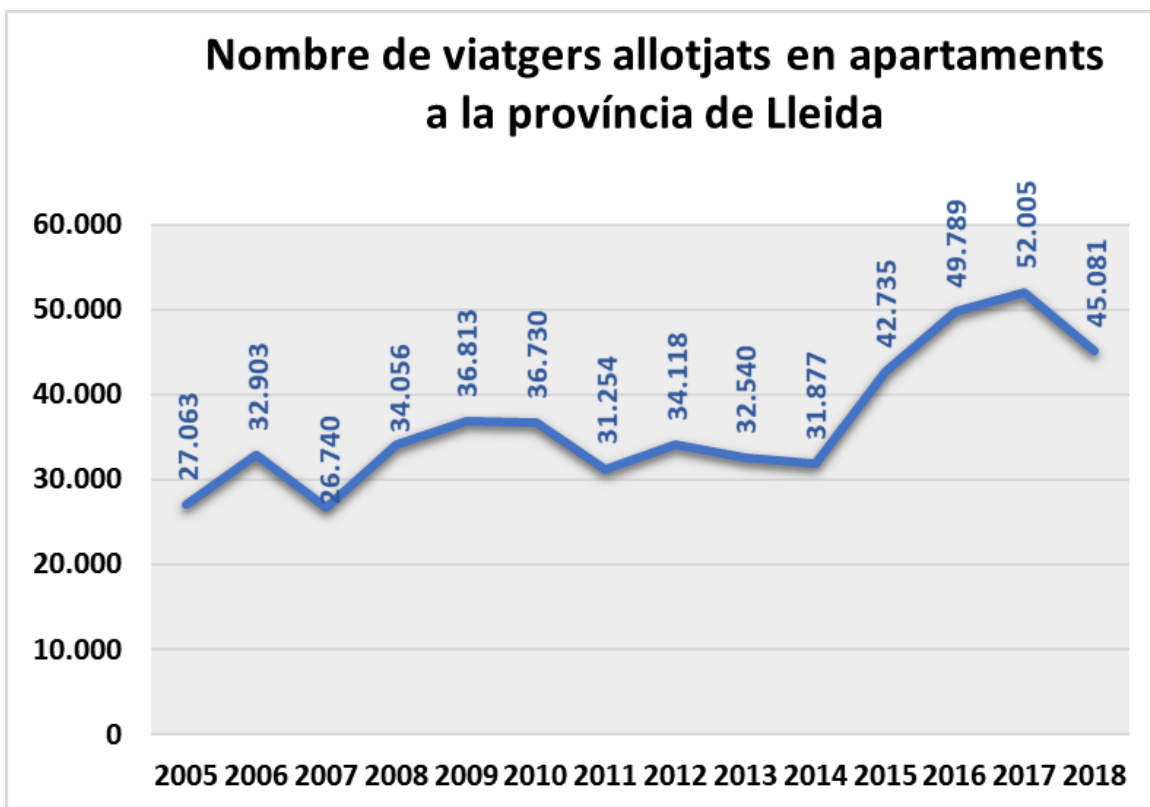
Gràfica 21. Viatgers en els hotels lleidatans

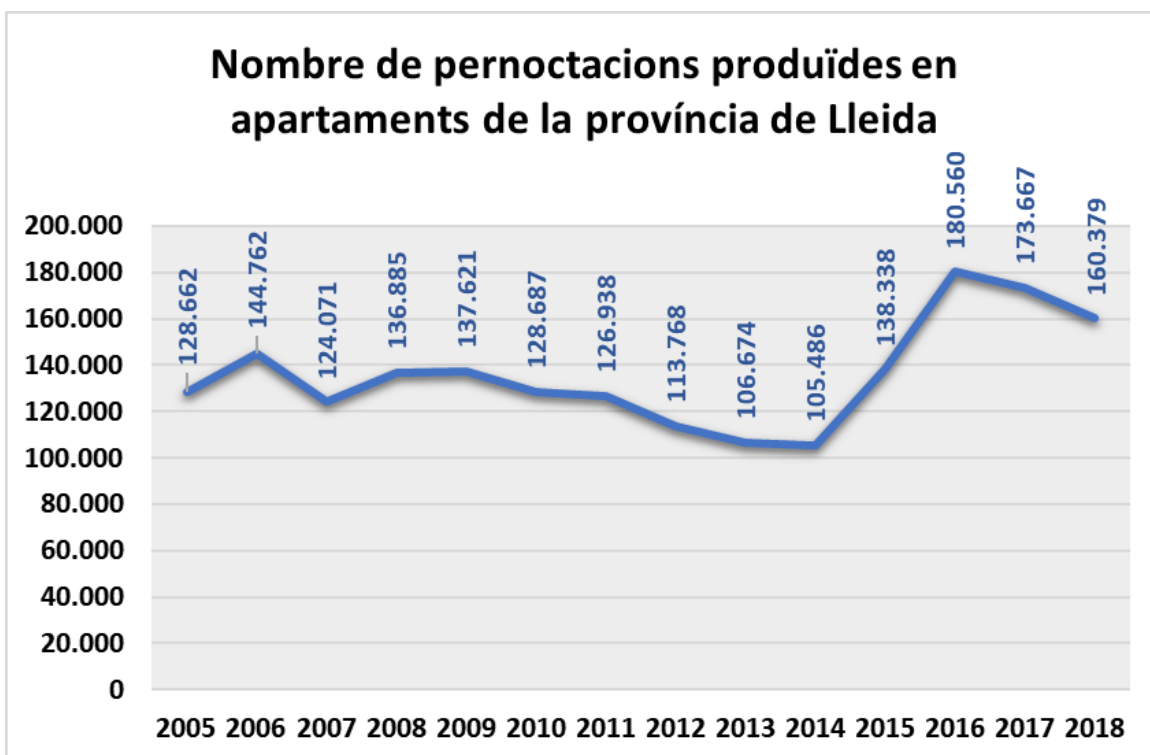
Gràfica 22. Pernoctacions en els hotels lleidatans

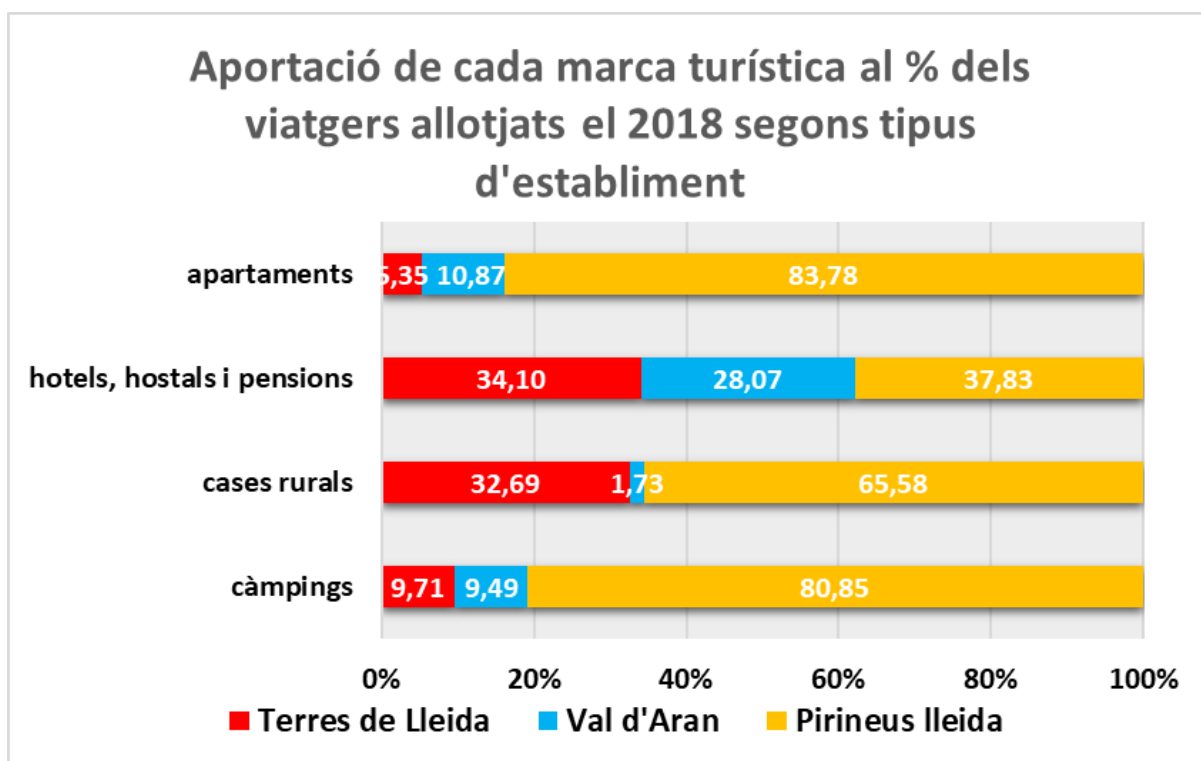
Gràfica 23. Viatgers als apartaments lleidatans

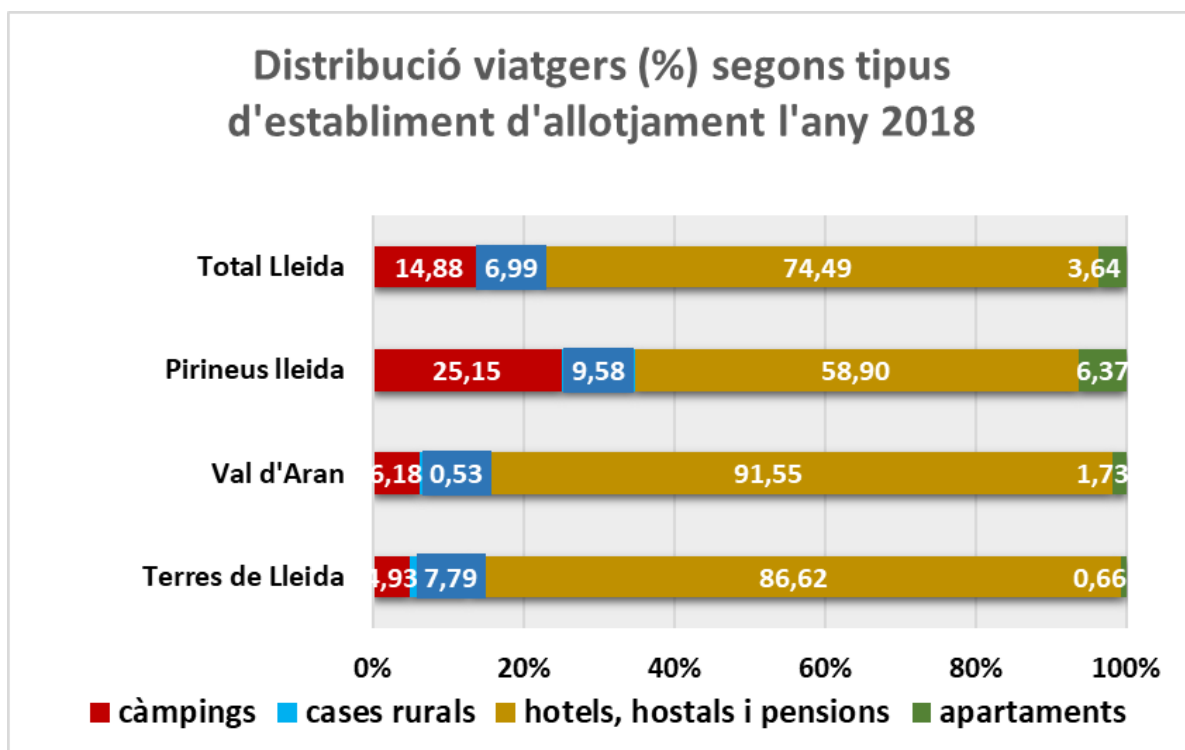
Gràfica 24. Pernoctacions en els apartaments lleidatans

Gràfica 25. Les marques turístiques en el sistema d'allotjament turístic lleidatà

Gràfica 26. Pes de les diverses tipologies d'allotjament entre els viatgers rebuts per Lleida

Evidentment, la trajectòria seguida per cada tipus d'establiments d'allotjament turístic a Lleida és diversa, doncs responen a una tipologia de turistes heterogènia, que es mouen per motivacions molt plurals condicionades per factors socials, demogràfics, econòmics i culturals. Alguns elements d'aquesta trajectòria han de ser ressaltats. Així, certament, tots ells, d'una o una altra forma s'han vist afectats negativament per l'impacte de la crisi econòmica. Fet que ha estat una constant generalitzada. Com també la tendència a la recuperació seguida per el nombre de viatgers i de pernoctacions desenvolupada en els darrers tres anys. I, finalment, igualment és significatiu i estès al conjunt de tipologies d'allotjament el que la marca turística de Terres de Lleida ha mostrat un major dinamisme que la resta de la província.

Els acampaments turístics, els càmpings, han tingut una lleugera reducció del nombre de viatgers durant l'any 2018, a l'aconseguir uns 183.400 viatgers, xifra inferior en -1% al resultat del 2017. Encara que la dada del 2018 està clarament per damunt dels valors registrats en els anys centrals de la dècada, marcats per la crisi. Així, recordem que l'any 2014 s'havia arribat a només 150.000 viatgers. En tot cas, tot i la recuperació dels últims exercicis, el volum de viatgers allotjats en els càmpings lleidatans segueix sent inferior als valors registrats, per exemple, l'any 2006. En canvi, el nombre de pernoctacions aconseguides als càmpings lleidatans el 2018 ha estat la més elevada de la sèrie analitzada, arribant-se als 656.000 nits. Valor que suposa un creixement del 0,2% respecte a l'any 2017 i un 36% més que la xifra obtinguda el 2013 que va ser de 481.800 pernoctacions. Això, suposa que l'any 2018 l'estada mitjana en un càmping lleidatà va ser de 3,5 nits per persona, força més elevat que en els exercicis precedents.

Les cases rurals, en les seves diverses tipologies, van aconseguir 86.000 viatgers allotjats durant el 2018 a Lleida, el que suposa un 9% més que l'exercici precedent. Respecte a l'any 2013, en mig de la crisi, la dada del 2018 demostra una recuperació considerable del 70%. Ara bé, cal anotar que, tot i això, el registre del 2018 segueix sent inferior a l'aconseguit els anys 2006 i 2007, abans de l'esclat de la crisi econòmica. Aquí la competència de les cases rurals de les comarques de Girona, Barcelona i Osona és important. Aquestes tendències es reproduïxen al parlar de les pernoctacions. En efecte, l'any 2018 es van produir un total de 207.400 pernoctacions a les cases rurals lleidatanes, un 1,2% més que l'any 2017, i notablement superior al valor aconseguït el 2013 que va ser de 149.700. Si bé, tot i això, aquestes xifres del 2018 queden lluny de les prèvies a la crisi.

La dinàmica mostrada pels establiments hotelers és parcialment distinta. Així, observant l'evolució del nombre de viatgers allotjats en ells, veiem que s'ha assolit al 2018 la xifra més elevada de la sèrie, amb 922.900 persones, un 7% més que l'any 2017. No obstant, aquesta trajectòria positiva no s'ha reproduït al parlar de pernотacions, doncs podem comprovar que si bé l'any 2018 es va arribar a les 1.950.900 nits, amb un creixement del 5,6%, i que és una xifra molt més elevada que la registrada el 2013 que només va ser de 1.519.900 nits, aquests valors són inferiors als assolits abans de la crisi econòmica. Recordem, en aquest sentit, que per exemple l'any 2006 es van comptabilitzar un total de 1.998.700 pernотacions. En altres paraules, tenim més viatgers però amb una estada més breu, passant de les 2,5 nits per viatger l'any 2006 a les 2,1 de l'any 2018.

El darrer tipus d'allotjament que avaluem són els apartaments (edificis d'apartaments per ser més exactes). Durant l'any 2018 un total de 45.100 viatgers van passar com a mínim una nit en aquests establiments a la província de Lleida. Aquesta dada suposa una reducció significativa del -13,5% respecte a l'any 2017, encara que tots dos valors registren les xifres més elevades de la sèrie. En canvi, l'evolució de les pernотacions si bé manifesta una tendència positiva a l'últim quinquenni, no és menys cert que l'any 2018 va assolir-se un valor de 160.400 pernотacions, el que comportava una caiguda del -7,5% anual. Aquesta comparació és encara més negativa si l'efectuem respecte a l'any 2016 on s'havia arribat a les 180.600 nits.

Cada tipus d'allotjament turístic compta amb un protagonisme dispar segons el territori. Així, si observem els apartaments i els càmpings, podem corroborar que la marca turística dels Pirineus lleidatans acaparava el gruix dels viatgers que es van allotjar a la província de Lleida en aquests establiments (amb percentatges per damunt del 80%). En canvi, si parlem de cases rurals, si bé els Pirineus segueixen tenint un paper preeminent, destacava el terç de viatgers que van passar la nit en una casa rural de les Terres de Lleida (la meitat sud de la província). Per últim, en el cas dels hotels, cal destacar-ne el significatiu rol que desenvolupava la Val d'Aran amb un 28% de tots els viatgers en hotels de la província i el 34% de les Terres de Lleida.

D'altra banda, cal advertir que els turistes allotjats en hotels són la majoria dels viatgers a totes les marques turístiques de Lleida, molt per damunt en volum que els allotjats a la resta d'establiments.

05

**ESTIMACIÓ DEL
NOMBRE TOTAL DE
TURISTES DE LLEIDA,
2017**

Les estadístiques que fan referència a l'ocupació d'establiments turístics regulats per l'administració, que elabora l'Institut Nacional d'Estadística (INE), fan referència als hotels, càmpings, cases rurals, apartaments i una part dels albergs. Aquesta informació és mensual i detalla nombre de viatgers i de pernотacions diferenciant entre nacionals i estrangers, a més es proporciona a nivell de CCAA i de províncies -si bé la d'albergs, només a nivell regional-. En determinats punts turísticament importants, igualment, s'ofereixen dades d'algunes ciutats, comarques i zones de muntanya o de litoral. Tanmateix, aquestes xifres no abasten la totalitat del turisme que es produeix en el nostre territori. Ans al contrari, una part molt significativa del turisme queda fora de les mateixes, com succeeix amb la gent que s'allotja en els famosos habitatges d'ús turístic i els que ho fan en habitatges propis, familiars i amics –aquests darrers no són de pagament-.

Per això, hem estimat el volum total de turistes i les pernотacions que es produeixen a la província de Lleida, prenent com a data de referència l'any 2017. En aquest sentit, hem conjuminat la informació disponible de les microdades que es recullen a *l'Estadística de movimientos turísticos en frontera. Frontur*, a *l'Encuesta de turismo de residentes*, a *l'Encuesta de Gasto Turístico.Egatur*, totes elles elaborades per l'INE. Conjuntament amb la informació que el propi INE proporciona en les respectives *Encuestas de Ocupación de hoteles, cases rurals, càmpings, apartaments i albergs*.

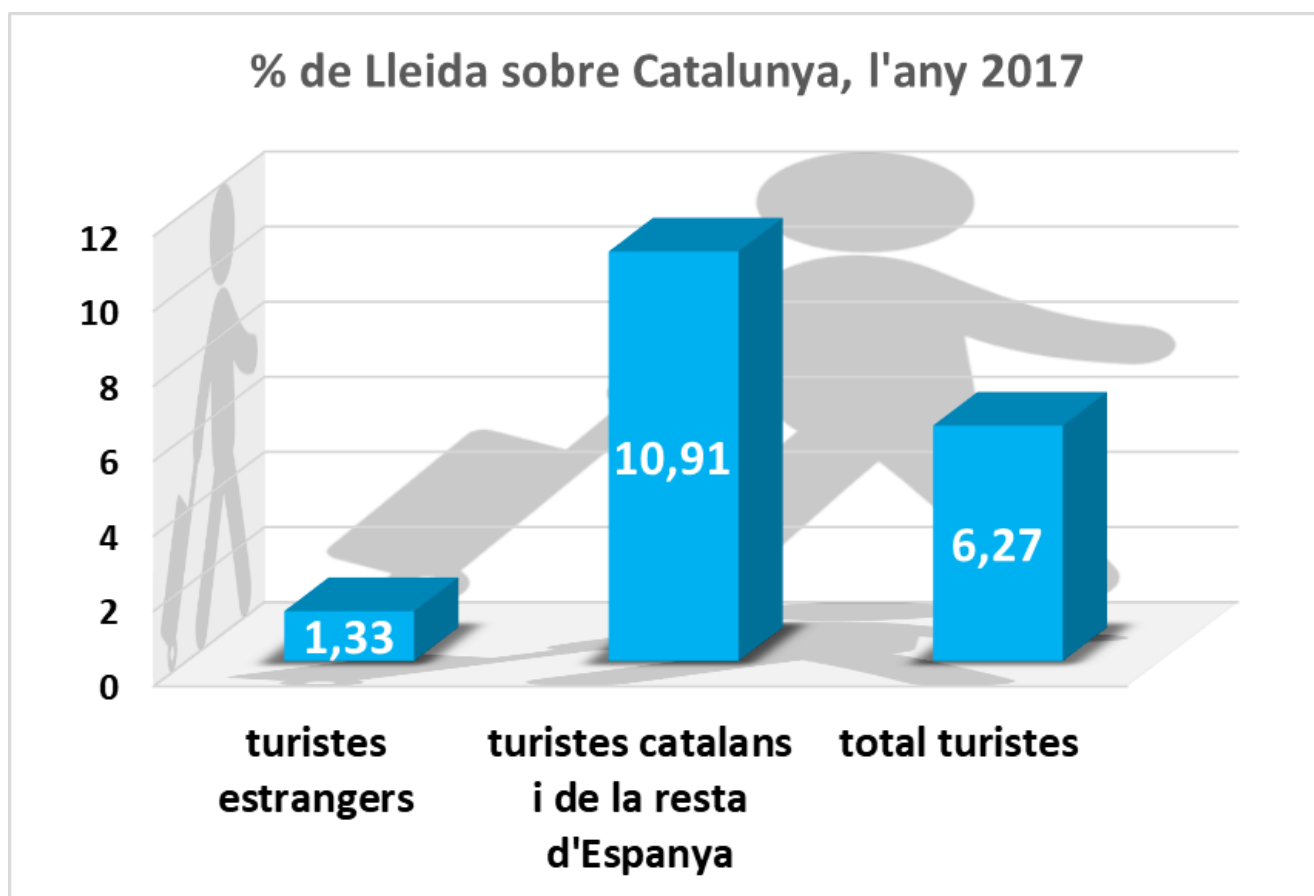
Així mateix, hem tingut present les estadístiques que publica l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT) sobre Viatges dels residents de Catalunya, Viatges dels residents a la resta d'Espanya, Turistes estrangers i Despesa dels turistes estrangers. L'IDESCAT, així mateix, també recopila dades sobre ocupació dels establiments turístics regulats per l'administració, i proporciona en determinats casos aquestes xifres a escala comarcal. Per completar aquesta informació i procedir a realitzar l'estimació hem tingut en compte les dades sobre places d'allotjament turístic a escala local, comarcal i provincial de tot tipus d'establiment turístic referides al 2017, a les que hem afegit les xifres de segones residències que provenen del darrer cens de població de novembre de 2011 i que també estan disponibles a escales local, comarcal i provincial.

En aquest sentit, cal retenir que parlem d'una estimació, coherent amb els valors disponibles a escala de CCAA i d'Espanya, i que, per tant té un valor orientatiu i aproximatiu al fenomen turístic a Lleida.

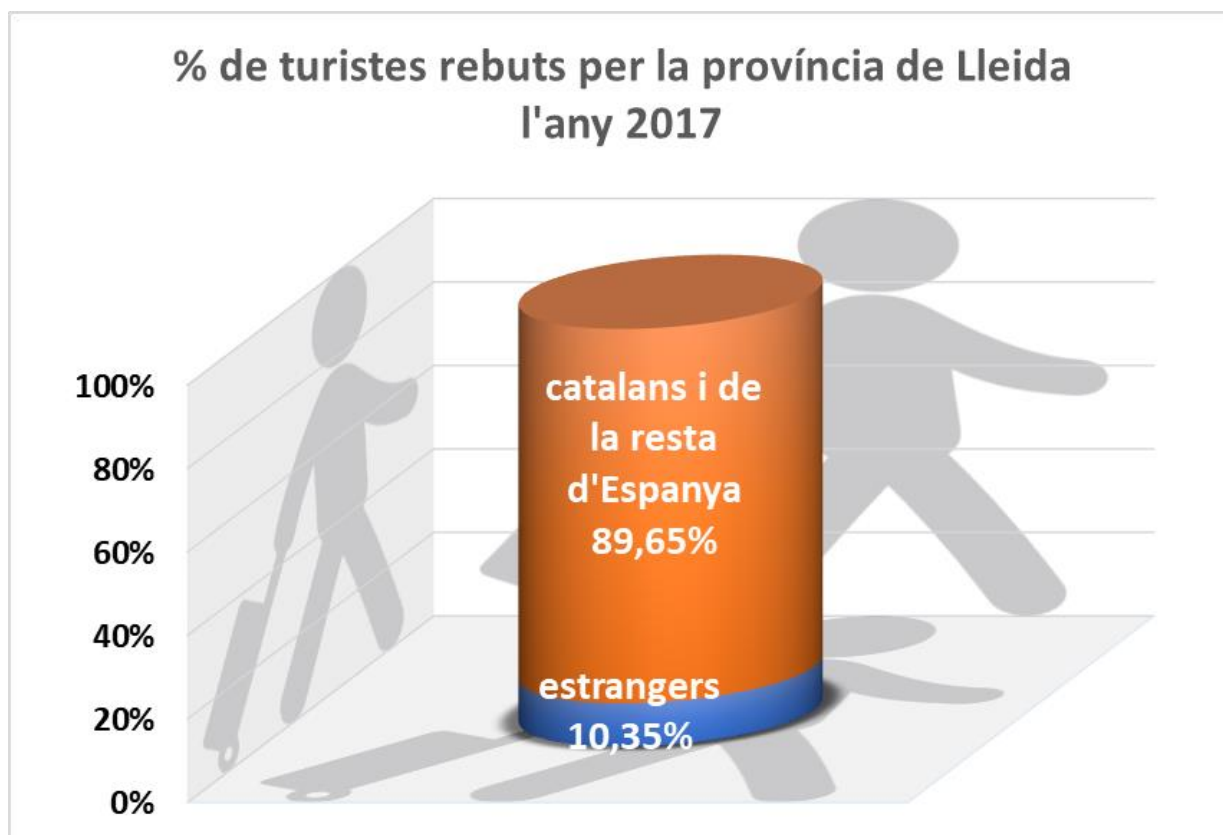
Taula 10. Estimació del nombre de turistes i de pernoctacions de la província de Lleida, any 2017

tipus d'allotjament turístic	nombre de turistes	nombre de pernoctacions	estada mitjana (nits/persona)
hotels, hostals i pensions	862.114	1.845.440	2,1
càmpings	186.952	654.685	3,5
cases rurals	79.893	205.012	2,6
apartaments	52.004	173.667	3,3
habitatges d'ús turístic	349.343	1.229.771	3,5
albergs, cases de colònies i granjes escola	46.166	118.577	2,6
habitatge propi, de familiars o amics	879.227	3.331.232	3,8
total	2.455.699	7.558.384	3,1

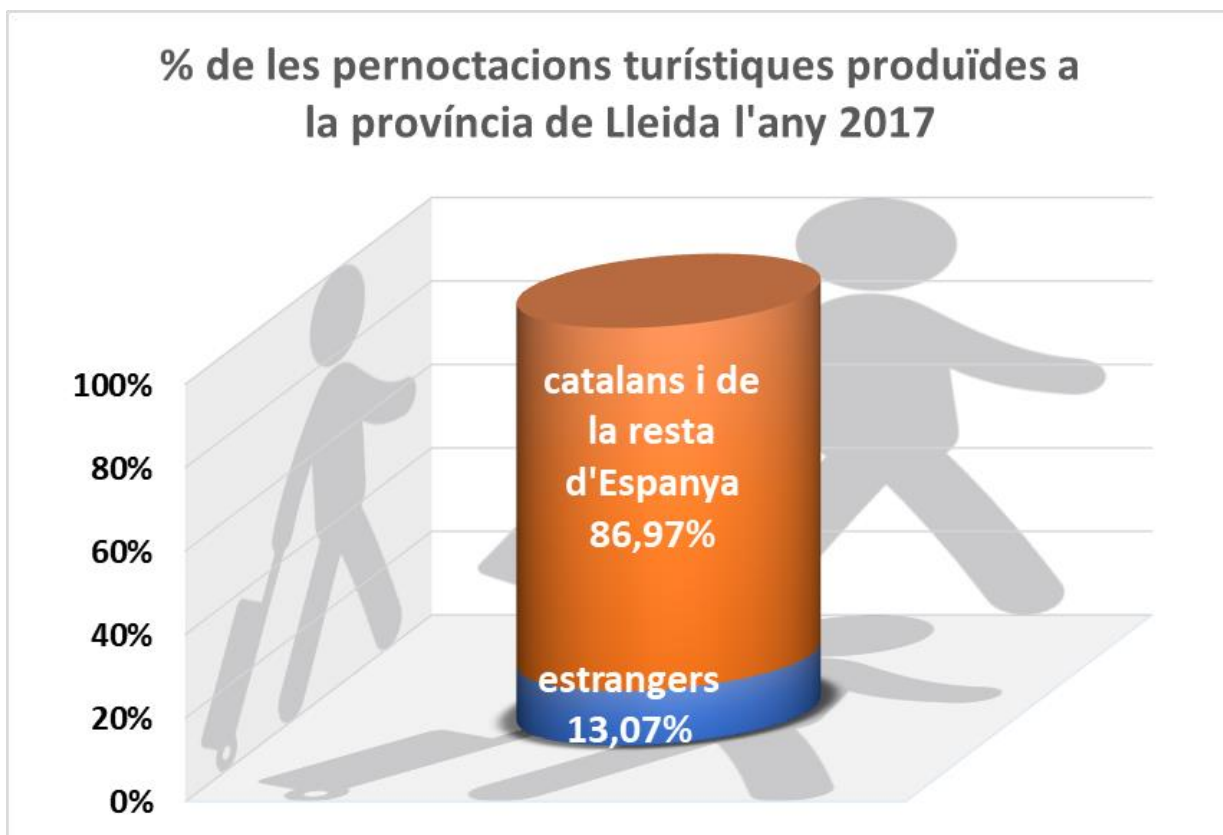
Gràfica 27. Lleida i el seu rol en el turisme català, any 2017

Gràfica 28. Origen dels turistes que va rebre Lleida l'any 2017

Gràfica 29. Origen de les pernoctacions que van produir-se a Lleida l'any 2017

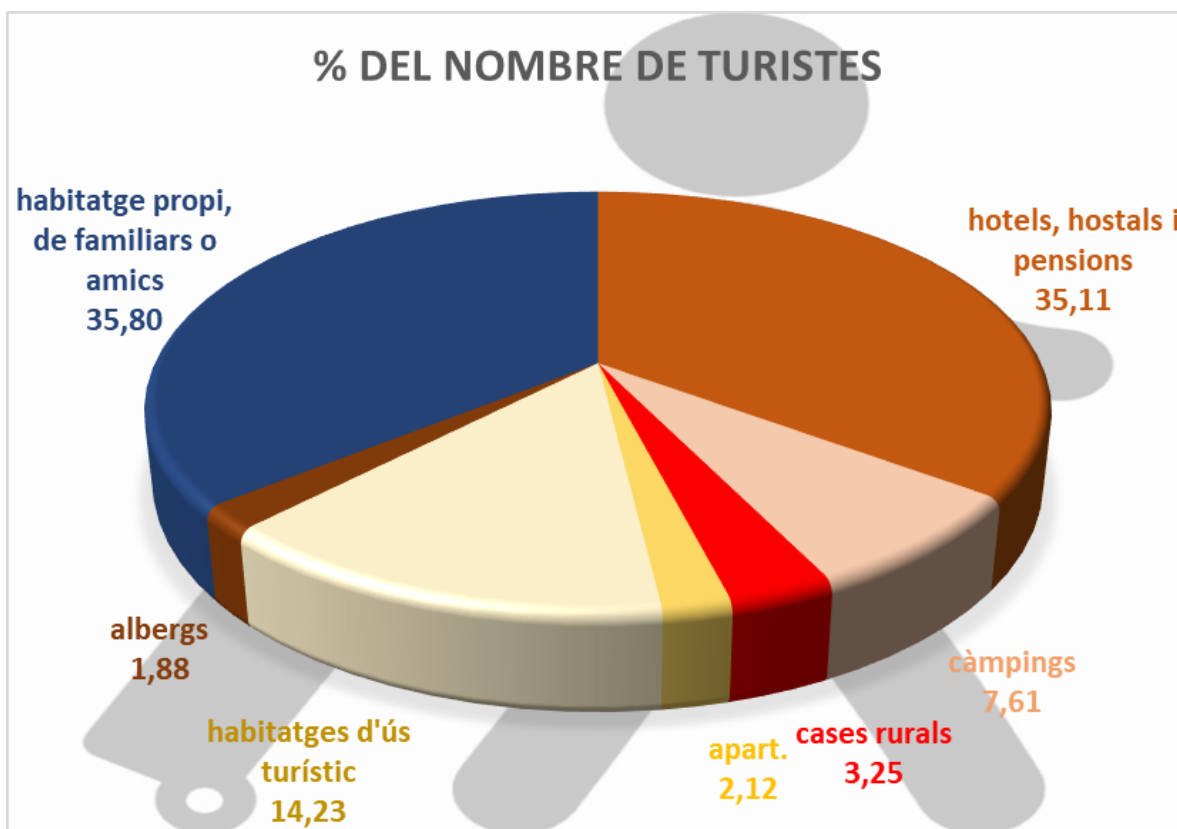
A partir de l'estimació que hem efectuat situem en 2.455.600 el nombre de turistes que va rebre la província de Lleida durant l'any 2017. Aquesta important xifra, mostra uns turistes que en primer lloc s'allotjaven en habitatges propis (segones residències), de familiars i amics, en un 35,8%, per damunt dels que ho van fer en hotels, que foren el 35,1%. A distància, però molt significativament, es situaven els turistes que van passar la nit en habitatges d'ús turístic, en una proporció superior al 14%. Per últim, ens trobaríem la resta de tipologies d'establiments amb valors relativament menors com són els càmpings, cases rurals, albergs i apartaments.

Una altra característica important d'aquest contingent turístic és el seu origen geogràfic. A Lleida els turistes estrangers van ser 253.000, el que representa un 10,4% del total de turistes. Molt lluny del predomini del turisme nacional, estimat en 2.202.000 -bàsicament d'origen català i només la desena part d'ells procedents de la resta d'Espanya-, i per tant amb un pes del 89,6%. Aquest fet és singularment diferenciat del que es produeix a Catalunya, doncs recordem que en el conjunt del país el turisme estranger representava el 48% del volum de turistes, quasi cinc vegades més que a Lleida. En tot cas, aquest fet no ha d'amagar el notable dinamisme del turisme estranger que s'ha desenvolupat a Lleida, i que ha portat a que la xifra del 2017 sigui la més elevada de la sèrie estadística (superada per cert pel valor de l'any 2018).

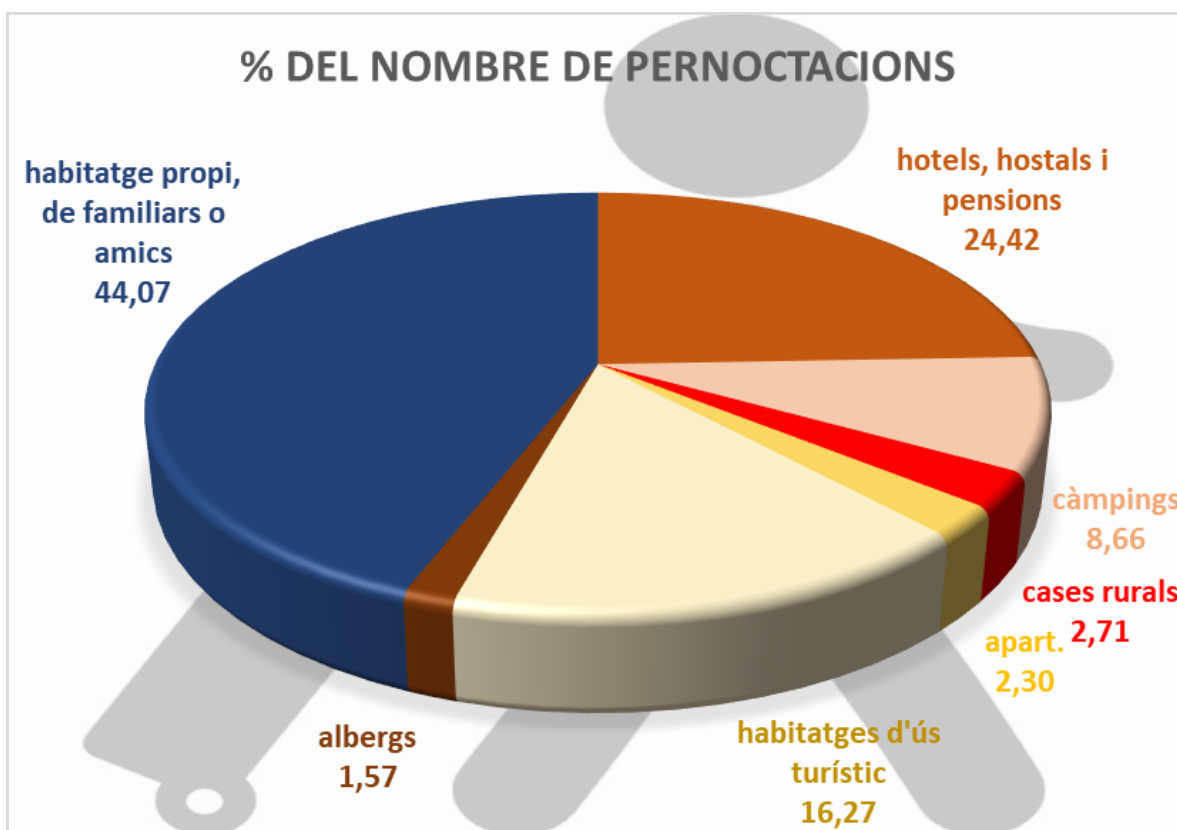
Aquest volum de turistes, probablement la xifra més elevada dels darrers anys, equival al 6,3% dels 39 milions de turistes que van registrar-se a Catalunya l'exercici de 2017. Ara bé, el pes de Lleida en el turisme estranger que es comptabilitza a Catalunya és molt reduït, sols l'1,3%. En canvi, Lleida juga un paper més important en captar turistes de la resta de Catalunya, sobretot, i de la resta d'Espanya, en menor mesura, a l'assolir un volum equivalent al 10,9% dels turistes nacionals que va rebre Catalunya.

El nombre de pernoctacions, segons la nostra estimació, es situaria en les 7.558.300 nits l'any 2017. Aquest valor implica una estada mitjana de 3,1 nits per persona -dada que varia segons els tipus d'allotjament-, una ràtio clarament per sota de la referida al conjunt de Catalunya, i identifica un dels principals reptes del turisme lleidatà, com és incrementar el nombre mitjà de nits que un turista passa a qualsevol dels establiments turístics de les nostres contrades.

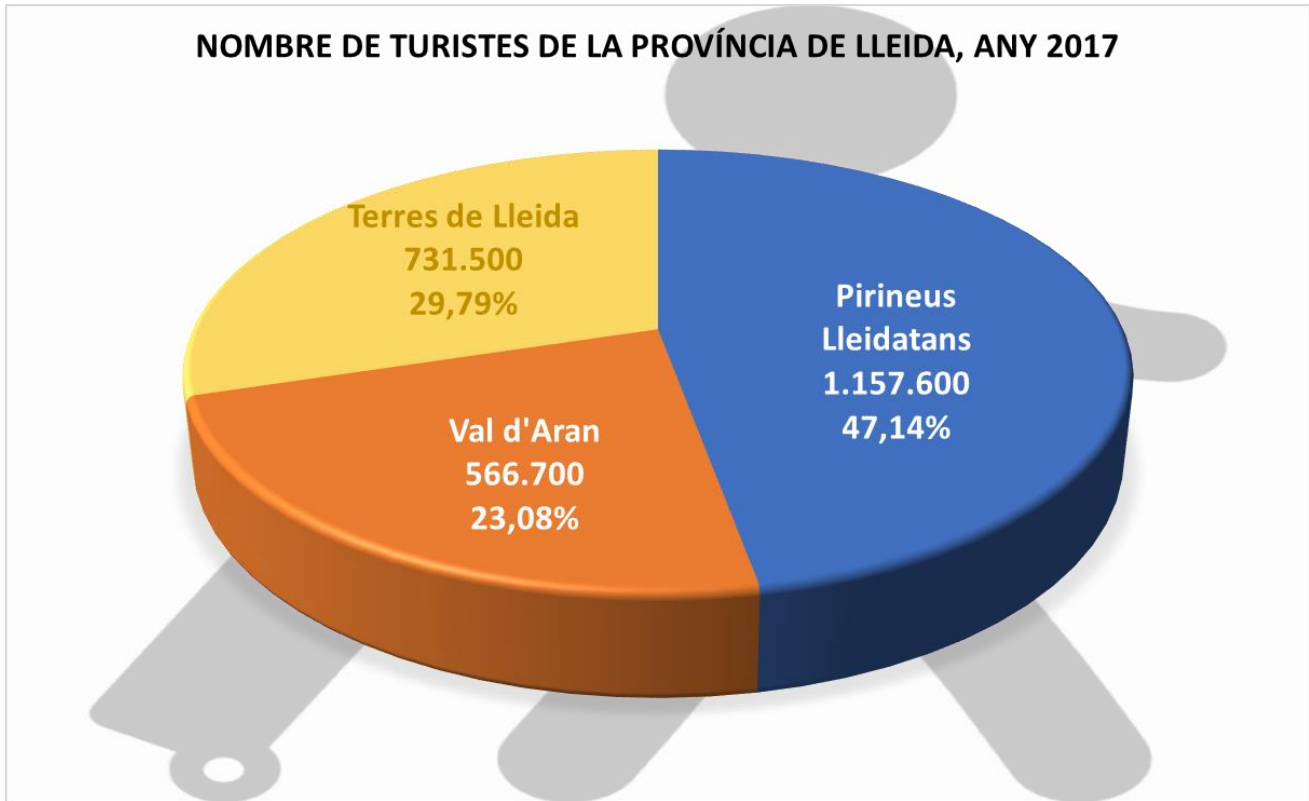
Gràfica 30. Allotjament del turisme a Lleida l'any 2017

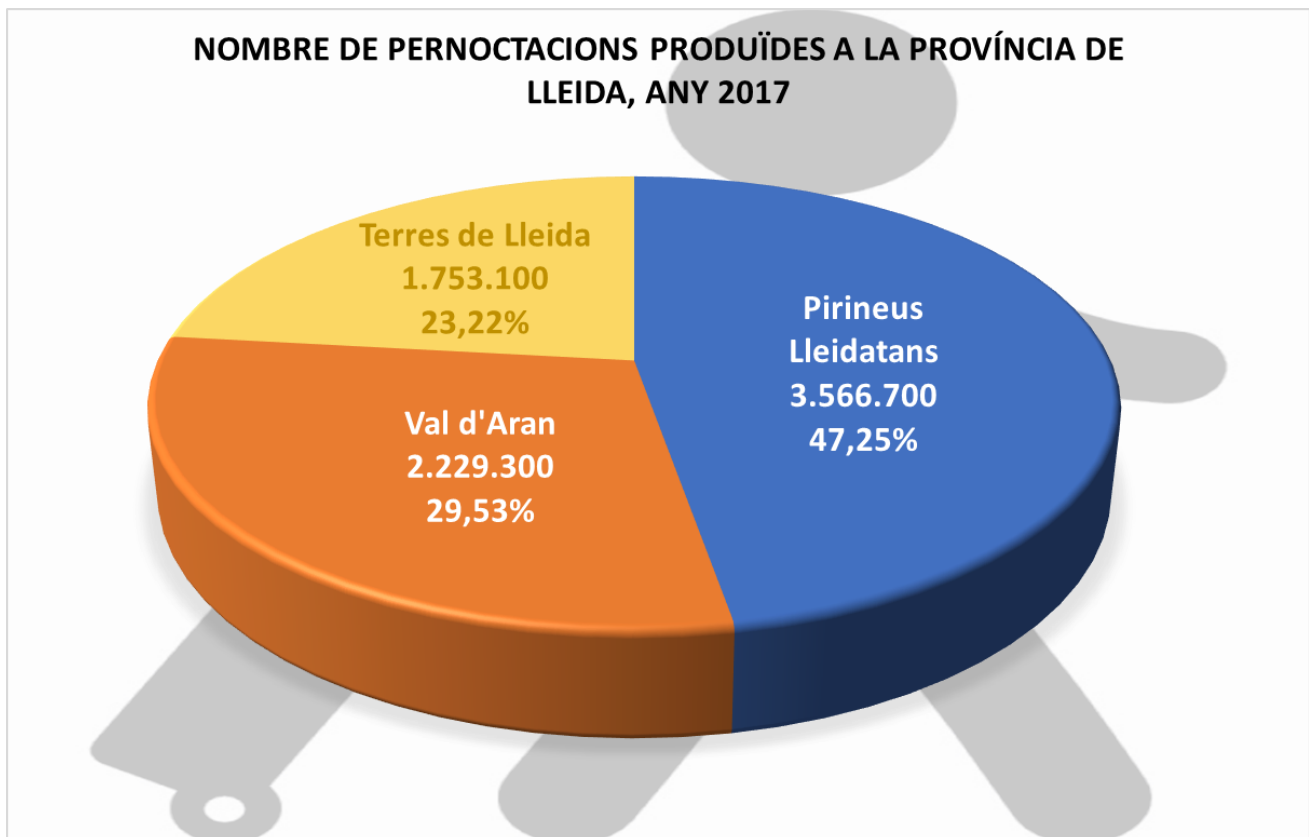
Gràfica 31. Pernoctacions del turisme a Lleida l'any 2017

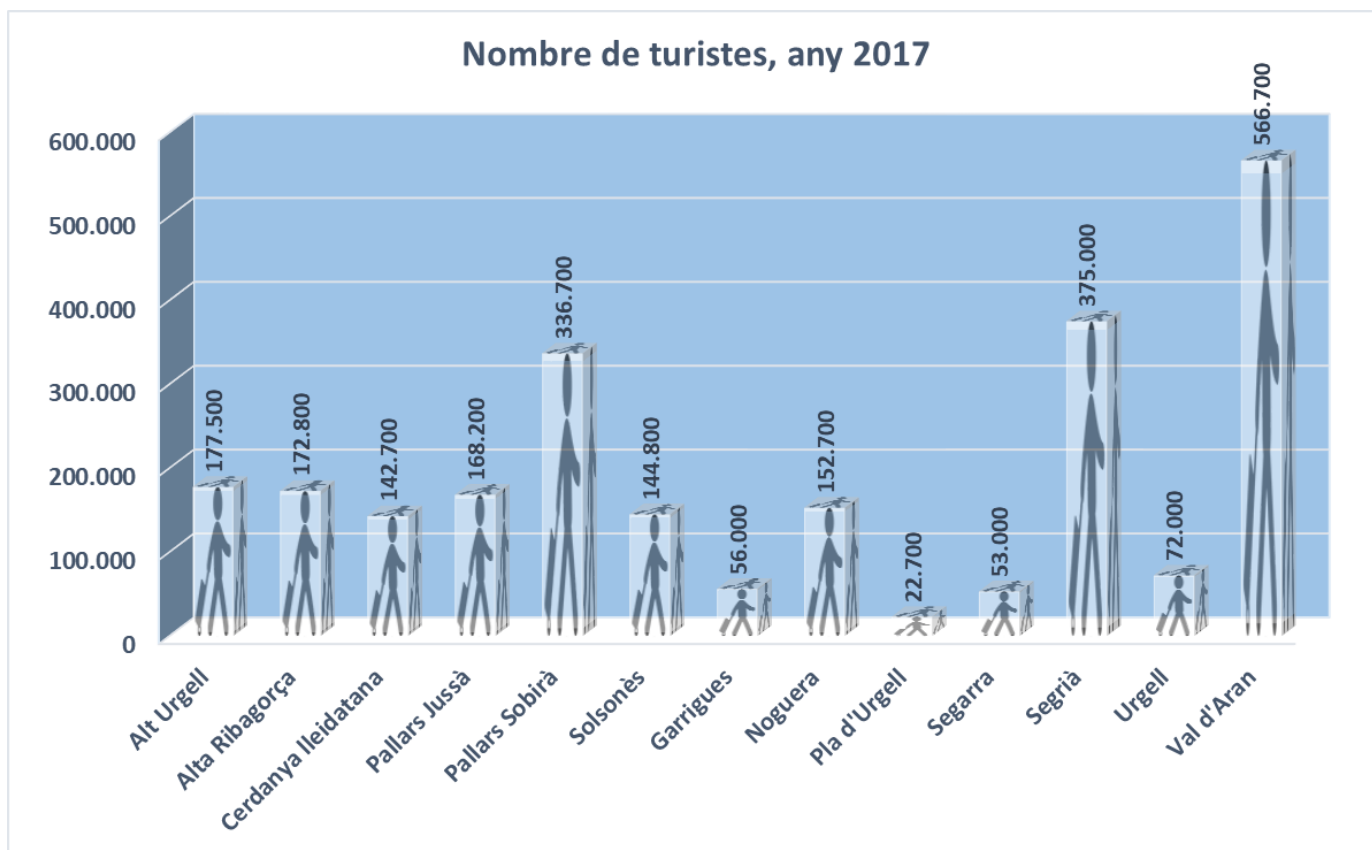
Gràfica 32. Estimació del nombre de turistes per marques a Lleida l'any 2017

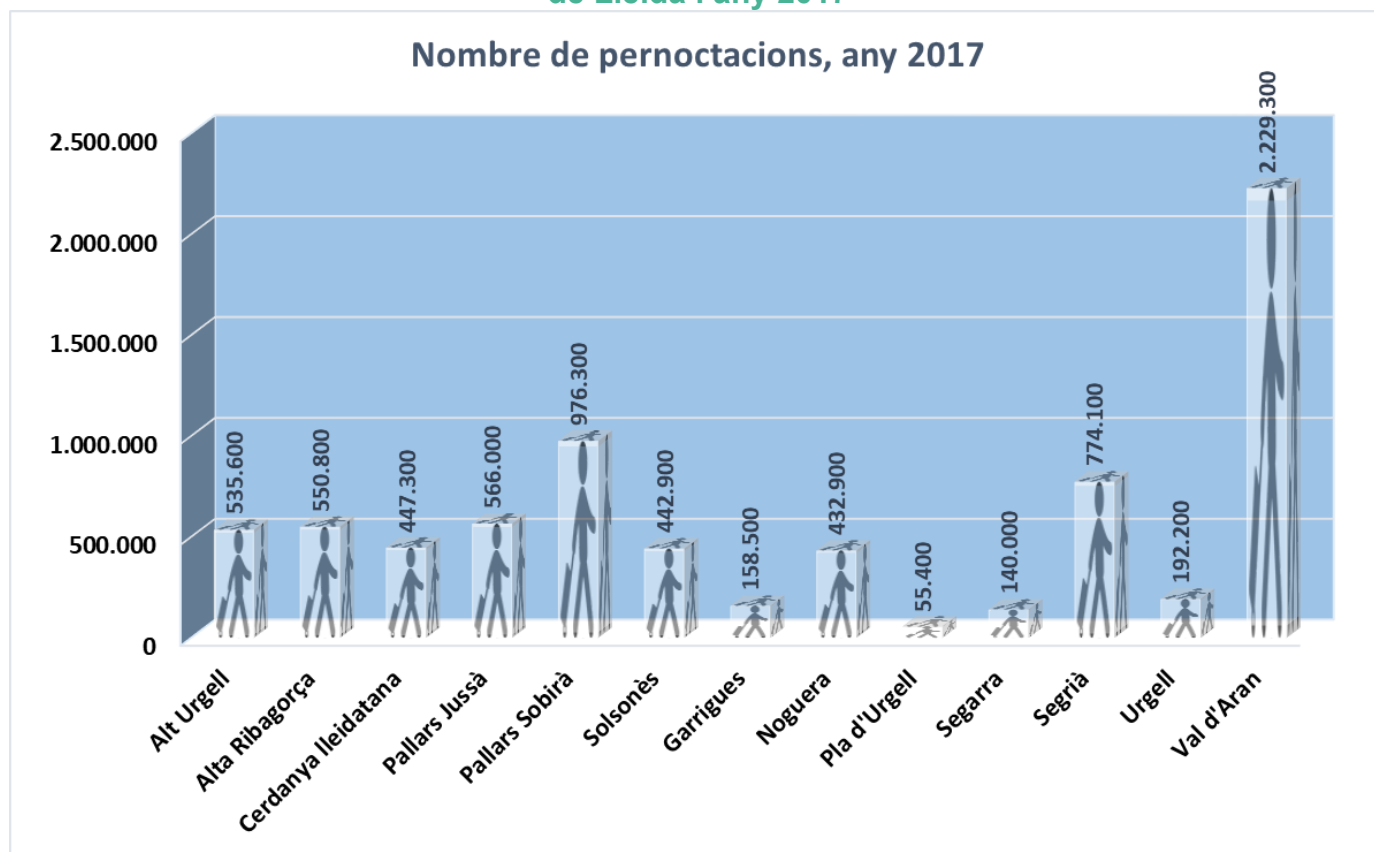
Gràfica 33. Estimació del nombre de pernoctacions turístiques per marques a Lleida l'any 2017

Gràfica 34. Estimació del nombre de turistes per comarques de Lleida l'any 2017

Gràfica 35. Estimació del nombre de pernoctacions turístiques per comarques de Lleida l'any 2017

Dels més de 7,5 milions de pernотacions estimades per tota Lleida el 2017, un 44% es van dur a terme en habitatges propis (segones residències), d'amics o de familiars, per tant, no de mercat. Fet, sense cap mena de dubte, molt significatiu de les estructures turístiques lleidatanes. A notable distància trobàvem el 24% produïdes en hotels i el 16% desenvolupades en habitatges d'ús turístic. Aquest darrer indicador considerem que és d'importància, doncs, estem parlant d'una tipologia d'allotjament turístic de recent aparició i que, com es pot corroborar, compta ja amb un paper destacat. A banda d'aquests establiments, cal anotar el quasi 9% que capten els càmpings del total de pernотacions turístiques, per situar-se, després les cases rurals, els apartaments i el conjunt d'instal·lacions juvenils (albergs, cases de colònies i grangers escola). D'aquestes darreres, sembla interessant ressaltar, per sorprenent, que el turisme rural només capta el 2,7% de les pernотacions, tot i la transcendència del territori rural a la província de Lleida.

La territorialització de la nostra estimació manté la coherència amb els principals trets definidors aportats quan es parlava tant de la localització de les places d'allotjament com de les xifres d'ocupació dels establiments d'allotjament turístic regulats per l'administració. Entre aquestes característiques destaca el predomini de les zones de muntanya com gran pol territorial d'atracció turística, conjuntament amb la comarca del Segrià al disposar de la ciutat de Lleida.

Si, en primer lloc, ens apropem a la distribució a nivell de marques turístiques, podem comprovar que l'any 2017 dels 2,5 milions de turistes un 47,1% va concentrar-se als Pirineus lleidatans, un 29,8% a les Terres de Lleida i un 23,1% a la Val d'Aran. Fixem-nos que la zona de muntanya s'endú el 70,2% dels turistes que visiten la província de Lleida. En termes de pernотacions, d'igualment el predomini de la muntanya és aclaparador. En efecte, els Pirineus lleidatans sumaven el 47,3% i la Val d'Aran el 29,5% dels 7,5 milions de nits, mentre que les Terres de Lleida "només" aconseguen acaparar el 23,2%.

Lògicament, les disparitats en la distribució del nombre de turistes i del nombre de pernотacions depèn de la diferència en les estades mitjanes que es produeixen en cadascun d'aquests territoris. En aquest sentit, cal ressaltar que a la Val d'Aran s'aconseguia l'estada mitjana més elevada de tota província -en termes de nits per persona-, el que evidentment garantia més ingressos per l'activitat turística.

En segon lloc, procedirem a apropar-nos a la distribució comarcal del turisme a Lleida l'any 2017. De l'observació de les dades, podem posar de manifest l'elevat grau de concentració existent, destacant-ne aquelles comarques de muntanya que conjuminen l'atracció turística de les estacions d'esquí a l'hivern amb el turisme lligat a la natura a l'estiu, i, en menor mesura, la comarca del Segrià per la presència i potència turística de Lleida ciutat.

La comarca de la Val d'Aran destacava per damunt de la resta de forma clara, doncs arribava a concentrar els 566.000 turistes i les 2.299.000 pernотacions. Xifres que implicaven sumar el 23,1% i el 29,5% del volum de turistes i de pernотacions, respectivament, que es van comptabilitzar a la província de Lleida. Després es situaven, segons el nombre de turistes rebuts, les comarques del Segrià amb 375.000 i del Pallars Sobirà amb 336.000; si bé, aquest ordre es capgirava si parlem de pernотacions, ja que el Pallars Sobirà va assolir les 974.000 nits i en canvi el Segrià es va quedar amb les 776.000. Retinguem que aquestes tres comarques agrupaven el 52% dels turistes i el 53% de les pernотacions de la província. En tot cas, i amb caràcter complementari, encara que no disposem de dades locals, és evident que els principals nuclis turístics d'aquestes tres comarques són els municipis de Lleida, Vielha i Mijaran, Naut d'Aran i la Vall de Boí.

A continuació trobàvem comarques entre 140.000 i els 180.000 turistes, com serien l'Alt Urgell, l'Alta Ribagorça, el Pallars Jussà, la Cerdanya lleidatana, el Solsonès i la Noguera. Per sota d'aquests valors, i a força distància, cal anotar l'Urgell, les Garrigues, la Segarra i el Pla d'Urgell. Concretament aquesta comarca, el Pla d'Urgell, es configuraria a tenor d'aquestes xifres en la que aconseguia un menor nombre de turistes (22.700) i de pernотacions (55.400).

Arran d'aquesta estimació podem ratificar la doble realitat del turisme a la província de Lleida: d'una banda, està present en el conjunt del territori; i, d'una altra banda, es manifesta un elevat grau de concentració espacial, al voltant de les zones de muntanya amb presència d'estacions d'esquí i grans espais naturals protegits, i en la ciutat de Lleida.

06

**L'IMPACTE
ECONÒMIC I
LABORAL DEL
TURISME I L'OCI A
LA SOCIETAT
LLEIDATANA, 2016-
2018**

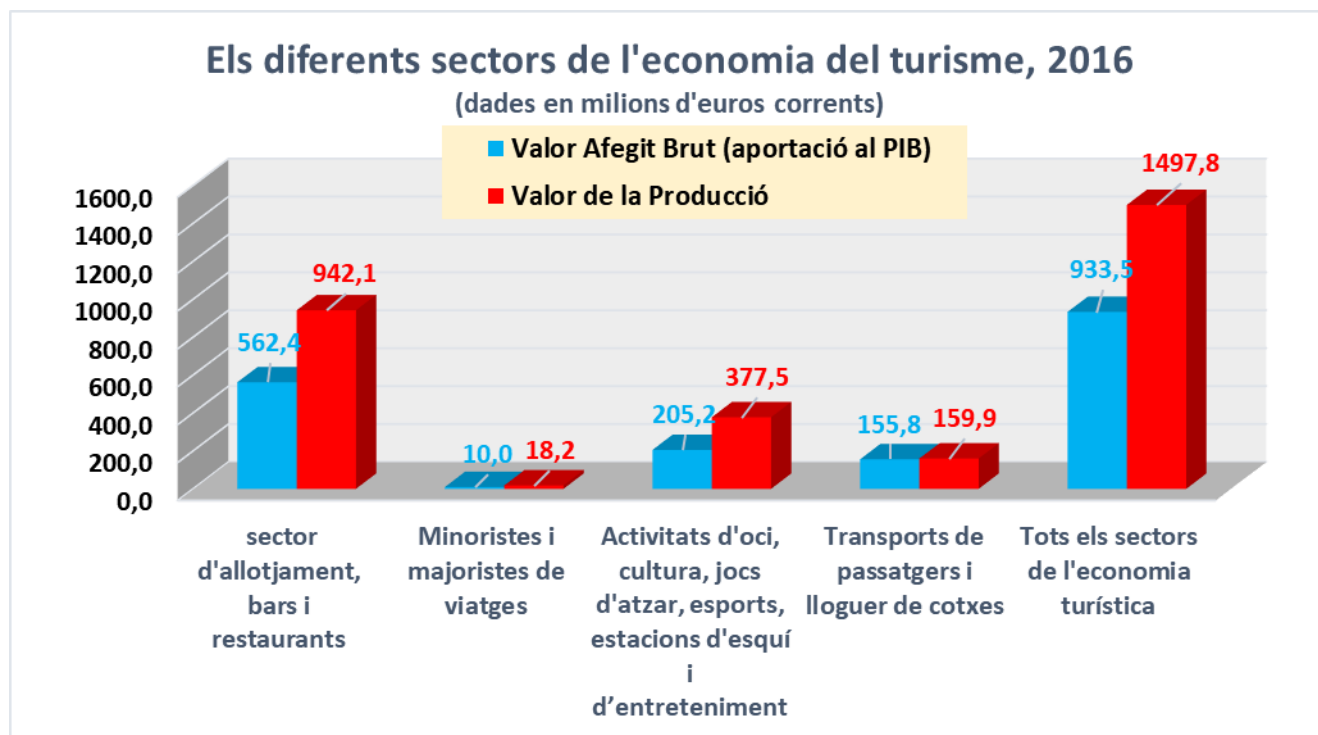
IMPACTE DEL TURISME A L'ECONOMIA

L'impacte de les activitats turístiques sobre l'economia lleidatana, com a la de qualsevol altre indret del país o del món, és evident, alhora que és heterogeni i canviant al llarg del temps. Cal tenir en compte, a més, que les activitats turístiques engloben realitats molt diverses, amb estructures i formes d'organització dissímils, i dimensions notablement diferents que abasten des de grans empreses nacionals i internacionals fins autònoms dedicats al turisme de caràcter familiar. En la present publicació considerem, com així ho defensen els principals organismes internacionals i instituts d'estadística que elaboren dades sobre turisme, que el nucli de l'activitat turística està conformat pel valor de la producció obtingut al sector d'allotjament i al de bars i restaurants. A aquest nucli cal afegir-li tres tipus d'activitats més: a) l'oci, la cultura i els museus, l'entreteniment, estacions d'esquí i centres esportius, cinema i espectacle; b) el transport per terra, mar i aire de passatgers, i el lloguer de cotxes; i, c) les empreses i establiments dedicats al procés minorista i majorista de venda de viatges. Fet que ens porta a parlar de turisme i d'oci des d'un enfocament holístic. Resten, però, altres sectors econòmics també relacionats amb el turisme que aquí no es contemplen, com és el cas de la construcció i de les empreses immobiliàries, davant de la dificultat de discernir la part de les seves activitats que efectivament tenen relació amb el turisme.

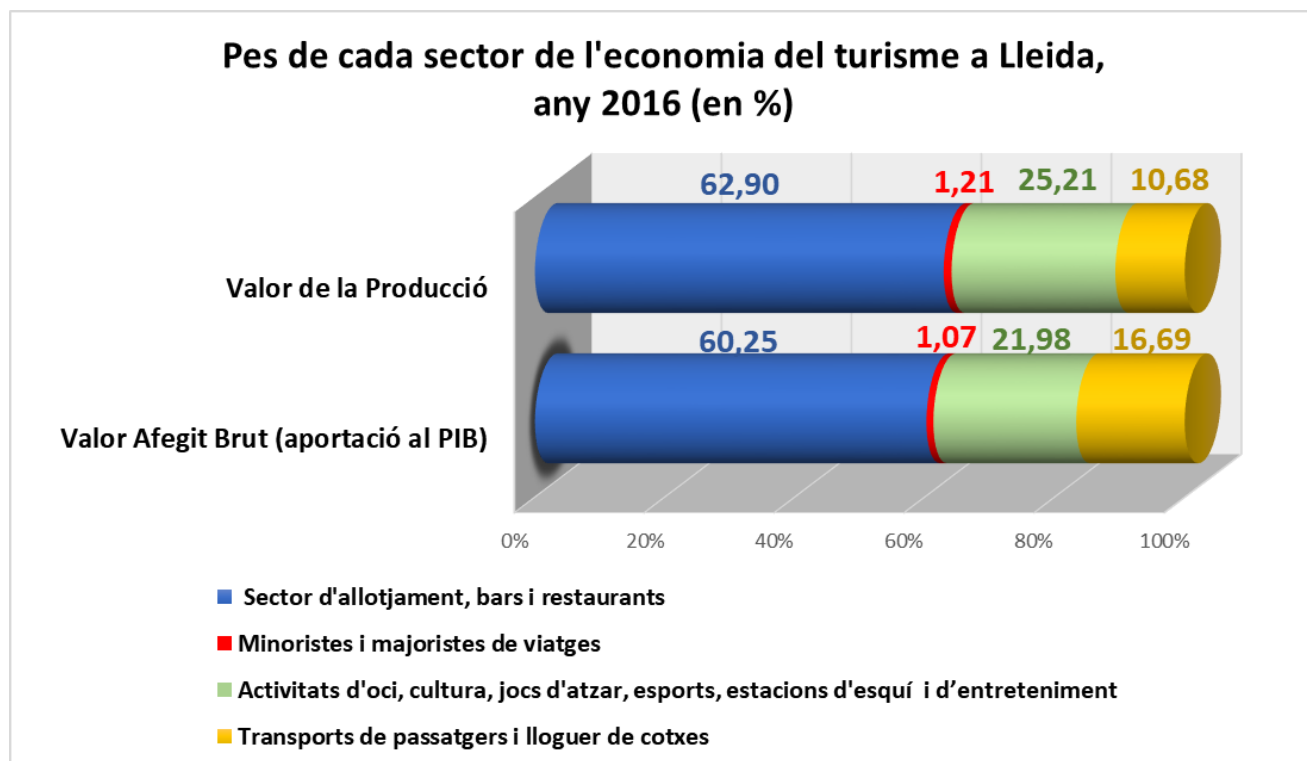
En aquest estudi s'ha utilitzat com a informació de base les dades de l'Institut d'Estadística de Catalunya, tant aquelles que procedeixen de la seva estimació del PIB territorialitzat com de les que ens parlen dels comptes econòmics anuals de Catalunya. Així com, d'idèntica forma que s'han emprat les xifres de la taula input-output, de la afiliació a tots els sectors i subsectors de la Seguretat Social, de l'estadística estructural de les empreses del sector serveis, i de l'estadística i comptes de les empreses turístiques. Totes referides a l'any 2016, que seria el darrer amb la informació completa.

Les dades de que disposem assenyalen que el valor de la producció del turisme i de l'oci de la província de Lleida va ser de 1.497,8 milions d'euros l'any 2016. Si parlem de valor afegit brut, és a dir, en termes d'aportació al PIB, aquest va ser de 933,5 milions d'euros. Recordem que, bàsicament, si al valor de la producció li sostraiem el valor del consum dels productes intermedis (inputs) resulta el valor afegit brut a preus bàsics (VAB).

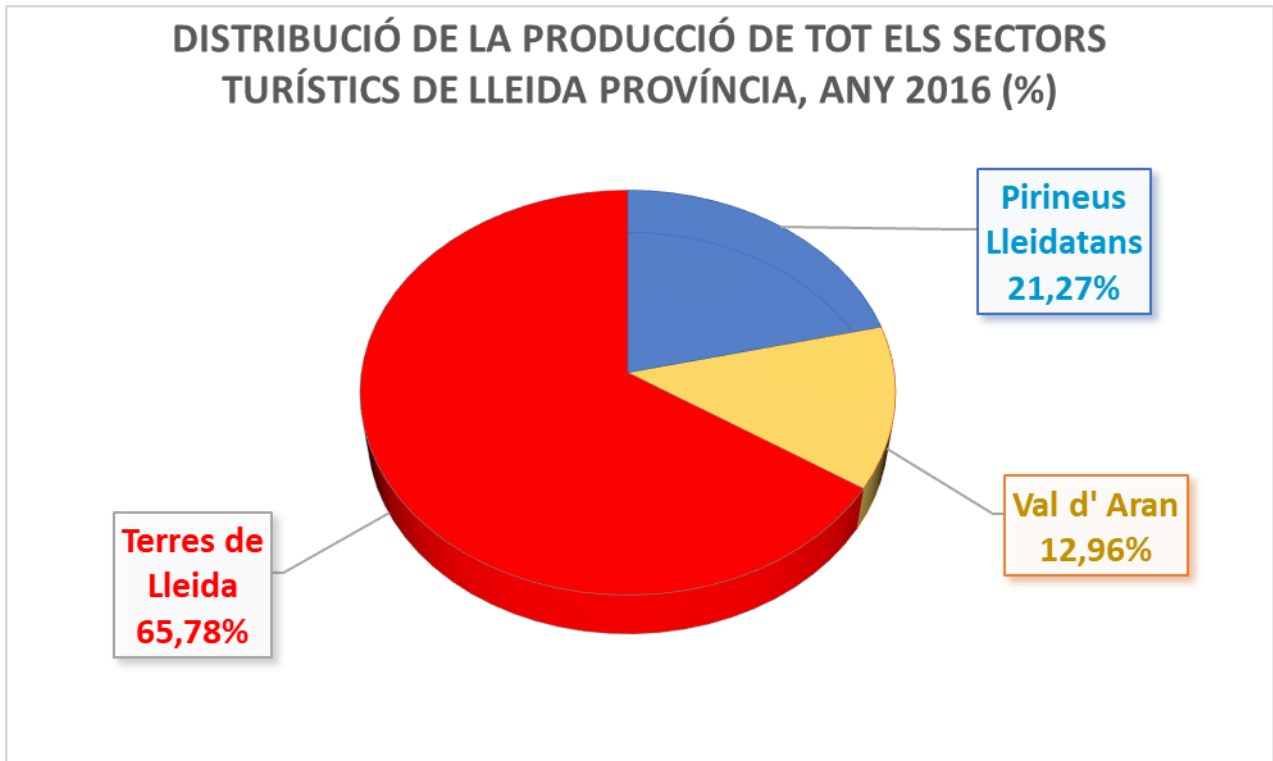
Gràfica 35. L'economia del turisme de Lleida l'any 2016

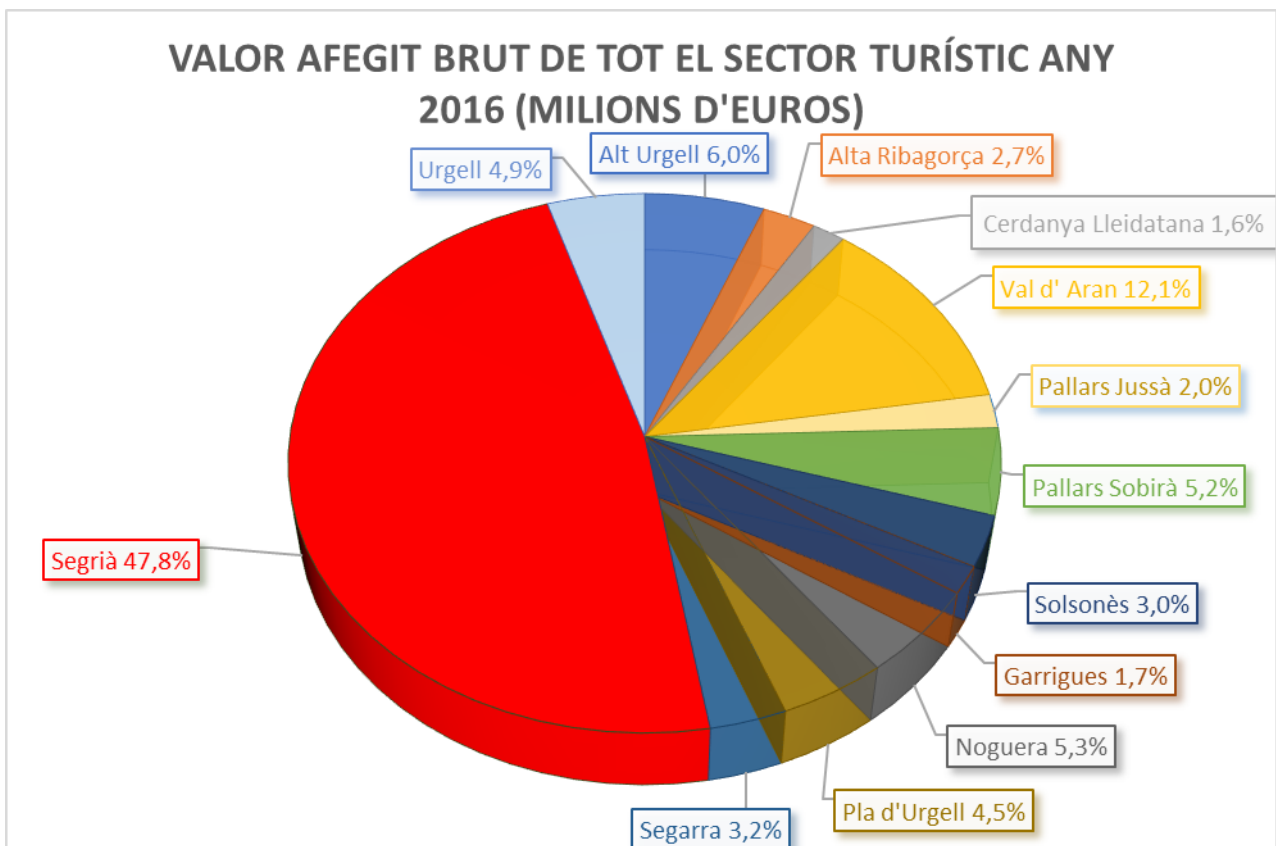
Gràfica 36. Composició percentual de l'economia del turisme a Lleida, l'any 2016

Gràfica 37. El paper de les marques turístiques a l'economia del turisme lleidatana, any 2016

Gràfica 38. El paper de les comarques a l'economia del turisme lleidatana, any 2016

Las empreses dedicades als serveis d'allotjament (hotels, càmpings, cases rurals, apartaments i albergs) i les de bars i restauració (bars, cafeteries, restaurants, serveis de menjars...) aportaren la part més important del conjunt del sector turístic lleidatà. Així, aconseguiren uns 942,1 milions d'euros de valor de la producció i 562,4 milions d'euros de valor afegit brut (VAB). Aquests valors suposaven el 62% del valor total de la producció del sector turístic i el 60% de la seva aportació al valor afegit brut. A notable distància trobàvem, d'una banda, el sector de l'oci, esports, cultura i entreteniment que aconseguien el 26% del valor de la producció i el 22% del VAB. I, d'una altra, el sector de transports de passatgers i lloguer de cotxes que va assolir l'11% del valor de la producció i un 17% del VAB del conjunt del món turístic a Lleida. Finalment, el paper econòmic de les agències i dels majoristes de viatges és força testimonial en aquest territori.

Pel que fa a la territorialització podem comprovar que el pes de l'allotjament i de bars i de restaurants que comporta Lleida ciutat a la marca turística que, oficialment, s'anomena Terres de Lleida, juga per alterar les pautes de localització que havíem vist al descriure i interpretar el volum de turistes o de places d'allotjament.

Així, durant l'any 2016, i només parlant de valor de la producció, podem veure que la marca turística Terres de Lleida concentrava el 66% del total lleidatà, seguida pel 22% dels Pirineus lleidatans i pel 16% per la Val d'Aran.

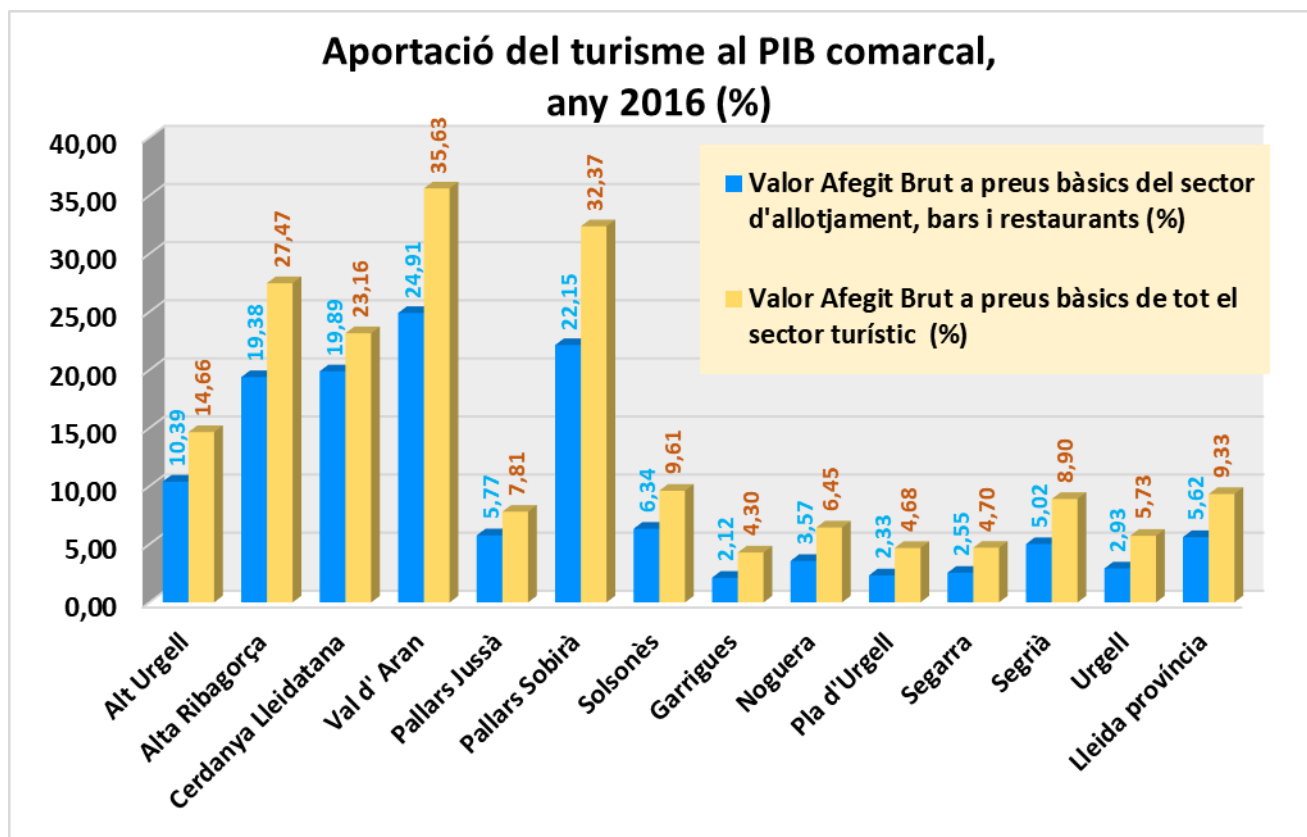
A escala comarcal, podem corroborar el pes del Segrià, doncs per si sola arribava a aportar el 47,8% del total provincial. A distància, però també de forma destacada en relació a la resta, se situava la Val d'Aran, la producció de la qual equivalia al 12,1% del total. Aquesta comarca era seguida per l'Alt Urgell, el Pallars Sobirà, la Noguera, l'Urgell i el Pla d'Urgell. En tot cas, a banda de retenir que hi ha activitat turística a quasi tota arreu, no és menys cert la importància del grau de concentració, que es reafirma si observem la enorme distància existent entre el valor obtingut pel Segrià, 702 milions d'euros de producció, i els 24 milions d'euros obtinguts per les Garrigues.

Un tret característic significatiu és el pes que el món turístic "juga" en cada economia comarcal, fet que permet calibrar realment la potència del respectiu sector turístic. En efecte, seguint amb aquestes dades referides a l'any 2016, a Lleida província el conjunt d'activitats turístiques van obtenir l'equivalent al 9,3% del valor afegit brut -aportació al PIB, bàsicament-. Una ràtio similar al valor mitjà català i espanyol.

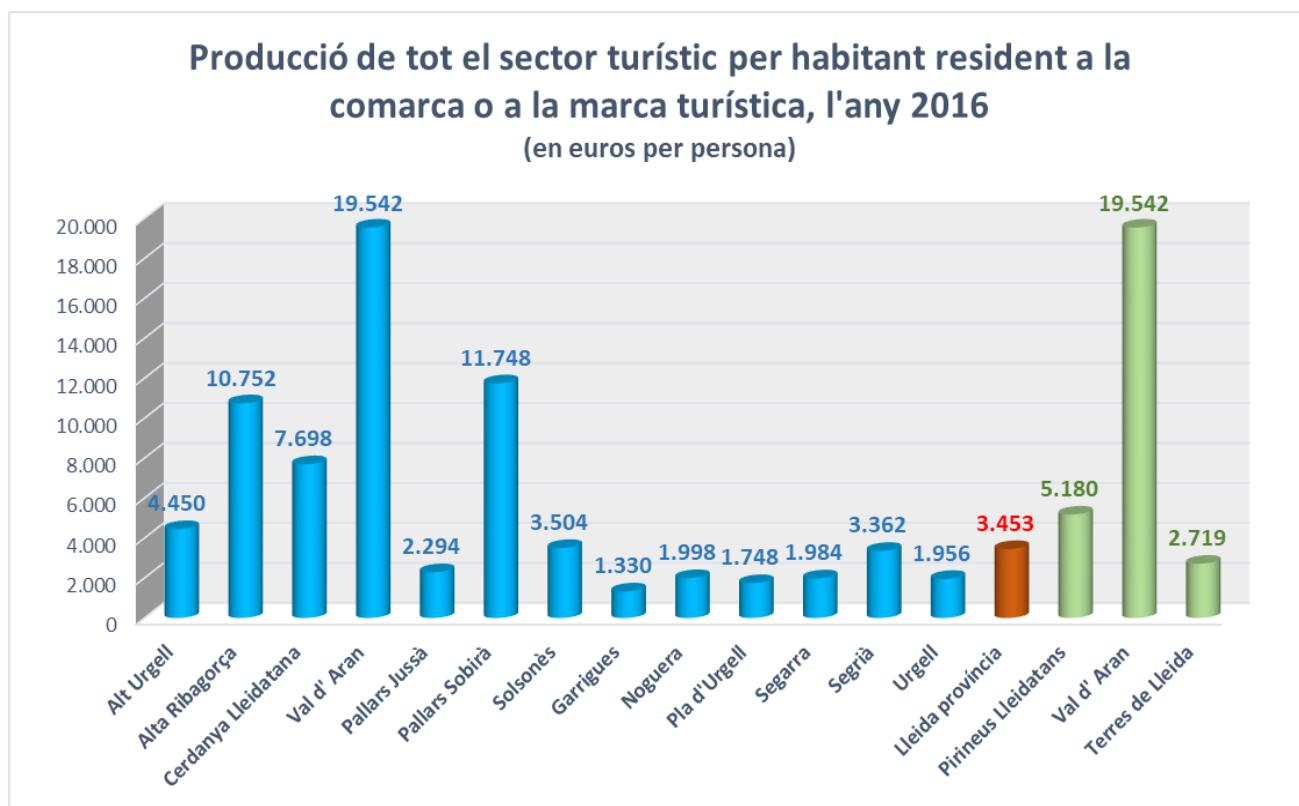
Ara bé, les disparitats comarcals eren -i són- molt destacables. Fet que es pot comprovar si observem que 35,6% de l'economia de la Val d'Aran depenia directament del turisme, o el 32,4% de la del Pallars Sobirà, el 27,5% en l'Alta Ribagorça, o el 23,7% en el cas de la Cerdanya Lleida; percentatge que es situava en el 14,7% en l'Alt Urgell. Pel contrari, a les Garrigues, el Pla d'Urgell o la Segarra no s'arribava al 5% d'aportació del turisme a les respectives economies comarcals, patentitzant la seva relativa feblesa. La comarca del Segrià, per la seva part, i tot i el pes sobre el conjunt del turisme lleidatà, només assolía un 8,9% de proporció que li suposava el turisme a la seva economia.

Aquestes xifres percentuals mostren realment que el turisme té un paper molt important a les comarques de muntanya que, com ja s'ha comentat, compten amb l'atracció turística d'hivern, amb estacions d'esquí, i el turisme d'estiu lligar als diferents tipus d'espais naturals i els diversos usos dels mateixos que es produeixen a la primavera i l'estiu.

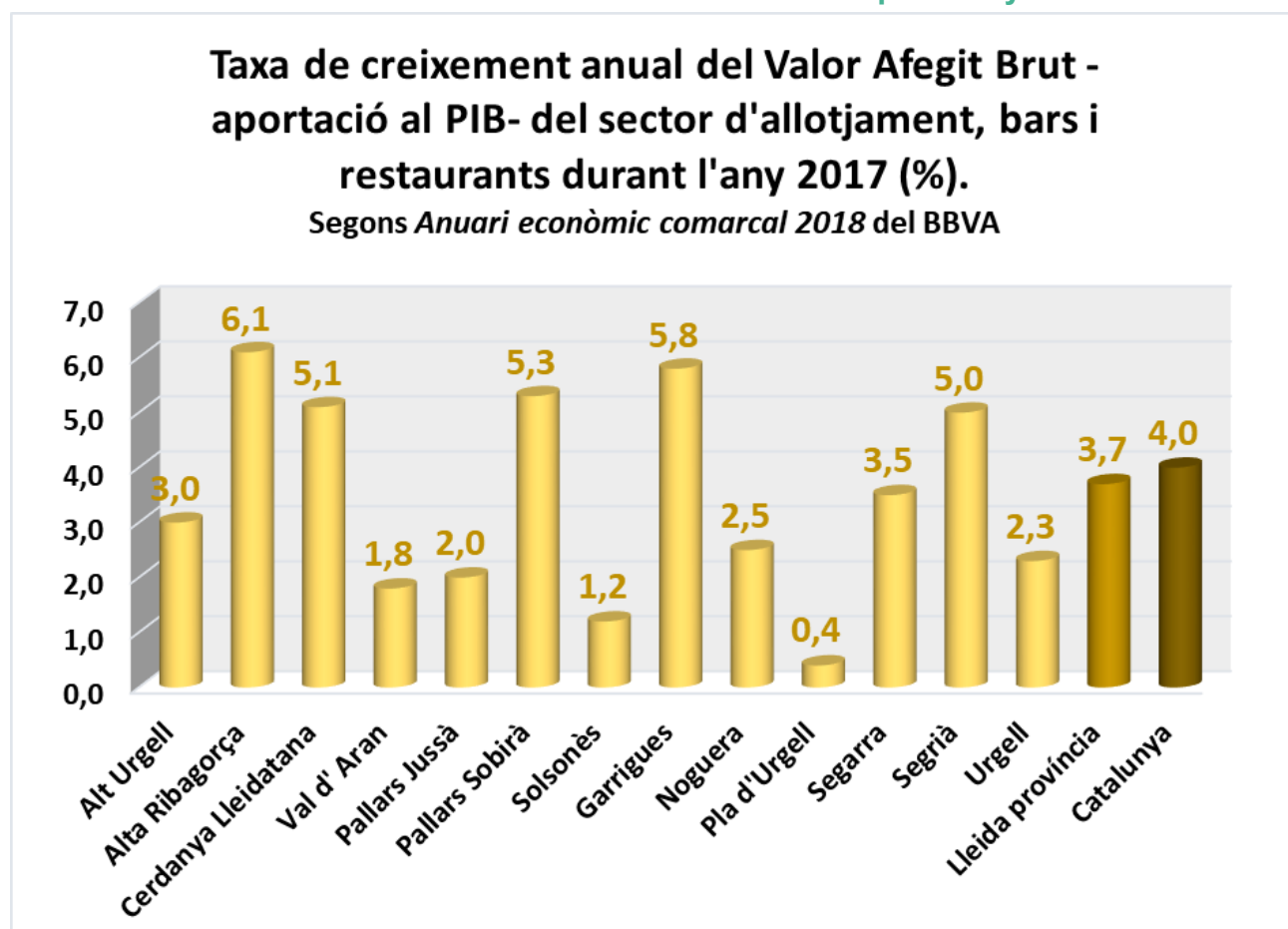
Gràfica 39. El pes del turisme en les economies comarcals, any 2016

Gràfica 40. La intensitat del turisme a escala comarcal

Gràfica 41. Creixement de les activitats turístiques l'any 2017

Aquest paper diferencial que les activitats turístiques desenvolupen a cada territori, igualment el podem veure si relacionem el valor de la producció dividit pel nombre de persones residents a cada comarca. Aquest indicador permet, en els fons, mesurar la intensitat de l'activitat turística i, al mateix temps, ens ajuda a matissar l'impacte que el volum de població resident (no turistes) té en el consum en bars, restaurants i serveis de menjar i que es reflecteix en els valors de la producció i del valor afegit brut.

A l'any 2016 aquesta ràtio va ser de 3.453 euros per persona resident en el conjunt de la província de Lleida. Doncs bé, a la Val d'Aran s'arribava al màxim comarcal, amb 19.452 euros per habitant, mentre que a les Garrigues només s'assolien els 1.930 euros per habitant, pràcticament deu vegades menys. Altres valors elevats s'aconseguien a l'Alta Ribagorça, a la Cerdanya lleidatana i a l'Alt Urgell; en tant que el valors per sota de la mitjana provincial es registraven a la Noguera, el Segrià, la Segarra, el Pallars Jussà (única comarca de muntanya amb ràtios baixes) i l'Urgell.

Per últim, volem fer esment a que, utilitzant les dades aportades per *l'Anuari Econòmic Comarcal de Catalunya 2018* del BBVA (2018), podem exposar les ràtios de creixement durant l'exercici del 2017 del valor afegit brut del turisme a cada comarca lleidatana. Aquest any 2017, arran d'aquestes xifres, va ser globalment un bon any turísticament parlant a Lleida, doncs es va comptabilitzar un increment del VAB turístic del 3,7%, per damunt del augment del conjunt de sectors econòmics de la província. Cal, però, advertir que aquí només es parla dels sectors d'allotjament, bars, restaurants i serveis de menjars.

Tanmateix, les diferències comarcals varen ser significatives, com a conseqüència de múltiples factors. D'aquesta forma, tenim comarques de muntanya amb un fort ritme de creixement com l'Alta Ribagorça amb un 6,1%, el Pallars Sobirà amb un 5,3% i la Cerdanya lleidatana amb un 5,1%, com també tenim comarques del Pla de Lleida amb gran dinamisme, com les Garrigues amb un 5,8% d'increment anual del turisme o el Segrià amb un 5%. A l'altre costat, tenim comarques de muntanya amb una ràtio molt moderada com la Val d'Aran amb un 1,8% d'augment, o de zones de plana com el Pla d'Urgell amb un 0,4%.

IMPACTE DEL TURISME A MERCAT LABORAL

El conjunt d'activitats turístiques desenvolupen una funció important en les estructures laborals de Lleida. Amb algunes característiques significatives. En primer lloc, pel propi volum que en termes de nombre d'ocupats han assolit. En segon lloc, per la seva disseminació a bona part dels municipis, on d'una o altra forma aquestes activitats hi són presents. En tercer lloc, malgrat el que acabem de manifestar, aquest àmbit del mercat laboral es defineix en darrera instància per la seva estacionalitat, és a dir, per comptar amb una variabilitat elevada en quan al nombre de treballadors segons l'època de l'any i en relació a la temporalitat lligada a determinats productes i destinacions turístiques. En quart lloc, per aquest darrer fet, aquests són sectors econòmics on l'ocupació temporal acaba sent força elevada.

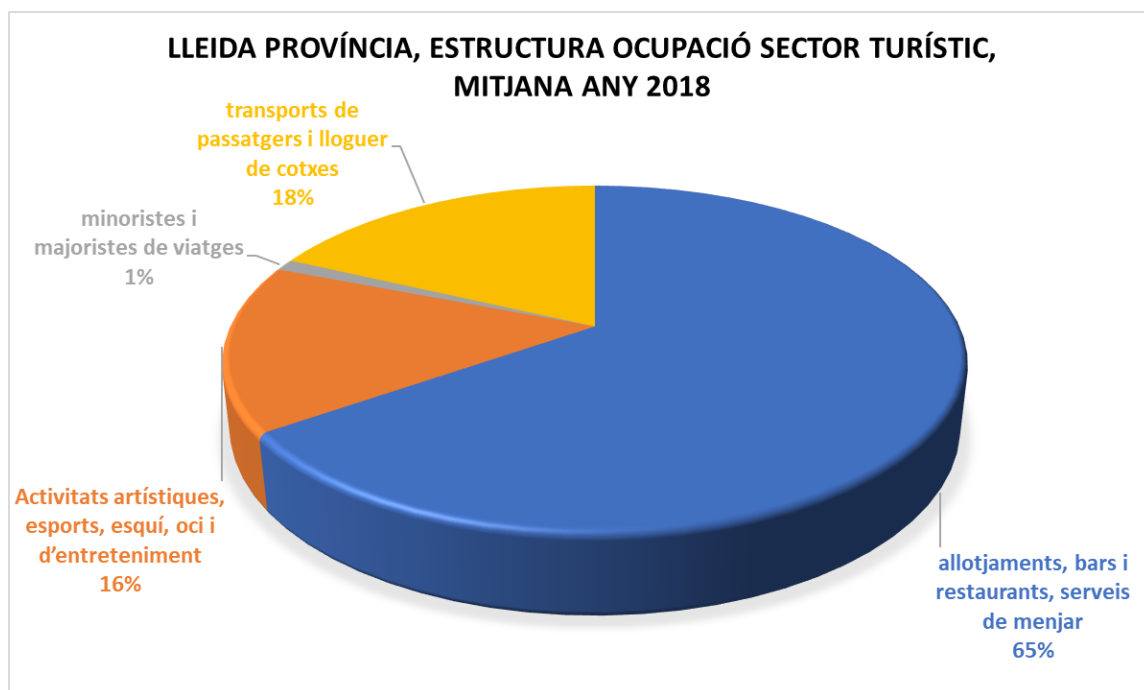
La mitjana de persones treballant en els sectors turístics a Lleida província durant l'any 2018 va ser de 20.978 persones, segons les dades d'afiliació a tots els règims de la Seguretat Social. D'aquests, 15.773 eren assalariats i 5.204 autònoms. A més, els assalariats treballaven en 2.719 empreses que es dedicaven al món turístic. De les xifres presentades es dedueix un nombre mitjà de treballadors per empresa de 5,8. A més, tant sols 76 empreses tenien entre 30 i 100 operaris i únicament 16 superaven els 100. Tot el que mostra una estructura conformada per petites empreses, una part important dels quals té caràcter d'empresa familiar.

Dins del sector turístic, la principal agrupació és la formada pel sector d'allotjament i els bars i restaurants, que agrupaven de mitjana, durant el 2018, el 65% de l'ocupació del món turístic a la província de Lleida. No obstant, cal ressaltar que d'ells, 3.001 treballaven en els diferents tipus d'establiments d'allotjament i 10.484 ho feien en un nombre considerable de bars, cafeteries, restaurants i serveis de menjar. A distància trobàvem el transport de passatgers, amb un 18% de l'ocupació turística i l'àmplia i diversa agrupació de les activitats d'oci, entreteniment, esports i cultura, que sumava un 16%. En aquesta agrupació, hem de fer notar el nombre de treballadors relativament baix dedicat a qüestions culturals, museus i monuments; en canvi, constatem un volum elevat relacionat amb les empreses d'entreteniment, esports i estacions d'esquí i parcs d'atraccions. Per últim, les empreses de viatges (minoristes i majoristes) tenien un paper testimonial, concentrant només l'1%.

Taula 11. Creixement de les activitats turístiques l'any 2017

branques d'afiliació a la Seguretat Social mitjana de l'any 2018	assalariats	autònoms	total treballadors	empreses amb assalariats
Serveis d'allotjament (hotels, càmpings, apartaments, etc)	2.544	457	3.001	333
Serveis de menjar i begudes (bars, restaurants, etc)	7.440	3.044	10.484	1.570
Agències viatges i operadors turístics	144	76	219	43
Activitats artístiques i d'espectacles (cinemes, teatres, sales musicals...)	138	236	374	35
Biblioteques i museus	80	18	98	25
Jocs d'atzar i apostes (casinos, bingos...)	138	55	193	35
Activitats esportives i d'entreteniment (estacions d'esquí, centres esportius, parcs d'atraccions...)	2.257	293	2.550	270
Transport de passatgers per carretera	2.705	897	3.602	339
Transport marítim i per vies interiors de passatgers	0	1	1	0
Transport aeri de passatgers	36	2	38	1
Activitats de lloguer (inclou lloguer automòbils)	291	125	416	68
total sectors directament i indirectament turístics	15.773	5.204	20.978	2.719

Gràfica 42. Creixement de les activitats turístiques l'any 2017

Taula 12. Creixement de les activitats turístiques l'any 2017

comarques i marques turístiques	desembre de 2017		juny de 2018		desembre de 2018	
	total ocupats en les activitats turístiques	% ocupats en activitats turístiques sobre total ocupació	total ocupats en les activitats turístiques	% ocupats en activitats turístiques sobre total ocupació	total ocupats en les activitats turístiques	% ocupats en activitats turístiques sobre total ocupació
comarques						
Alt Urgell	1.082	16,89	1.121	17,28	1.129	18,11
Alta Ribagorça	501	38,76	541	39,58	565	42,20
Cerdanya lleidatana	386	36,52	390	33,72	538	41,11
Val d'Aran	3.170	54,33	1.308	34,79	3.240	54,43
Garrigues	460	7,88	470	7,79	464	8,35
Noguera	1.417	11,34	1.597	11,90	1.476	12,13
Pallars Jussà	398	9,84	447	10,91	391	10,24
Pallars Sobirà	841	34,03	892	34,91	857	34,67
Pla d'Urgell	1.082	7,60	1.060	7,10	1.128	7,90
Segarra	763	7,44	766	7,30	743	7,01
Segrià	8.883	9,17	8.637	8,26	9.802	10,33
Solsonès	681	13,58	710	13,64	713	13,88
Urgell	1.081	8,35	1.119	8,34	1.138	8,72
Lleida província	20.762	11,61	19.073	10,17	22.200	12,55
marques turístiques						
Pirineus lleidatans	3.904	19,21	4.116	19,67	4.208	20,67
Val d'Aran	3.170	54,33	1.308	34,79	3.240	54,43
Terres de Lleida	13.687	8,97	13.649	8,38	14.752	9,80

Com s'ha posat de manifest anteriorment, el turisme és un àmbit de l'economia molt estacional. Certament es pot corroborar si comparem les dades referides a desembre de 2017, juny de 2018 i desembre de 2018, el darrer any. Així, si al desembre de 2017 l'ocupació turística a Lleida era de 20.762 persones, descendia a l'estiu, concretament al mes de juny de 2018 a 19.073, afectada per la pèrdua de llocs de treball lligats directament i indirectament a les estacions d'esquí i a la temporada turística de Setmana Santa; per tornar a créixer al desembre de 2018 fins a superar els 22.200 treballadors, beneficiant-se dels atractius dels esports d'hivern i de la temporada nadalenca. En tot cas, val la pena destacar que durant l'any 2018 l'ocupació turística hauria augmentat en 2.000 persones globalment, és a dir, en un 10%.

Un dels reptes més importants del turisme lleidatà és apostar per la desestacionalització, i incorporar nous productes i destinacions que actuïn complementàriament, facilitant que l'atractiu turístic de Lleida estigui actiu al llarg de tot l'any, el que beneficiaria els negocis i, sens dubte, l'ocupació.

Lògicament aquesta variabilitat acusada del turisme es concentra en aquells territoris que practiquen el monocultiu turístic. Un bon exemple el tenim a la Val d'Aran. Així, si el desembre de 2017 comptava amb 3.170 treballadors, al juny de 2018 només 1.308, per tornar a incrementar-se al desembre de 2018 (ja en la nova temporada turística d'hivern amb les estacions d'esquí en marxa) fins a arribar als 3.240 treballadors. No hi ha dubte, que aquesta forta estacionalitat impacta en altres sectors, com l'immobiliari o en l'alimentació. Paradòjicament, als Pirineus lleidatans, malgrat també tenir estacions d'esquí i veure's afectats per l'estacionalitat, com igualment juguen amb l'atractiu de primavera i estiu de l'ús turístic dels espais naturals poden mantenir l'ocupació durant pràcticament tot l'any.

D'altra banda, les xifres d'ocupació turística ens permeten, d'igual forma, constatar la importància que aquestes activitats tenen en els mercats laborals comarcals. En el conjunt de la província de Lleida, els diferents sectors turístics concentraven entre el 10,2% i el 12,6% del total de treballadors, al mes de juny i de desembre de 2018, respectivament. En aquest mes de desembre a la Val d'Aran el turisme suposava el 54,4% de totes les persones afiliades a la Seguretat Social de tots els sectors econòmics, encara que aquest percentatge descendia al 33,3% durant el mes de juny. També s'assolien valors molt elevats entre el 30 i el 50% a l'Alta Ribagorça, la Cerdanya Lleidatana i el Pallars Sobirà.

Per contra, el turisme comptava amb un menor arrelament a la Segarra, l'Urgell, el Pla d'Urgell i les Garrigues, amb valors al voltant del 8% dels treballadors, molt lluny de les ràtios registrades a les zones de muntanya.

07

**MONOGRÀFIC I:
ELS MUSEUS
LLEIDATANS
DANIEL PAÛL AGUSTÍ**

ÍNDEX

1. Els equipaments museístics a Catalunya
2. Metodologia
3. Els museus a la província de Lleida
 - 3.1. Presentació
 - 3.2. Capacitat d'atracció de visitants dels museus de Lleida
 - 3.3. Turistes als museus lleidatans
 - 3.4. Horaris d'obertura i personal del museus lleidatans
 - 3.5. Preu
 - 3.6. Uns museus dinàmics
 - 3.7. La presència dels museus a les xarxes socials
4. Les col·leccions obertes al públic a la província de Lleida
 - 4.1. Presentació
 - 4.2. Capacitat d'atracció de visitants de les col·leccions obertes al públic
 - 4.3. Turistes a les col·leccions lleidatanes
 - 4.4. Horaris d'obertura i personal de les col·leccions obertes al públic lleidatans
 - 4.5. Preu
 - 4.6. Unes col·leccions poc renovades
 - 4.7. La presència dels museus a les xarxes socials
5. Altres espais museístics a la província de Lleida
6. Perspectives futures
7. Conclusions.

1. ELS EQUIPAMENTS MUSEÍSTICS A CATALUNYA

En les darreres dècades els espais tradicionalment coneguts com a museus han experimentat una transformació important. Fins no fa pas gaires anys, els museus eren vistos com uns equipaments dedicats majoritàriament a conservar elements patrimonials per a l'estudi, la formació i el gaudi de la població. Ara bé, a partir dels anys vuitanta, i de forma progressiva, els museus van anar adquirint noves funcions. A les tradicionals s'hi van anar afegint noves demandes, com per exemple, l'educació de segments amplis de la població, propiciar la cohesió social, la dinamització econòmica de barris i àrees urbanes, l'impuls a la creació o l'atracció de turistes. És en aquest darrer aspecte en el qual es focalitzarà el present treball.

La diversitat de continguts, de maneres de funcionar, de temàtiques o de mitjans fan, no obstant, que les repercussions que els diversos equipaments museístics poden tenir en el camp del turisme siguin diferents. No tots els equipaments museístics desenvolupen les mateixes funcions. En aquest sentit és important senyalar que la Llei de Museus de Catalunya, de 1990, va establir un Registre de Museus de Catalunya, efectiu des de l'any 1993. Aquest registre estableix una sèrie d'obligacions que han de complir els equipaments per ser reconeguts com a museus. En el cas català són relativament pocs els equipaments que compleixen aquests requisits. L'any 2018 hi havia a Catalunya 113 museus.

Ara bé, l'espai museístic català no es limita a aquests equipaments. Hi ha un nombre ampli d'altres equipaments que, per no reunir les condicions o per voluntat de no ser-hi, no s'han inscrit com a museus. Són el que es coneixen com a col·leccions obertes al públic. El mateix any 2018 hi havia a Catalunya 319 col·leccions. Finalment, més enllà d'aquests espais oficialment reconeguts per l'administració també trobem altres equipaments amb funcions expositives. Malgrat no aparèixer en aquests llistats, generalment per ser relativament moderns i per manca d'una col·lecció museística pròpia, també desenvolupen unes evidents funcions turístiques. Es tracta, per exemple, de centres d'interpretació, de petites col·leccions o de mostres més o menys permanents. Pel seu interès turístic aquests espais també s'analitzaran en la present recerca.

2. METODOLOGIA

Establir el nombre de turistes dels museus lleidatans és una tasca complexa. No existeixen actualment estadístiques desagregades a nivell d'equipament que permetin definir fins a quin punt els visitants dels museus són turistes o bé població local. Per aquest motiu el present treball es basarà en les fonts generalistes actualment disponibles.

En primer lloc, s'analitzaran les dades disponibles a nivell de Catalunya, publicades anualment pel departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Concretament, s'utilitzarà la publicació Estadístiques Culturals de Catalunya en la seva edició de 2018. Ara bé, aquesta publicació només ofereix unes poques dades, generalment de visitants, a nivell comarcal.

Per analitzar més en detall i obtenir dades dels diversos museus cal anar a les Estadístiques de visitants dels museus registrats de Catalunya i les estadístiques de visitants de les col·leccions obertes al públic de Catalunya. Aquests dos reculls estadístics els publica anualment el Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles de la Direcció General del Patrimoni Cultural de la Generalitat de Catalunya. En el present estudi ens basem en les dades més recents disponibles a novembre de 2018. En el cas dels museus, aquestes dades feien referència a l'any 2017. Es tracta d'un conjunt de dades recopilades per la pròpia Generalitat a partir d'informació facilitada pels diversos centres. En el cas de les col·leccions, les dades es remuntaven a l'any anterior. Les dades tenen les mateixes característiques que les dels museus. La informació recopilada en aquestes fonts tracta, bàsicament, d'indicadors de visitants, d'activitat i d'ús de les xarxes socials.

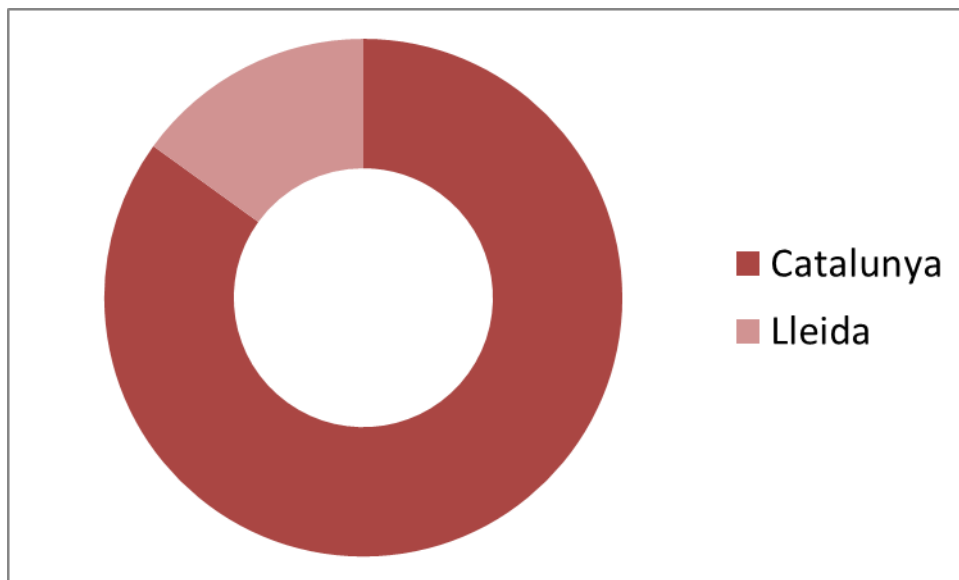
Finalment, per complementar aquesta informació, disposem de dades recopilades a través del contacte directe amb els responsables dels diversos equipaments. Es tracta majoritàriament d'una enquesta enviada per correu electrònic, que van respondre, de forma voluntària, aproximadament la meitat dels equipaments culturals. Aquesta enquesta aporta dades sobre tipologies de visitants, treballadors dels diferents equipaments, horaris d'obertura o preu.

3. ELS MUSEUS A LA PROVÍNCIA DE LLEIDA

3.1. Presentació

La província de Lleida té un total de 17 museus registrats. Aquesta xifra representa aproximadament un 15% dels museus que tenia Catalunya l'any 2017. Aquests equipaments es troben bastant repartit. Només les comarques de l'Alta Ribagorça, la Cerdanya lleidatana i les Garrigues no tenen aquest tipus d'equipament.

Gràfica 42. El pes de Lleida en els museus catalans, 2018

Aquests disset museus presenten unes característiques, una història i unes tradicions ben diverses. Una mostra d'aquesta diversitat la podem observar en les tipologies dels diversos centres:

Museus d'art i història

- Museu Diocesà d'Urgell (la Seu d'Urgell)
- Museu de la Noguera (Balaguer)
- Museu de la Conca Dellà (Isona)
- Museu d'Art Jaume Morera (Lleida)
- Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal (Lleida)
- Museu Diocesà i Comarcal de Solsona (Solsona)
- Museu de Guissona. Eduard Camps (Guissona)
- Museu Comarcal de l'Urgell (Tàrrrega)

Museus de ciències naturals i de la tècnica

Dinosfera (antigament conegut com a Museu dels Dinosauris) (Coll de Nargó)

Museu de la Noguera - Centre d'Interpretació de l'Or del Segre (Balaguer)

Museus tècnics i de tradicions

Ecomuseu de les Valls d'Àneu (Esterri d'Àneu)

Museu Comarcal de Cervera. Casa Duran i Sanpere (Cervera)

Musèu dera Val d'Aran (Vielha)

Musèu dera Val d'Aran. Ecomuseu Çò de Joanchiquet (Vilamòs)

Musèu dera Val d'Aran. Fàbrica dera Lan (Vielha)

Musèu dera Val d'Aran. Glèisa de Sant Joan d'Arties (Arties)

Musèu dera Val d'Aran. Mòla de Salardú (Salardú)

Centre d'Interpretació de l'or del Segre (Font: <http://museucn.com/uploads/files/museu/1-995--.jpg>)

La situació dels diversos museus també és extremadament diferent. A nivell administratiu, el Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal és el principal centre de la província. Aquest és l'únic museu d'aquesta àrea que ha estat declarat com a museu d'interès nacional. Aquesta categoria la dóna la Generalitat a museus que disposen de col·leccions "d'una gran rellevància i d'infraestructures tècniques i recursos econòmics i humans suficients que els capaciten per desenvolupar un rol d'abast nacional i també per projectar el seu patrimoni tant en l'àmbit nacional com internacional" . Es tracta d'una categoria que l'any 2018 només tenien set museus catalans.

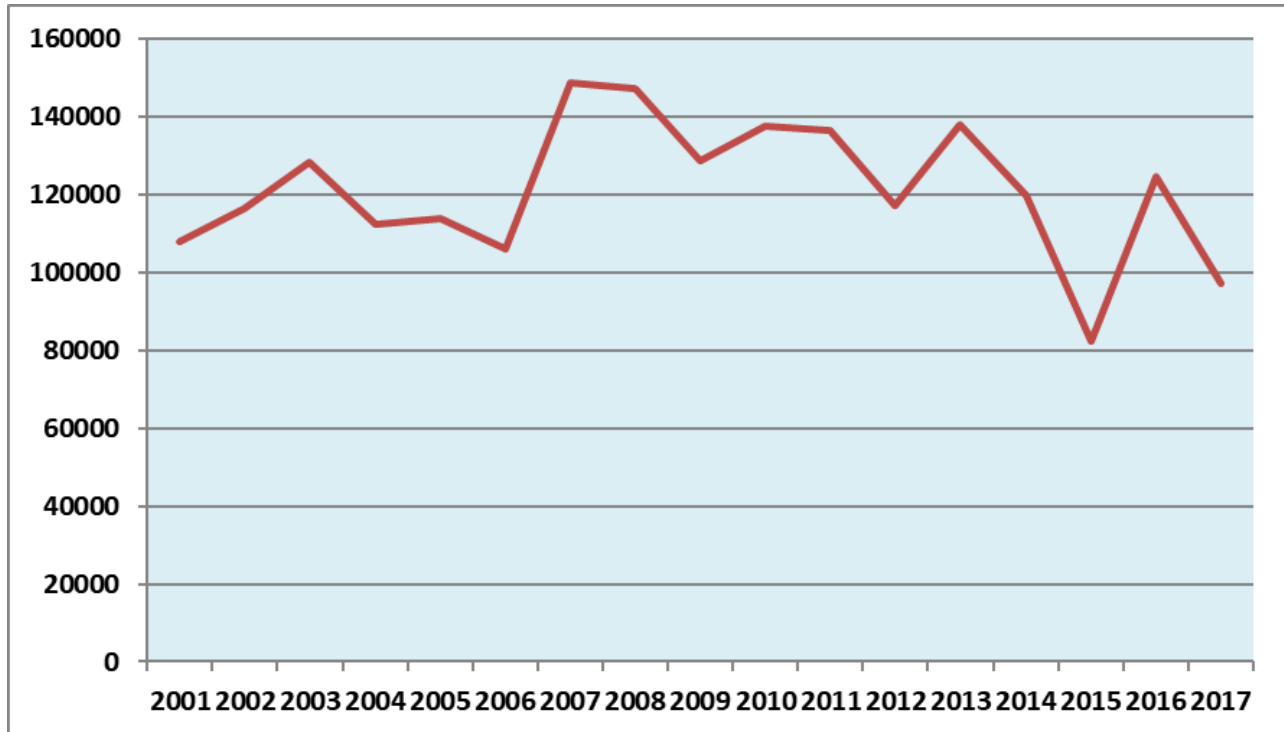
Alguns dels altres museus també juguen un paper important en la coordinació de diversos equipaments. Per exemple, el Museu de la Noguera "procura la coordinació de l'activitat museística de tota la comarca i el desenvolupament al servei d'aquesta de les tasques de recerca, documentació, conservació i restauració, difusió i pedagogia del patrimoni integral de la comarca" . Un altre exemple en aquesta línia el trobem a l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu, que coordina un bon nombre d'activitats en el seu entorn més immediat. O en el Musèu dera Val d'Aran, que coordina diversos centres.

3.2. Capacitat d'atracció de visitants dels museus de Lleida

Els museus de la província de Lleida tenen una capacitat estable per atreure visitants. En termes generals podem considerar que aquests museus atreuen entorn a uns 120.000 visitants a l'any. Una xifra que és aproximativa, ja que el nombre de museus oberts cada any varia per obres, restauracions, intensitat de les activitats, etc.

Com es pot veure a la taula següent, en termes de capacitat d'atracció de visitants, el Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal és el principal museu de la província. El següent de ben a prop el Museu Diocesà d'Urgell, per bé que aquests darrers anys el centre de la Seu d'Urgell no facilita dades de visitants. També resulta remarcable el nombre de visitants de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu. Aquests tres centres tendeixen a situar-se per sobre dels 12.000 visitants. També se situaria per sobre d'aquest valor el Musèu dera Val d'Aran si suméssim les seves cinc seus. Els altres museus de la província acullen un nombre inferior de visitants.

Gràfica 43. Evolució dels assistents als museus lleidatans, 2001-2017

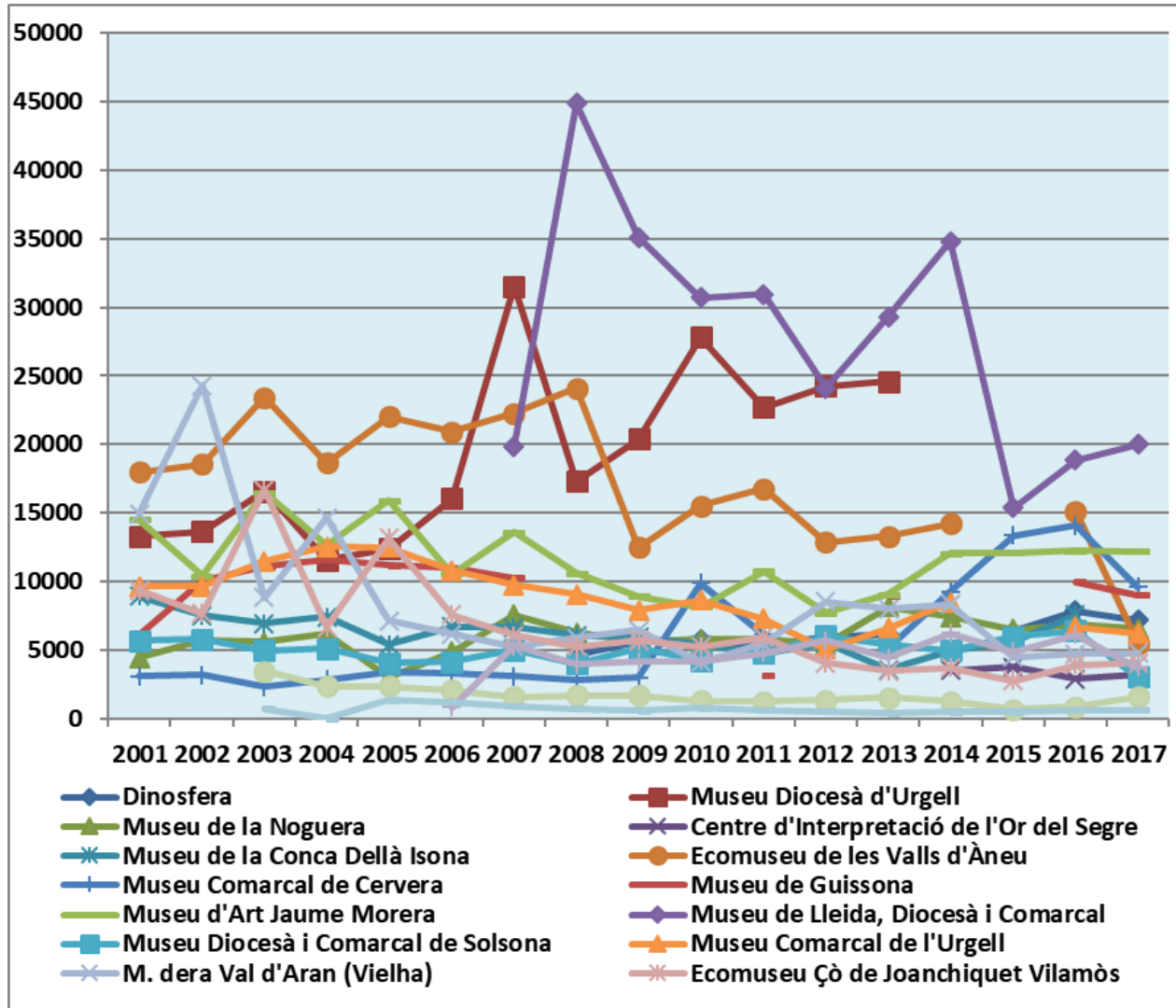

Font: Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles

Visitants de l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu. Font: <https://totlleida.cat/la-xarxa-de-museus-de-lleida-encara-un-cap-de-setmana-farcit-dactivitats/>

Gràfica 44. Evolució dels assistents a cadascun dels museus, 2001-2017

Font: Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles

En termes generals el nombre de visitants dels museus de Lleida va experimentar un creixement fins a l'any 2007 - 2008. Els museus de la província havien rebut l'any 2001 un total de 108.000 visitants, mentre que l'any 2007 en van ser més de 149.000. L'any 2008 la xifra de visitants fou molt similar, però a partir d'aquella data, que coincideix amb l'inici de la crisi econòmica, el nombre de visitants tendeix a decreixer. El mínim s'assoleix l'any 2015, amb poc més de 82.000 visitants comptabilitzats. Una xifra que augmenta el 2017 fins als 97.000. Ara bé, com hem senyalat, cal matisar aquesta xifra. Diversos tancaments parcials i la manca de dades del Museu Diocesà d'Urgell estarien condicionant aquesta estadística. De fet, si analitzem les dades individualment de cada museu, podem observar com amb l'excepció del Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal, els restants museus presenten generalment una regularitat en el nombre de visitants.

3.3. Turistes als museus lleidatans

No existeixen estadístiques homogeneïtzades disponibles sobre el volum de turistes als equipaments lleidatans. Per aquest motiu calgué recórrer a una enquesta enviada als diversos centres. En l'enquesta es demanava per si es disposava de dades pròpies d'origen dels visitants. Entre els museus lleidatans només el Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal disposava d'aquest tipus d'informació. Les seves estadístiques indicaven que aproximadament un 74% del públic del museu era local. La resta del públic, que podem considerar com a turistes (o eventualment excursionista), procedia en un 16% de la resta de Catalunya, en un 5% de la resta d'Espanya i en un 5% de l'estranger.

Pels restants museus les dades eren orientatives a partir de l'experiència pròpia. El percentatge de públic local era extremadament variat. En el cas de les localitats més petites (Guissona o Isona) el percentatge se situava entorn al 5%. En les capitals comarcals el percentatge augmentava a un 10% a Solsona, un 35% a Cervera i un 50% a Tàrraga. Pel que fa al públic que podríem considerar que es desplaçaven per finalitats turístiques, el volum de catalans eren clarament majoritaris. El percentatge de la resta d'Espanya i de l'estranger només era rellevant al Museu Diocesà i Comarcal de Solsona, on se situaven en un 50%.

Tot aplicant aquests percentatge al volum total de visitants dels museus obtenim que aproximadament un 60% dels visitants dels museus lleidatans són potencialment turistes o excursionistes (és a dir, són visitants que no pernocten a l'àrea del museu). Aquesta situació ens mostra la importància que el públic turista té per als museus lleidatans, però també la importància que els museus lleidatans juguen en el comportament dels turistes de la província. A més, hem de destacar que aquesta xifra de ben segur augmentaria si es disposés de les dades del Museu Diocesà d'Urgell i del Musèu dera Val d'Aran. Dos centres situats en comarques amb una presència turística important.

3.4. Horaris d'obertura i personal del museus lleidatans

El desenvolupament dels museus com a atractius turístics depèn, a més del potencial interès de l'equipament per al turista, de la seva accessibilitat. En aquest sentit hi ha dos aspectes que resulten de primera importància. L'horari d'obertura i el nombre de treballadors.

L'horari d'obertura és important per permetre un accés àgil dels turistes. En la mateixa línia, disposar de suficient personal per atendre correctament al visitant, però també per promocionar el centre, gestionar-lo o ser capaç de crear noves activitats, també resulta fonamental per atendre correctament els visitants.

En línies generals podem considerar que els museus de Lleida tenen uns horaris d'obertura amplis, que tendeixen a situar-se de mitjana en 26 hores d'obertura setmanals. La majoria dels centres, a més a més, amplien els seus horaris en casos de festius o durant els períodes de vacances. De fet, l'únic museu que s'aparta d'aquesta mitjana d'hores d'obertura setmanals es Dinosfera. Aquest centre només obre les seves portes els caps de setmana i festius. Ara bé, en període d'estiu obre de dilluns a diumenge i també permet reserves prèvies per grups i escoles fora d'aquests horaris. També caldria ressenyar la Glèisa de Sant Joan d'Arties, amb un horari que s'adapta a les diverses exposicions temporals que acull. Així mateix destaca que la majoria de museus també estan oberts els diumenges i els dilluns. Aquest fet permet que els turistes tinguin incentius per allargar les seves visites més enllà dels caps de setmana. Un aspecte que en contextos com els francesos s'ha demostrat plenament positiu.

La situació canvia, no obstant, quan analitzem el nombre de treballadors dels diversos museus. A partir de les dades recopilades en nou centres podem senyalar que la dotació de personal dels museus és escassa . Els nou centres analitzats sumen un total de 43 treballadors. De fet, només el museu de Lleida, Diocesà i Comarcal té més de 10 treballadors. En la resta de centres la mitjana de treballadors se situa per sota de quatre i hi ha diversos equipaments que funcionen amb dos o tres treballadors.

Aquesta distribució dels treballadors fa que puguem considerar les plantilles dels museus molt ajustades. Una situació que porta a que, a la pràctica, la majoria de l'horari laboral es dediqui a feines que garanteixen l'obertura del museu. Queda, així, poc marge de maniobra per la creació de noves activitats, la dinamització de l'exposició o la difusió del museu. Malgrat aquesta situació, la capacitat de resposta dels museus lleidatans se situa clarament per sobre de la mitjana de Catalunya. Així, el 75% dels museus lleidatans responen a les sol·licituds fetes per correu electrònic, contra el 58% de nivell de resposta dels museus catalans. Igualment, el temps de resposta dels museus lleidatans se situa en poc més de dos dies, mentre que la mitjana dels museus catalans és de set dies.

Exemple de visites temporals organitzades pel Museu de la Conca Dellà. Font: <http://www.parc-cretaci.com/cat/agenda2.php?id=218>.

3.5. Preu

La pràctica totalitat dels museus de la província cobren entrada per la visita, amb alguna excepció, com el Museu d'Art Jaume Morera. Ara bé, la mitjana del preu d'entrada se situa en poc més de 2,5 €. Aquesta situació pot tenir una doble lectura.

En primer lloc, el preu d'entrada baix implica que no existeix una barrera econòmica per la visita al museu. Aquest fet pot incentivar les visites, un fet que implica una millora en el coneixement que el turista té del territori, en la durada de la seva visita i, en conseqüència, en les possibilitats que el turista passi més temps i generi més ingressos en el territori. Per contra, aquest preu limita la capacitat dels museus per generar ingressos propis. De fet, podria donar-se el cas que la gestió econòmica d'alguns dels centres pogués generar més costos que no pas els ingressos que s'extreuen de la visita. Igualment, alguns estudis senyalen que, pels turistes, un preu baix d'entrada pot interpretar-se com que aquell equipament té poc atractiu.

En termes generals els preus dels museus lleidatans s'han fixat sense un criteri clar i obeeixen més a la continuïtat d'unes taxes prefixades, que no pas a una adaptació al visitant. Seria interessant una reflexió entorn al preu dels diversos museus per tal de trobar un punt d'equilibri que garantís l'accés al museu al màxim de públic possible, una bona atractivitat a nivell turístic i una font de recursos que permetés als centres augmentar la seva independència econòmica.

3.6. Uns museus dinàmics

Els museus lleidatans presenten un dinamisme important. Malgrat que la majoria de museus compten amb una llarga tradició (alguns com el Museu Diocesà i Comarcal de Solsona es remuntarien al segle XIX) la seva renovació és constant. En aquest sentit podem senyalar que la majoria de museus han tingut una renovació important en els darrers 10 anys. Un període de temps que es considera ideal per unir modernització dels materials exposats i dels discursos, per atreure novament el públic (efecte novetat) i per amortitzar les inversions realitzades.

A mode d'exemple dels equipaments que han realitzat aquest procés podem senyalar el nou museus. El Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal inaugurat el 2007. Disnosfera, inaugurat l'any 2012 i amb una nova exposició des del 2017. O el Centre d'Interpretació de l'Or del Segre, que va obrir portes el 2013. En paral·lel, s'està desenvolupant el projecte de nou Museu d'Art Jaume Morera, que ha de passar a dir-se Museu de Lleida.

Així mateix, són diversos els museus que han realitzat renovacions en profunditat de les seves col·leccions. Per exemple, l'Ecomuseu de les Valls d'Àneu va modernitzar la seva exposició el 2009. El museu comarcal de Cervera va inaugurar l'any 2012 l'espai "93 Marc Márquez". El museu comarcal de l'Urgell el 2010 i el Museu de Guissona l'any 2012 també van renovar les seves exposicions.

Per tant, ens trobem davant d'uns equipaments capaços de modernitzar el discurs per adaptar-lo a les noves demandes de la societat. Una modernització que també implica la possibilitat per als diferents museus de donar-se a conèixer aprofitant l'efecte novetat.

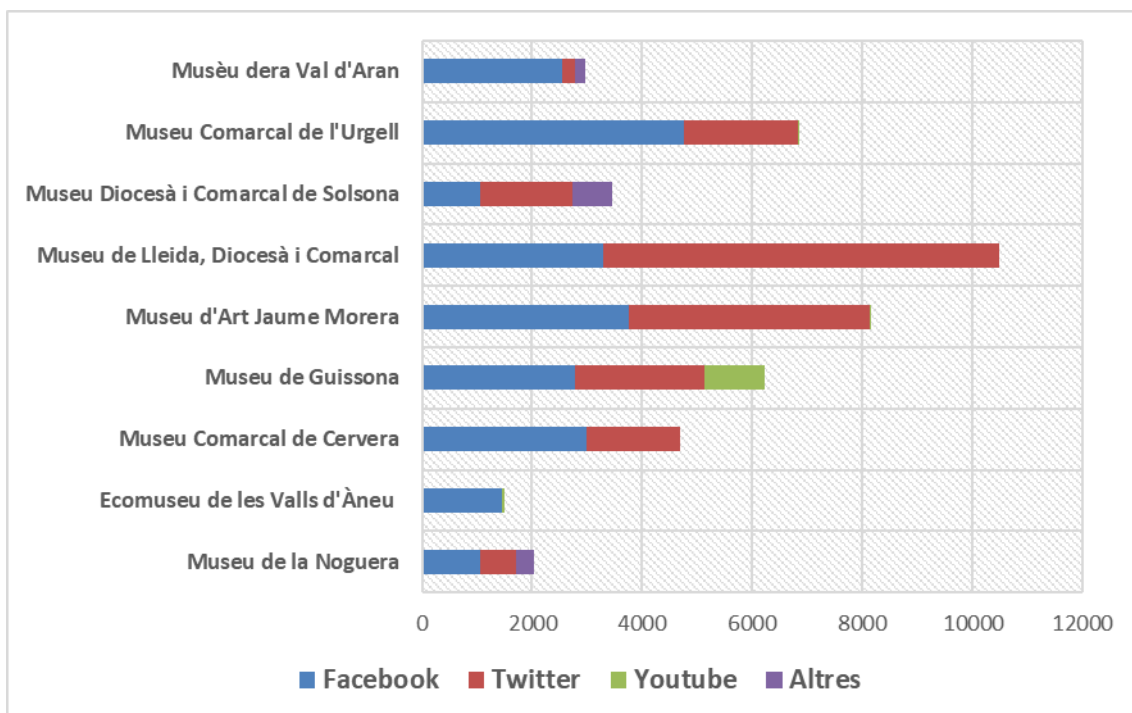

Sala “93 Marc Márquez” del Museu Comarcal de Cervera. Font: <http://www.museudecervera.cat/im-93/>

3.7. La presència dels museus a les xarxes socials

Les xarxes socials han esdevingut aquests darrers anys un element de primer ordre per donar a conèixer les diverses activitats dels museus. En aquets sentit resulta útil veure quina és la presència dels diversos museus en aquestes xarxes. Hem de tenir present que només nou museus afirmen tenir algun tipus de presència a les xarxes socials. En aquest grup s’hi inclou el Musèu dera Val d’Aran, que amb un únic compte gestiona els seus cinc equipaments.

Gràfica 45. Els museus lleidatans a les xarxes socials

Font: Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles

La xarxa més habitual és Facebook, seguida de molt a prop per Twitter. Les altres xarxes tenen una presència testimonial, excepte en el cas de Youtube a Guissona. Per centres, són els dos museus de Lleida els que tenen el gruix dels visitants. Ara bé, en total, els diversos museus lleidatans identificats sumen més de 46.000 usuaris. Una xifra que ens mostra el potencial d'aquest canal per arribar a possibles visitants.

No obstant, malgrat el potencial de les xarxes socials, quedaria camp per recórrer. Per exemple, crear diversos perfils d'usuaris que permetessin adaptar el continguts a les tipologies de clients. Actualment els diversos centres tendeixen a comptar amb un únic perfil, institucional, que en determinats casos no acaba de complir les expectatives que poden tenir els turistes.

4. LES COL·LECCIONS OBERTES AL PÚBLIC A LA PROVÍNCIA DE LLEIDA

4.1. Presentació

Pel que fa a les col·leccions obertes al públic, les comarques lleidatanes disposaven de 71 centres. Aquesta xifra representava quasi el 19% de les col·leccions obertes al públic a Catalunya. La totalitat de comarques lleidatanes tenia algun tipus de col·lecció oberta al públic. Entre les comarques amb una major presència podem citar l'Urgell, amb 12 col·leccions, l'Alt Urgell, amb 10 col·leccions i les Garrigues i el Pallars Sobirà, amb 9 col·leccions a cada comarca. Una altra mostra d'aquesta àmplia distribució territorial la trobem en el fet que aquests equipaments culturals els trobem també en espais com la Cerdanya lleidatana (Parc dels Búnquers de Martinet i Montellà) o a Gósol (Museu Municipal - Sala Picasso).

Entre les col·leccions existents trobem un conjunt de tipologies molt variat, entre les quals podem citar, sense ser exhaustius:

-Edificis d'interès patrimonials que acullen elements relacionats amb el patrimoni de les poblacions, com per exemple Casa Bonifcaci – Museu de Llimiana.

-Centres d'interpretació, com el de l'Antic Comerç de Salàs de Pallars o el de la Pedra Seca de Torrebesses.

-Espais dedicats a la divulgació de la història de la localitat, com l'Espai Ermengol de la Seu d'Urgell o l'Espai Macià de les Borges Blanques.

-Equipaments que difonen la vida i les obres de diversos artistes, com l'Espai Guinovart d'Agramunt.

-Diversos espais dedicats a divulgar les activitats econòmiques tradicionals de l'entorn, com l'Ecomuseu i Molí d'Oli Maurici Massot de Belianes, el Museu de l'Oli i el Món Rural de Castellldans o l'Espai Cultural dels Canals d'Urgell a Mollerussa.

-Centres de divulgació científica com el Parc Astronòmic del Montsec o l'Epícentre de Tremp.

-Espais monumentals adaptats a les visites, com el Castell de Gardeny de Lleida o el Pou de Gel d'Oliana.

Museu del Torró i la Xocolata d'Agramunt. Font: wikimedia Jordiferrer

Centre d'Interpretació de l'Antic Comerç.

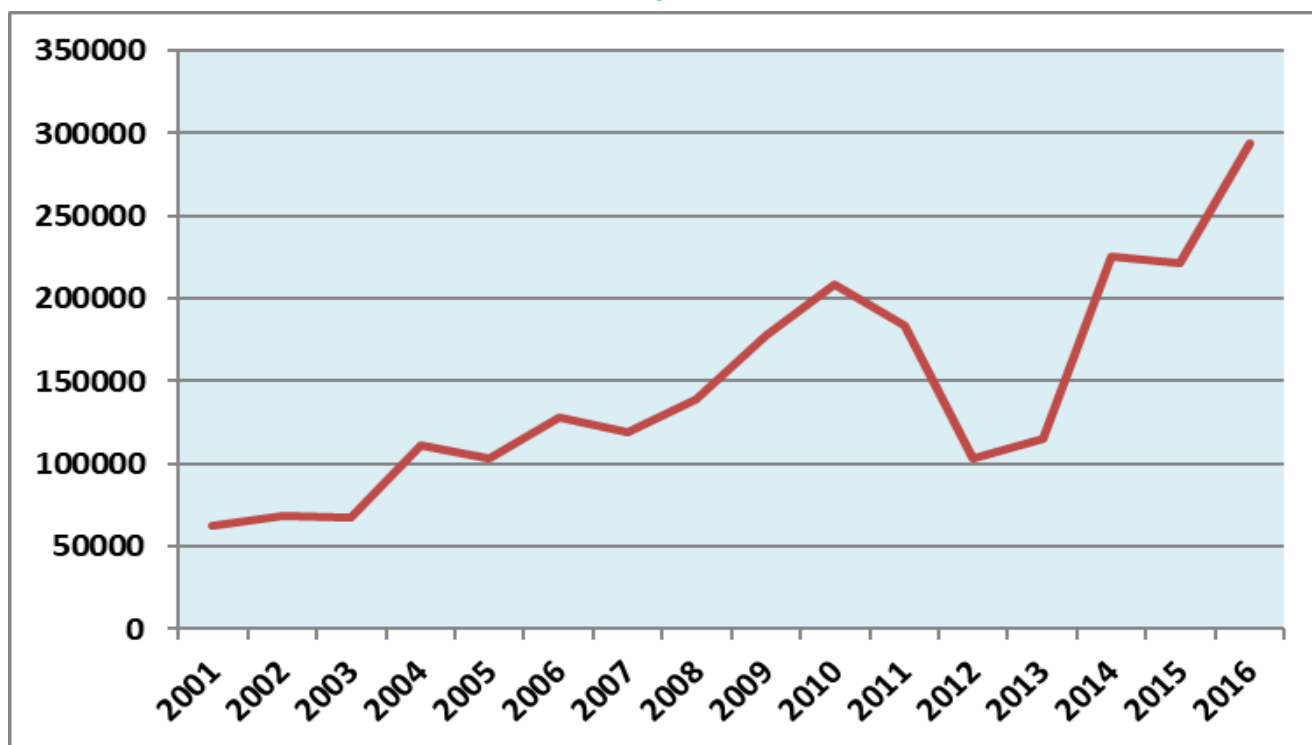
Font: <http://residenciavergederibera.blogspot.com/2013/06/sortida-salas-de-pallars.html>.

4.2. Capacitat d'atracció de visitants de les col·leccions obertes al públic

Les diferents característiques i funcionaments de les col·leccions obertes al públic tenen efectes en el volum d'estadístiques disponibles d'aquests espais. Com hem comentat anteriorment, existeixen una setantena de col·leccions a les comarques lleidatanes. No obstant, les estadístiques oficials només recopilen dades d'aproximadament la meitat dels centres. Un aspecte que no permet dibuixar un mapa detallat de les col·leccions, però sí que permet establir tendències i calibrar la importància que les col·leccions tenen en volum de visitants.

La tendència que presenten les col·leccions és similar a la comentada pel cas dels museus. El creixement en el nombre de visitants va ser constant fins als anys d'inici de la crisi econòmica. Així, es passà de quasi 63.000 visitants comptabilitzats l'any 2001 a més de 208.000 l'any 2010. A partir d'aquell moment el nombre de visitants decau fortament, tot i que la recuperació és relativament ràpida. A partir de l'any 2014 el nombre de visitants augmenta, fins superar els valors anteriors a la crisi i situar-se, l'any 2016, en quasi 300.000 visitants.

Gràfica 46. Evolució dels visitants comptabilitzats a les col·leccions lleidatanes

Font: Servei de Museus i Protecció de Béns Mobles

L'evolució positiva del nombre de visitants es deu a dos fenòmens. En primer lloc, la recuperació dels visitants de diversos espais de referència a les comarques lleidatanes, molt especialment del Centre del Romànic de la Vall de Boí. Però també a la creació de nous centres que han contribuït a dinamitzar les visites a les col·leccions lleidatanes. Per exemple, el Museu de la mecanització agrària Cal Trepat, el Museu del Torró i la Xocolata d'Agramunt, el Museu d'Arquitectura i Urbanisme Josep Mas Dordal d'Almacelles o Seró, Espai transmissor, a Artesa de Lleida.

Si analitzem més detalladament el nombre de visitants de les col·leccions trobem que la majoria de visitants es concentren en un nombre limitat d'equipaments. Només 17 centres han tingut, en algun any al llarg del període analitzat, més de 5.000 visitants. Podem considerar aquests 17 equipaments com els principals espais turístics del territori analitzat. Concretament, la col·lecció que acull un major nombre de visitants a les terres lleidatanes és el Centre del Romànic de la Vall de Boí. Les dades disponibles (2009 fins a l'actualitat) apunten a una mitjana de 54.800 visitants a l'any..

El Centre s'ha recuperat dels efectes que tingué la crisi econòmica, que va obligar a reduir plantilla i horaris. L'any 2012 va tenir uns escassos 8.500 visitants, mentre que el 2016 (últim any amb dades disponibles), amb la totalitat de les esglésies obertes, es va arribar als 152.500 visitants. Aquesta evolució és una bona mostra del potencial turístic que els equipaments de la zona poden arribar a tenir si disposen d'una bona gestió i de recursos suficients.

Centre del Romànic de la Vall de Boí.

Font: www.turismealtaribagorca.cat/es/activitat/romanesque-family/centre-del-romanic.

La segona col·lecció amb més visitants de mitjana també ha experimentat un procés similar al del Centre del Romànic. Es tracta del Parc Astronòmic del Montsec, amb una mitjana de 26.000 visitants entre 2010 i l'actualitat. Partint d'uns 32.000 visitants anuals, van disminuir fins als 21.000 l'any 2013. El 2017 va aconseguir el rècord de visitants anuals, situant-se a tocar dels 33.000 visitants.

El creixement de visitants encara ha estat més espectacular en dos centres que a diferència dels anteriors, promoguts per la iniciativa pública, han estat desenvolupats per la iniciativa privada.

El primer dels centres és el Museu del Torró i la Xocolata d'Agramunt, iniciativa d'una empresa de la població. Inaugurat l'any 2011, ha aconseguit situar-se com a tercera col·lecció més visitada de la província. L'any 2017 va tenir 28.000 visitants. El segon espai és el Centre d'Interpretació de l'Antic Comerç de Salàs de Pallars. Promogut a partir de la col·lecció privada d'un particular, ha experimentat un creixement important. L'espai de Salàs tenia uns 7.600 visitants l'any 2009 i sobrepassà els 20.000 visitants el 2016.

Igualment, entre les col·leccions més visitades de la província trobem diversos centres de la ciutat de Lleida. Aquestes col·leccions tenen en comú situar-se en un volum de visitants superior a la mitjana provincial, i també certa continuïtat en el nombre de visitants. Així, el Museu de l'Automoció Roda Roda i el Castell de Gardeny se situen entorn dels 10.000 visitants, i cada una de les seus dels Museu de l'Aigua (Campament de la Canadiense i Dipòsit del Pla de l'Aigua) entre els 5.000 i els 6.000 visitants.

Més enllà d'aquests equipaments, només uns pocs centres han sobrepassat algun dels anys analitzats els 5.000 visitants. Es tracta de l'Ecomuseu dels Pastors de la Vall d'Àssua, l'Espai Macià de les Borges Blanques, el Museu de la Moto de Bassella, el Museu de la Mecanització Agrària de Tàrraga, l'Espai Guinovart d'Agramunt, el Museu Hidroelèctric de Capdella, el Museu d'Arquitectura i Urbanisme Josep Mas Dordal d'Almacelles i el Museu de la Vall del Lord. La tendència en aquests equipaments és cap a un creixement lent, però sostingut, del nombre de visitants.

Les col·leccions descrites anteriorment concentren el gruix dels visitants. No obstant, com passa a la resta de col·leccions catalanes, la majoria d'equipaments existents aporten un volum de visitants limitat al total provincial. Així, l'any 2016 la mitjana dels visitants de les col·leccions no senyalades anteriorment era d'uns 1.000 visitants anuals per equipament. Aquesta xifra es veu molt condicionada per la presència d'entre 15 i 20 equipaments, generalment situats en localitats petites, que sumen en conjunt al voltant de 15.000 visites anuals. Més enllà d'aquests dos extrems, el grup de les col·leccions també disposa d'espais que es troben en fase de creixement i que són referents en els seus àmbits turístics. Per exemple, podem citar el Parc dels Búnquers de Martinet i Montellà, el Museu de l'Oli i el Món Rural de Castellidans o el Museu d'Arquitectura i Urbanisme Josep Mas Dordal d'Almacelles. En aquesta mateixa línia de consolidació podríem trobar equipaments oberts fa pocs anys, com Seró. Espai transmissor, premi FAD d'arquitectura l'any 2013. Són col·leccions que amb una bona gestió, i amb els mitjans suficients, poden transformar-se en espais de referència pel turisme lleidatà.

Castell de Gardeny. Font:
https://www.paeria.es/aplicacions/noticies/nounoticies_imprimir.asp?Detall=True&Imprimir=True&IdNoticia=30483.

Museu d'Arquitectura i Urbanisme Josep Mas Dordal. Font:
<http://museualmacelles.cat/jep-2015/>

Seró, espai transmissor. Font:
<https://didcticadelpatrimonicultural.blogspot.com/2016/12/unes-escultures-excepcionals-de-la.html>

4.3. Turistes a les col·leccions lleidatanes

Com en el cas dels museus, manquen estadístiques per poder quantificar de forma exacta el nombre de turistes de les col·leccions lleidatanes. No obstant, a partir de l'enquesta resposta per 25 centres, podem caracteritzar el pes que el sector turístic té entre els visitants de les col·leccions lleidatanes.

Un primer aspecte a ressenyar és que molt poques col·leccions han desenvolupat enquestes entre els visitants per saber la seva procedència i motivació. Concretament, només vam identificar aquest tipus d'informació en quatre centres. Aquests quatre espais sumen un total d'uns 200.000 visitants a l'any, pel que podem considerar els resultats obtinguts com a representatius.

Significativament podem establir dos grups, en funció de la localització espacial de l'equipament. Als museus de l'àmbit de Ponent, el Parc Astronòmic Montsec i el Centre de Descoberta de les Garrigues, el pes del públic local no turista és important. Se situa entre el 36% i el 38%. En canvi, a les col·leccions de l'Alt Pirineu, aquest percentatge baixa molt significativament. A l'Ecomuseu dels Pastors de la Vall d'Àssua i al Centre del Romànic de la Vall de Boí el percentatge de visitants locals és d'entorn a l'1%. La demografia de cada zona contribueix a explicar aquesta important diferència percentual.

El gruix dels visitants d'aquests quatre equipament procedeix de fora del seu àmbit més proper. Aquest fet permet assimilar-los a turistes, ja que el desplaçament cap a aquests espais comporta una inversió en temps que limita la consideració d'excursionista. Concretament, aproximadament el 50% dels visitants d'aquestes quatre col·leccions procedia de la resta de Catalunya, xifra que augmentava fins quasi el 90% en el cas de l'Ecomuseu dels Pastors de la Vall d'Àssua. Pel que fa al turista no català, l'espanyol, se situava entorn al 8% en els diversos centres i l'estranger el 2%. L'excepció era el Centre del Romànic de la Vall de Boí, on el turista de la resta d'Espanya s'aproximava al 40% i l'estranger al 9%. Una mostra del reconeixement internacional d'aquest Centre dedicat al romànic reconegut com a Patrimoni de la Humanitat.

La diferenciació en la procedència dels visitants en funció de la població resident a l'àrea també s'observa als museus que només disposen d'estimacions del perfil dels visitants. Així, els centres que senyalen una major presència de població local són els de Lleida.

El Museu de l'Automoció Roda Roda té un 63% de visitants procedents de la ciutat, seguit dels dos centres del Museu de l'Aigua, amb un 60% de visitants locals. En l'altre extrem, els museus amb menor presència de visitants locals són els de les Trementinaires de Tuixent, el Museu de la Moto de Bassella o el Museu Hidroelèctric de Capdella. Tots ells situats en municipis que no arriben al miler d'habitants.

Pel que fa als visitants procedents de la resta de Catalunya, se situen entorn al 60%. Els procedents de la resta d'Espanya entorn al 10% i els estrangers al voltant del 5%. Malgrat tot, trobem algunes excepcions. El Museu de la Moto de Bassella rep un 50% de visitants de fora de Catalunya. Al Museu Municipal de Gósol - Sala Picasso aquest percentatge és del 40%. Dos exemples que mostren la capacitat de les col·leccions lleidatanes d'atreure turistes d'àmbits allunyats a través d'una aposta especialitzada.

Els diversos percentatges comentats anteriorment ens portarien a senyalar que aproximadament el 70% dels visitants de les col·leccions lleidatanes són turistes o excursionistes. Una xifra que augmentaria fins al 85% si incloem el Centre del Romànic de la Vall de Boí.

Museu hidroelèctric de Capdella .

Font:

<http://www.vallfosca.net/es/cosas-para-hacer-y-ver/museo-hidroelectrico-de-capdella/>

4.4. Horaris d'obertura i personal de les col·leccions obertes al públic lleidatans

Una de les principals diferències entre els museus i les col·leccions obertes al públic radica en els mitjans humans i les possibilitats que tenen d'oferir un horari ampli. Un nombre important de centres obren les seves portes únicament de forma puntual o a demanda de grups. Aquesta situació condiona l'atractiu turístic de les diverses col·leccions. La tipologia turística habitual del turisme lleidatà el formen persones que viatgen pel seu compte. Contactar a priori amb la col·lecció, formar un grup suficientment ampli i fixar un horari de visita comporta unes despeses de temps que pocs turistes estan disposats a assumir. Aquest fet afecta directament a l'atractivitat de les col·leccions i al seu nombre de visitants.

Ara bé, aquesta situació no és l'única existent entre les col·leccions de la província. Almenys una desena de col·leccions obren més de 26 hores a la setmana. Per tant, tenen una mitjana d'hores d'obertura superior a la dels museus. Entre aquests centres podem destacar el Museu de la Moto de Bassella, el Parc Astronòmic del Montsec, el Museu de l'Automoció de Lleida Roda Roda o l'Espai Macià.

L'horari d'obertura dels diversos centres és el reflex de les limitades plantilles que tendeixen a tenir la majoria d'aquests equipaments. Així, disposem d'informació de 27 col·leccions, de les quals set (26%) funcionen sense cap persona assignada a aquell espai. El seu funcionament el garanteixen voluntaris, associacions d'amics o altres treballadors dels ajuntament.

L'única col·lecció identificada en l'enquesta que tenia un volum important de treballadors era el Parc Astronòmic del Montsec, que superava la desena de treballadors. Altres centres com el Museu de l'Aigua de Lleida, l'Epícentre de Tremp, el Museu de la Moto o el Centre del Romànic de la Vall de Boí també tenien més de tres treballadors. No obstant, el gruix de les col·leccions de la província (30% de les identificades) acostumen a treballar amb una única persona. Aquest fet condiona el desenvolupament de les col·leccions com a producte turístic, ja que la persona responsable tendeix a assumir les funcions de conservació, atenció al públic, difusió, etc. Una situació lluny de l'especialització i que aconsellaria un treball en xarxa per posicionar millor aquests recursos turístics.

4.5. Preu

La majoria de col·leccions de la província tenen entrada gratuïta (50% de les identificades). En els altres centres els preus d'entrada acostumen a ser testimonials. Només en uns pocs centres els preus d'entrada superen els 2€. Ara bé, aquests són precisament els centres que reben més visitants. Així, podem citar el Museu de la Moto (9€), el Parc Astronòmic del Montsec (8€) o l'Espai Macià (5€).

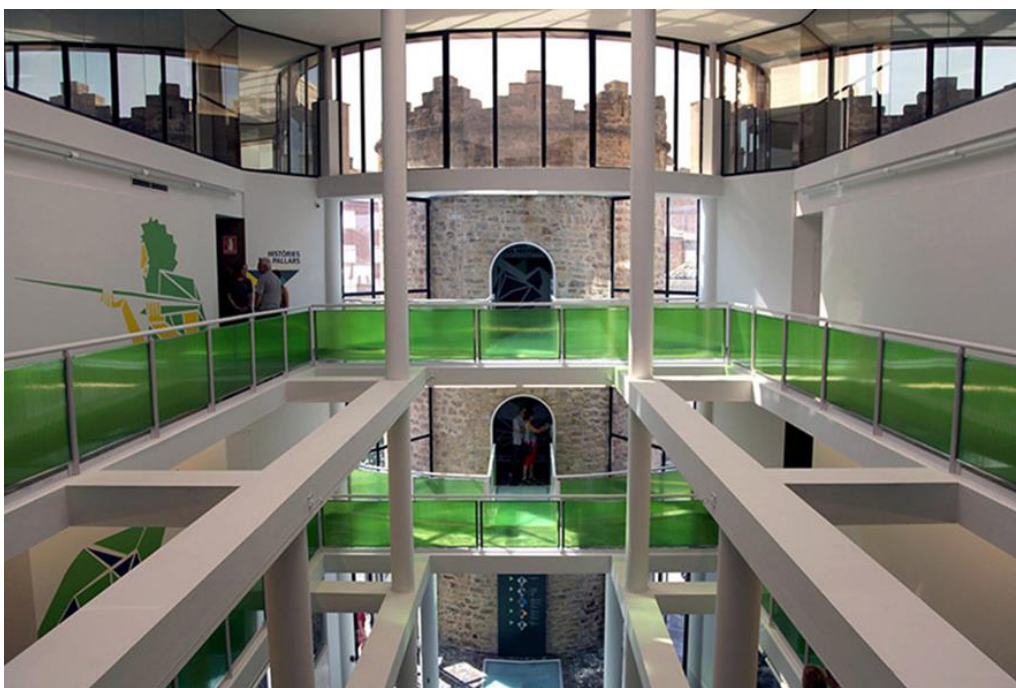
En aquesta línia de preus destaquen el cas del Museu de les Trementinaires de Tuixent (3€) o del Museu Hidroelèctric de Capdella (2'5€). Aquest són de les poques col·leccions que se situa en una franja intermitja de preus. Ara bé, també són col·leccions amb un horari ampli, personal dedicat i un nombre rellevant de visitants. Aquest és un exemple de com el preu d'entrada, si s'ofereix un bon producte, pot ajudar a la consolidació turística de certs equipaments, tot contribuint a dinamitzar l'entorn més immediat.

4.6. Unes col·leccions poc renovades

En termes generals, les col·leccions ofereix un nivell d'actualització de continguts baix. L'antiguitat mitjana de les 40 col·leccions per les quals disposem de dades és important. Se situa entorn a l'any 1989. Aquesta mitjana està altament influenciada per moltes col·leccions obertes a finals dels setanta i principis dels vuitanta, que han romàs estancades i sense canvis significatius. Uns espais sobre els quals seria convenient actuar.

Ara bé, no totes les col·leccions obeeixen a aquest panorama. Són diversos els centres que han obert les portes en la darrera dècada i que ofereixen continguts moderns i adaptats a l'actualitat. Entre aquests espais podem citar el Centre d'interpretació de la Pedra seca, l'Espai Macià o el Parc Astronòmic Montsec.

Així mateix, són diversos els centres que s'han modernitzat en els darrers anys; espais com el Museu Hidroelèctric de Capdella, l'Epícentre, el Centre de descoberta de les Garrigues, el Casal Manyanet, el Museu Municipal de Gósol - Sala Picasso o el Centre d'interpretació turística del Solsonès i espai del ganivet. Una mostra del dinamisme de part dels centres i que mostra el camí que haurien de seguir algunes de les altres col·leccions de la província.

Epicentre. Font:
<https://www.viujussa.cat/wp-content/uploads/2015/03/viujussa-epicentre-011.jpg>

4.7. La presència dels museus a les xarxes socials

Darrer aspecte a tenir present en la difusió de les col·leccions, amb repercussions importants en la seva atractivitat turística: la presència a internet. En general, la presència d'aquests centres a internet és limitada. 47 col·leccions (61%) no tenen una pàgina web pròpia. Així mateix, el 44% de les col·leccions no es poden contactar per correu electrònic (o no responen als correus que s'envien). La mateixa escassa presència la podem ampliar a les xarxes socials.

En termes generals les diverses col·leccions hi estan poc presents. Només nou col·leccions tenen una presència activa a Facebook. La presència a les altres xarxes socials encara és més reduïda. Per tant, aquesta via és poc utilitzada per a la difusió de l'activitat de la majoria de centres. Ara bé, observem també algunes excepcions, com per exemple el cas del Museu d'Arquitectura i Urbanisme Josep Mas Dordal, molt actiu a internet.

Per tant, la presència de les col·leccions lleidatanes a internet és extremadament limitada. Una mostra de les limitacions que tenen per arribar a un públic ampli. Unes limitacions que no afecten a totes les col·leccions per igual i que en cas d'existir un mínim de mitjans poden ajudar a promocionar turísticament aquests espais.

5. Altres espais museístics a la província de Lleida

Més enllà dels museus i col·leccions obertes al públic, la província de Lleida presenta un ventall ampli d'altres espais museístics. Malgrat no tenir un reconeixement oficial (per la seva joventut o per decisió pròpia) aquests espais contribueixen a dinamitzar turísticament el territori.

Entre aquests altres espais museístics trobem diverses casuístiques. Existeixen alguns espais consolidats i amb projecció més enllà dels límits provincials, com el Museu dels Vestits de Paper de Mollerussa. Ja sigui pel museu, el concurs de vestits de paper o activitats diverses (com la recent aposta per obtenir el record Guinness de vestits de paper exposats), el centre articula un moviment important de visitants al seu entorn.

Altres espais presenten propostes interessants, que si disposen de mitjans i continuïtat poden assolir repercussions positives per l'entorn. Entre aquests espais podem citar alguns dels centres dissenyats amb anterioritat a la crisi econòmica, però que compten amb propostes interessants. A mode d'exemple podem citar el Centre d'Interpretació President Lluís Companys del Tarròs o el Centre d'Interpretació de les Pintures Rupestres del Cogul.

Museu dels vestits de paper. Font:
<http://www.museuvestitspaper.cat/es/activitats/visita-de-estudiantes-alemanes-al-museo/>

Centre d'Interpretació de les Pintures Rupestres del Cogul. Font: Jordi Play -
<http://www.cogul.cat/wp-content/uploads/2016/02/COGUL-29.jpg>

En aquesta mateixa línia de centres d'interpretació podem citar algunes inauguracions recents. Per exemple, el Punt d'interpretació del romànic del Pallars Sobirà, a la localitat de Son. Una primícia a la comarca, que pot contribuir a la recuperació de la memòria patrimonial de la zona i a la seva dinamització turística. O el Centre d'immersió de Vilasana, un espai dedicat a la projecció de documentals sobre l'estany i que pot servir per apropar a la població part dels visitants d'aquests espais naturals.

La llista de centres relacionats amb les tradicions locals es pot ampliar amb altres centres que han obert les seves portes de forma força recent i que mostren el dinamisme d'aquest àmbit. Aquest és el cas del Museu dera Nhèu d'Unha, inaugurat el 2008, i que pot complementar el turisme d'esquí de la zona. El Centre d'Interpretació del Front del Segre "Ermengol Piró" a Alcoletge, del 2012, una de les primeres iniciatives turístiques permanents d'aquesta localitat. O el Centre de la Cultura de l'Oli de Catalunya (CCOC) de la Granadella, inaugurat el 2015, i que impulsa diverses rutes i activitats relacionades amb el món de l'oli.

Altres municipis han apostat per la rehabilitació d'elements patrimonials, com les rutes que organitza el Museu dera Val d'Aran a la Mina Victòria, o la recuperació del castell de Concabella com a Centre d'Interpretació dels Castells del Sió, dels Secans de Lleida i Espai Pedrolo a Concabella. O alguns espais oberts ja fa uns anys, com la Casa Valls - Espai de la Vida Rural i Espai Joan Monyach de Ciutadilla o el Museu de la Fusteria de Cal Ventureta de Torà.

Aquest equipaments són una mostra del conjunt ampli d'equipaments expositius i museístics de les comarques lleidatanes i dels seus potencials a nivell turístic.

6. Perspectives futures

A curt termini tot sembla indicar que els museus i les col·leccions lleidatanes seguiran augmentant el seu nombre de visitants. A aquesta tendència hi col·laboraran algunes exposicions temporals que han tingut un impacte rellevant al llarg de 2018. Podem citar, per exemple "Presos polítics a l'Espanya contemporània" al Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal. Aquesta exposició va atreure 7.153 persones, essent la més visitada de la història del museu.

També s'apunta que la mostra va fer créixer entre un 25 i un 30% els visitants a l'exposició permanent del Museu . En la mateixa línia, la mostra "Agustí Centelles i el bombardeig de Lleida, Crònica d'un reportatge" al Museu Jaume Morera, també fou la més visita del centre, amb 9.018 visitants . Altres espais de Lleida ciutat també han incrementat el nombre de visites, per exemple el Museu de l'Aigua . Fora de Lleida ciutat l'evolució és més variada. Per exemple, el Centre del Romànic apunta una lleugera pèrdua de visitants, que passarien de 147.176 els 10 primers mesos de 2017 a 121.152 persones en el mateix període de 2018 . En canvi, el Parc Astronòmic del Montsec preveu incrementar el nombre de visitants.

A mitjà termini, la incorporació de nous equipaments també pot ajudar a millorar les xifres existents. En aquest sentit serà interessant veure, per localització i volum d'inversió, l'efecte que pot tenir el nou Museu d'Art de Lleida com a dinamitzador cultural de l'àmbit. O altres actuacions pressupostàriament més modestes, però que conjuntament poden tenir un pes important en el nombre de turistes. Per exemple, la modernització prevista en diversos espais, com en la presentació de les col·leccions del Museu de Lleida, Diocesà i Comarcal o el recentment inaugurat nou espai museogràfic immersiu del Monestir de Santa Maria de Vallbona de les Monges. En aquest mateix sentit podem incloure algunes noves propostes, com per exemple la potenciació de la Casa Museu de la Congregació, a Aitona, dins del projecte "Aitona Bressol de Sants".

Visitants de la mostra Agustí Centelles i el bombardeig de Lleida, Crònica d'un reportatge al Museu Morera. Font: Ajuntament de Lleida

Ara bé, caldrà estar atent a la progressió en el nombre de visitants dels diversos centres. L'estancament en les noves actuacions que han experimentat els diversos centres lleidatans pot comportar un progressiu envelliment de l'oferta, amb els efectes que això tindria sobre el nombre de visitants.

Una aposta decidida per mantenir uns museus i col·leccions dinàmics, amb actualització constant dels seus continguts, seria la millor carta de presentació per a que aquests equipaments segueixin jugant un paper important tant a nivell de la ciutadania, com a nivell turístic.

7. Conclusions.

Les dades disponibles mostren com els museus i col·leccions lleidatanes juguen un paper important en el turisme de la província de Lleida. Ara bé, ens trobem davant d'un conjunt d'equipaments que tenen continguts, maneres de funcionar, temàtiques i mitjans tècnics i econòmics molt diversos.

En termes generals podem considerar que els 17 museus registrats a la província de Lleida atreuen anualment, de mitjana, entorn a 120.000 visitants, dels quals podem considerar que entorn al 60% són turistes potencials. Aquesta xifra mostra el potencial d'aquests equipaments. No obstant, en els darrers anys, s'ha observat un cert estancament en el nombre de visitants. Després d'anys de noves obertures i modernitzacions de les presentacions, en els darrers anys assistim a una etapa de consolidació que implica, un cop passat l'efecte novetat, una certa estagnació del nombre de visitants. Seria convenient algun tipus d'actuació puntual, com la modernització de les presentacions, per tal de tornar a generar un efecte crida al voltant dels museus.

En el cas de les col·leccions, la província disposa de 71 equipaments. En conjunt atreuen entorn a 300.000 visitants l'any, per bé que 17 centres concentren el gruix de les visites. L'evolució de la xifra de visitants és important, especialment si es té present que el 2012 el nombre de visitants era de 100.000 persones. Es calcula que actualment entorn a un 85% dels visitants són turistes. Aquestes xifres estarien, no obstant, molt condicionades per l'important volum de visitants al Centre del Romànic de la Vall de Boí.

Sense aquest espai, el percentatge de turistes de les col·leccions lleidatanes baixaria al 70%. En el cas de les col·leccions, estem davant d'un context de fort creixement del nombre de visitants. La incorporació recent de nous centres, que presenten un volum important de visitants, explica en bona mesura aquest creixement.

Més enllà d'aquests grans centres, a nivell de col·leccions també trobem diversos centres amb una evolució interessant, i que podrien esdevenir espais de referència turística de l'àrea on s'implanten: equipaments com el Parc dels Búnquers de Martinet i Montellà, el Museu i Centre de la Cultura de l'Oli de Catalunya a la Granadella o el Museu d'Arquitectura i Urbanisme Josep Mas Dordal d'Almacelles.

Per tant, ens trobem amb dues tipologies importants d'equipaments. D'una banda, els museus, majoritàriament públics, en les capitals comarcals, i que podem considerar més enfocats al públic local, que presenten un estancament en el nombre de visitants. I d'altra banda les col·leccions, més repartides territorialment, algunes d'iniciativa privada, que presenten un creixement important en nombre de visitants i que tenen un import pes turístic. En alguns casos, com a Boí, Agramunt, Salàs de Pallars o el Montsec, fins i tot podem dir que aquests equipaments són l'atractiu principal de l'àrea.

La consolidació de les funcions turístiques dels equipaments culturals de la província passaria, no obstant, per una reflexió entorn als mitjans disponibles. Actualment els horaris de la majoria de museus lleidatans són amplis i resten oberts els caps de setmana i molts d'ells els dilluns, fet que afavoreix, per exemple, que el turista allargui la seva visita de cap de setmana. No passa el mateix en el cas de les col·leccions. Malgrat que algunes col·leccions presenten horaris comparables als museus, en altres l'obertura amb cita prèvia o en horari extremadament reduït és habitual. Un fet que dificulta la seva visita turística.

Relacionat amb aquest aspecte podem citar les limitades dotacions de personal. Només un dels museus lleidatans té més de 10 treballadors. En aquest context, la realització d'una promoció turística potent, enfocada a la creació i gestió d'un producte turístic, sembla força complicada. La manca de personal és especialment evident a les col·leccions, on un quart dels equipaments disposen d'una única persona i un altre quart funciona únicament a través de voluntaris. Assumir noves tasques enfocades al turisme sense ampliar plantilles resulta complex. En aquest context, donades les característiques dels diversos equipaments, el treball conjunt i coordinat sembla ser una bona sortida.

Igualment, seria convenient una reflexió entorn al preu de les entrades, especialment en el cas dels museus. En la majoria de casos el preu d'entrada fixat no obeeix a un criteri clar, sinó a la simple actualització dels preus fixats en el passat. Una actualització d'aquests preus, amb la creació de tarifes dinàmiques, podria ajudar a millorar el nivell d'ingressos i, simultàniament, evitar l'efecte barrera del preu.

Malgrat els aspectes anteriors, tant els museus com les col·leccions lleidatanes presenten un comportament dinàmic. La creació de nous centres és habitual. Ara bé, en termes generals, tendeix a prioritzar-se una visió local, per sobre del treball conjunt en xarxa. Impulsar aquesta visió en xarxa ajudaria a millorar el posicionament dels museus en camps com per exemple la comunicació a les xarxes socials, on malgrat la presència d'un bon nombre d'equipaments, el nombre de seguidors, interaccions o difusió d'informació turística queden lluny de la d'altres centres.

Centre de la Cultura de l'Oli de Catalunya . Font: Instagram @culturadeloli

Notes la peu de Monografies I

1.http://cultura.gencat.cat/ca/departament/estructura_i_adreces/organismes/dgpc/temes/museus/museus-de-catalunya/museus_d_interes_nacional/ (6/11/2018).

2.<http://museucn.com/ca/el-museu.html> (6/11/2018).

3.Les dades de treballadors només tenen presents els treballadors de plantilla. Els treballadors d'empreses contractades per aspectes com la neteja o la seguretat no entren en aquest còmput.

4.Un cas especial és el del Museu d'Exvots de Sant Ramon. El 2011 aquest espai senyalà que havia tingut uns 19.000 visitants. No obstant, des d'aquell any ha deixat d'actualitzar regularment les dades de visitants. Tot sembla indicar que part dels visitants del Museu eren, en realitat, visitants del Monestir (on se situa la col·lecció). En tot cas, es tracta d'un nombre de visitants rellevant, que cal tenir present.

5.www.vilaweb.cat/noticies/actualizacioxifra-record-de-visitants-a-la-mostra-sobre-presos-politics-al-museu-de-lleida-que-tanca-amb-mes-de-7-000-visitants/.

6.www.naciodigital.cat/lleida/noticia/27622/mostra/sobre/bombardeig/lleida/visitada/museu/morera.

7.Font: totlleida.cat/35887-2/.

8.www.segre.com/noticies/cultura/2018/12/01/gairebe_5_milions_visites_romanica_62339_1112.html

ANUARI ESTADÍSTIC DEL TURISME I DE L'OCI DE LLEIDA 2017-2018

